

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД

БЮЛЕТИН

НА ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД

НАКАЗАТЕЛНА КОЛЕГИЯ
ГРАЖДАНСКА КОЛЕГИЯ
ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ

БРОЙ 6/2021

СЪДЪРЖАНИЕ

I. РЕШЕНИЯ НА НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ	4
Решение № 35 от 13.3.2017 г. по н.д. № 1330/2016 г. – 5 членен състав на второ наказателно отделение, докладчик съдия Галина Тонева	4
II. РЕШЕНИЯ НА ГРАЖДАНСКАТА КОЛЕГИЯ	9
Решение № 64 от 19.11.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3301/2019, II г. о., докладчик съдията Веселка Марева.....	9
Решение № 103 от 20.11.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3883/2019 г., II г. о., докладчик председателят Камелия Маринова.....	13
Решение № 70 от 2.12.2020 г. на ВКС по гр. д. № 4106/2019 г., II г. о., докладчик председателят Пламен Стоев.....	15
Решение № 153 от 21.12.2020 г. на ВКС по гр. д. № 1221/2020 г., I г. о., докладчик съдията Светлана Калинова.....	17
Решение № 154 от 21.12.2020 г. на ВКС по гр. д. № 4689/2019 г., I г. о., докладчик съдията Гълъбина Генчева.....	19
Решение № 70 от 06.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3243/2019, IV г. о., докладчик председателят Борислав Белазелков.....	23
Решение № 40 от 7.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 2383/2019 г., III г. о., докладчик съдията Геника Михайлова	25
Решение № 45 от 8.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 383/2019 г., IV г. о., докладчик съдията Димитър Димитров.....	30
Решение № 15 от 10.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 2098/2019 г., VI г. о., докладчик съдията Геника Михайлова	35
Решение № 257 от 30.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 694/2019 г., III г. о., докладчик съдията Маргарита Георгиева	37
Решение № 28 от 5.05.2020 г. на ВКС по гр. д. № 60229/2016 г., IV г. о., докладчик съдията Любка Андонова	42
Решение № 59 от 16.06.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3418/2019 г., III г. о., докладчик съдията Драгомир Драгнев	44
Решение № 53 от 2.07.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3038/2019 г., III г. о., докладчик съдията Маргарита Георгиева	46
III. РЕШЕНИЯ НА ТЪРГОВСКАТА КОЛЕГИЯ	48
Решение № 87/24.06.2020 г. на ВКС по търг. д. № 1489/2019, II т. о., докладчик съдията Камелия Ефремова	48
Решение № 50/26.06.2020 г. на ВКС по търг. д. № 489/2019 г., I т. о., докладчик съдията Кристияна Генковска	50
Решение № 117 от 28.10.2020 г. на ВКС по т. д. № 1034/2019 г., II т. о., докладчик председателят Татяна Върбанова.....	53
Решение № 111 от 13.11.2020 г. на ВКС по т. д. № 1687/2019 г., I т. о., докладчик съдията Кристияна Генковска	55

Решение № 87 от 16.11.2020 г. на ВКС по т. д. № 2165/2019 г., I т. о., ТК, докладчик съдията Анжелина Христова	57
Решение № 135 от 19.11.2020 г. на ВКС по т. д. № 1066/2019 г., II т. о., докладчик съдията Костадинка Недкова.....	61
Решение № 106 от 10.12.2020 г. на ВКС по т. д. № 1632/2019 г., I т. о., докладчик съдията Тотка Калчева	65

I. РЕШЕНИЯ НА НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ

1. Предвид описаното развитие на процеса по настоящото дело, преценката за допустимостта на искането за неговото възобновяване е свързана с характера на производството, протекло при третото му разглеждане от касационната инстанция. Този извод пряко следва от идеята за въвеждане на императивното задължение на касационния съд за постановяване на окончателен съдебен акт при трето разглеждане от него на едно наказателно дело – да се избегнат неограничените по брой връщания на делата от ВКС за ново разглеждане, като така се постигане бързина при решаване на наказателните дела и стабилност на постановления при третото касационно производство съдебен акт. За реализиране на тази идея със ЗИД НПК (ДВ, бр. 93 от 2011 г.) бе въведена разпоредбата на чл. 354 ал. 5 НПК, която в своето изр. 2 урежда правомощията, които има касационната инстанция при третото разглеждане на едно и също наказателно дело.

Съобразно изложените принципни положения относно възможността да се иска възобновяване на наказателните дела, приключили с постановен по реда на чл. 354 ал. 5 изр. 2 НПК акт на ВКС, настоящият съдебен състав намира, че искането на осъдения Христов по настоящото дело е недопустимо. Този извод се основава на констатацията, че при третото разглеждане на делото от ВКС, съставът на съда не е встъпвал в правомощията на въззивна инстанция, а е действал изцяло в съответствие с правомощията на касационен съдебен състав, поради което атакуваното съдебно решение не се отличава с нищо от останалите актове на ВКС, постановени по реда на чл. 354 ал. 1 – 3 НПК. Тълкуването на нормата на чл. 422 ал. 1 т. 5 вр.чл. 354 ал. 5 НПК в смисъла, предложен от защитата на осъдения Христов, би довело до обезсмисляне идеята на законодателя за постигане бързина при решаване на наказателните дела. В същото време това би довело до недопустимо обособяване на актовете на ВКС, постановени по реда на чл. 354 ал. 5 изр. 2 НПК в хипотезата на чисто касационно произнасяне в нова категория съдебни решения, подлежащи на контрол по извънредния способ на възобновяването от друг състав на ВКС, макар и петчленен. Последното не може да намери никаква опора нито в „буквата“, нито в „духа“ на процесуалния закон.

Чл. 354, ал., 5, изр. 2

Чл. 422, ал. 1, т. 5 вр. чл. 354, ал. 5 НПК

Решение № 35 от 13.3.2017 г. по н.д. № 1330/2016 г. – 5 членен състав на второ наказателно отделение, докладчик съдия Галина Тонева

В искането за възобновяване защитникът на осъдения Х. е посочил, че атакуваното решение на касационната инстанция е постановено при съществено нарушение на процесуалните правила, накърняващо правото на защита, което се изразило в липса на мотиви, тъй като не бил даден отговор на съществени възражения на защитата. Наред с това бил нарушен материалния закон, като била потвърдена неправилна правна

квалификация на деянието, във връзка с което наложеното наказание се явява явно несправедливо.

В съдебното заседание пред ВКС в процедурата по чл.422 ал.1 т.5 вр.чл.354 ал.5 от НПК осъденият Х., редовно призован не се явява. Явява се защитникът му – адв.Л., която поддържа искането за възобновяване по изложените в него съображенията, както и тези в представеното допълнение и в становището от адв.Б. – също защитник на осъдения Х..

Представителят на ВКП дава заключение, че искането е недопустимо и следва да бъде оставено без разглеждане. Съображенията за това са свързани със спецификата на процедурата, по която е протекло касационното производство в хипотезата на чл.354 ал.5 изр.2 от НПК, която според прокурора е определяща за допустимостта на производството по възобновяване на наказателни дела в хипотезата на чл.422 ал.1 т.5 вр.чл.354 ал.5 от НПК. Според представителя на касационната прокуратура такова производство е възможно единствено в случаите, когато при трето разглеждане на делото касационният съд е встъпил в правомощията на въззивната инстанция и е решил въпроси по съществуването му, които не могат да бъдат проверени чрез обжалване. Доколкото по настоящото дело при третото му разглеждане ВКС е действал само като касационна инстанция, то постановеният от него съдебен акт не се отличава от останалите касационни решения, постановени на основание чл.354 ал.1 т.1 от НПК, поради което искането за възобновяване на соченото основание е недопустимо. Наред с това прокурорът намира, че поради релевиране от защитата на всички касационни основания по чл.348 ал.1 т.1 – т.3 от НПК при последното разглеждане на делото от ВКС, то не са налице предпоставки за възобновяването му и на друго основание, поради което предлага същото да бъде оставено без разглеждане.

Алтернативно, в случай че петчленният състав на ВКС приеме искането за допустимо, представителят на ВКП намира същото за неоснователно по съображенията, изложени в атакувания касационен съдебен акт и предлага да бъде оставено без уважение.

Защитникът на осъдения Х. – адв.Л. намира тезата на прокурора за недопустимост на искането за възобновяване на настоящото дело за противоречаща на закона и моли да не бъде възприета. Твърди, че законодателят не прави разграничения във връзка с различните хипотези, при които би могло да протече третото разглеждане на делото от касационния съд, като е въвел самото трето касационно производство по чл.354 ал.5 от НПК като основание за възобновяване на наказателното дело. Във връзка с тезата си моли искането да бъде уважено.

Върховният касационен съд, второ наказателно отделение, след като обсъди доводите на страните и извърши проверка за наличие на основанията за възобновяване на делата, намери за установено следното:

Молбата на осъдения Д. К. за възобновяване на делото е недопустима.

Настоящото наказателно производство е било предмет на касационна проверка трикратно, като по силата на чл.354 ал.5 изр.2 от НПК постановеният от ВКС съдебен акт при третото му разглеждане е влязъл в законна сила.

Първото разглеждане на делото от ВКС било по КНД № 401/2014 г. по описа на І НО, като с решение № 221 от 10.06.2014 г. били отменени въззивно решение № 224 от 13.01.2014 г. по ВНОХД № 339/2013 г. по описа на Пловдивския апелативен съд и потвърдената с него първоинстанционна присъда № 13 от 14.05.2013 г. по НОХД №

154/2011 г. по описа на ОС – гр. Кърджали поради допуснато абсолютно съществено процесуално нарушение (такова по чл.33 ал.4 от НПК) и делото било върнато за ново разглеждане на първата инстанция.

При повторното му разглеждане Кърджалийският окръжен съд постановил присъда № 20 от 05.12.2014 г. по НОХД № 110/2014 г., с която подсъдимите А. М. Х. и Т. А. М. били признати за виновни в това, че на 14.04.2010 г. в [населено място], в съучастие като съизвършители причинили средна телесна повреда на Е. Й. Х., поради което и на основание чл.129 ал.2 вр.ал.1 вр.чл.20 ал.2 и чл.54 от НК били осъдени на по 2 /две/ години и 6 /шест/ месеца „лишаване от свобода“, като изтърпяването на наказанието им било отложено на основание чл.66 ал.1 от НК за срок от 5 /пет/ години за всеки един от тях, а по първоначално повдигнатото им обвинение за престъпление по чл.116 ал.1 т.11 вр.чл.115 вр.чл.18 ал.1 вр.чл.20 ал.2 от НК били оправдани на основание чл.304 от НПК.

Със същата присъда двамата подсъдими били осъдени да заплатят в полза на пострадалия Х. обезщетение за причинените му неимуществени вреди в размер на 10 000 лв. за всеки един от тях ведно със законните последици, като до пълния им предявен размер от по 40 000 лв. гражданските иски били отхвърлени. Отхвърлен бил и предявеният от Е. Х. солидарно срещу подсъдимите А. Х. и Т. М. граждански иск за обезщетение за претърпени от него имуществени вреди в размер на 10 000 лв.

С цитирания съдебен акт подсъдимите Ф. М. М., Ю. Х. Б. и В. М. М. били оправдани на основание чл.304 от НПК по повдигнатото им обвинение за престъпление по чл.325 ал.2 вр.ал.1 вр.чл.20 ал.2 от НК, а предявените от Е. Х. граждански иски срещу тях за обезщетение за причинените му неимуществени вреди в размер от по 7 000 лв., били отхвърлени.

Посочената присъда на ОС–гр. Кърджали била предмет на въззивна проверка по ВНОХД № 23/2015 г. по описа на Пловдивския апелативен съд, който с въззивна присъда № 4 от 10.03.2015 г. я отменил по отношение наказателната и гражданската отговорност на подсъдимите А. М. Х. и Т. А. М., като вместо това ги признал за виновни в извършване на престъпление по чл.115 вр.чл.18 ал.1 вр.чл.20 ал.2 от НК и при условията на чл.58 б.„а“ вр.чл.55 ал.1 т.1 от НК им наложил наказание от по 4 /четири/ години „лишаване от свобода“ при „общ“ първоначален режим, като ги осъдил да заплатят солидарно на пострадалия Е. Х. обезщетение за причинените му неимуществени вреди в размер на 30 000 лв. В останалата част присъдата на окръжния съд била потвърдена.

Присъдата на въззивната инстанция била подложена на втори по ред касационен контрол по КНД № 972/2015 г. по описа на ВКС, I НО, като с решение № 344 от 02.11.2015 г. била отменена в частта относно произнасянето по отношение на подсъдимите А. Х. и Т. М. и делото било върнато за ново разглеждане от друг състав на АС – гр. Пловдив. В останалата му част въззивният съдебен акт по ВНОХД № 23/2015 г. бил потвърден.

При новото разглеждане на делото в ПАС било образувано ВНОХД № 509/2015 г., приключило с въззивна присъда № 3 от 19.04.2016 г., с която присъда № 20 от 05.12.2014 г. на ОС – гр. Кърджали по НОХД № 110/2014 г. била отменена на основание чл.334 т.4 вр.чл.24 ал.1 т.4 от НПК в частта, с която подсъдимият Т. А. М. бил признат за виновен и осъден за престъпление по чл.129 ал.2 вр.ал.1вр.чл.20 ал.2 от НК, както и в частта, с която същият бил осъден да заплати обезщетение за причинени на пострадалия Х.

неимуществени вреди в размер на 10 000 лв., като вместо това спрямо този подсъдим било прекратено както наказателното производство поради настъпилата му смърт (на 25.02.2016 г.), така и производството по гражданския иск поради оттеглянето му.

С цитираната нова въззивна присъда, първоинстанционната такава била отменена на основание чл.334 т.2 вр.чл.336 ал.1 т.1 от НПК и в частта, с която подсъдимият А. М. Х. бил признат за виновен и осъден за престъпление по чл.129 ал.2 вр.ал.1 вр.чл.20 ал.2 от НК, както и да заплати обезщетение за неимуществени вреди на пострадалия в размер на 10 000 лв., като вместо това бил признат за виновен в това, че на 14.04.2010 г. в [населено място], в съучастие с Т. А. М. (починал) като съизвършител, направил опит умишлено да умъртви Е. Й. Х., като опитът останал недовършен поради независещи от него причини, поради което и на основание чл.115 вр.чл.18 ал.1 вр.чл.20 ал.2 вр.чл.58 б.„а“ вр.чл.55 ал.1 т.1 от НК му било наложено наказание „лишаване от свобода“ в размер на 4 /четири/ години, което да изтърпи при първоначален „общ“ режим в затворническо общезитие от открит тип.

Със същата присъда А. Х. бил осъден да заплати обезщетение в размер на 40 000 лв. за претърпените от пострадалия Е. Х. неимуществени вреди ведно със законната лихва, начиная от датата на деянието - 14.04.2010 г. до окончателното изплащане на дължимата сума. В негова тежест били възложени още разноските по делото и дължимата държавна такса върху уважения граждански иск.

По жалби от подсъдимия А. Х. и частния обвинител и граждански ищец Е. Х. било образувано КНД № 1052/2016 г. по описа на ВКС, II НО, което било трето по ред касационно разглеждане на делото. Същото приключило с решение № 223 от 24.11.2016 г., с което въззивна присъда № 3 от 19.04.2016 г. по ВНОХД № 509/2015 г. по описа на АС – гр. Пловдив била оставена в сила и което е атакувано в настоящото производство по искане за възобновяване.

Предвид описаното развитие на процеса по настоящото дело, преценката за допустимостта на искането за неговото възобновяване е свързана с характера на производството, протекло при третото му разглеждане от касационната инстанция. Този извод пряко следва от идеята за въвеждане на императивното задължение на касационния съд за постановяване на окончателен съдебен акт при трето разглеждане от него на едно наказателно дело – да се избегнат неограничените по брой връщания на делата от ВКС за ново разглеждане, като така се постигане бързина при решаване на наказателните дела и стабилност на постановения при третото касационно производство съдебен акт. За реализиране на тази идея със ЗИД на НПК (ДВ бр.93 от 2011 г.) бе въведена разпоредбата на чл.354 ал.5 от НПК, която в своето изр.2 урежда правомощията, които има касационната инстанция при третото разглеждане на едно и също наказателно дело.

Внимателният анализ на този законов текст сочи, че в хипотеза на трето поред касационно производство, върховната съдебна инстанция разполага с две възможности – да реши делото като чиста касационна инстанция, когато прецени, че инстанциите по фактите са изпълнили своето задължение, формирайки вътрешното си убеждение при стриктно спазване на правилата на процесуалния закон и правилното решаване на делото може да бъде постигнато в рамките на правомощията на касационния съд, регламентирани в чл.354 ал.1 – ал.3 от НПК. Процедирайки по този ред, ВКС постановява съдебен акт, който по нищо не се различава от останалите касационни решения, които са окончателни

и слагат край на наказателния процес. В тази хипотеза възобновяване на наказателното производство е допустимо единствено в останалите хипотези на чл.422 ал.1 от НПК извън тази по т.5 във вр.чл.354 ал.5 от НПК.

Втората възможност, която разпоредбата на чл.354 ал.5 изр.2 от НПК предоставя на касационния съд, е да встъпи в правомощията на въззивната инстанция. Това законодателно решение е провокирано от необходимостта при констатиране на необоснованост на съдебните актове на предходните инстанции, довела и до неправилно прилагане на материалния закон, касационният състав, разглеждащ наказателното дело за трети път да може да извърши самостоятелна оценка на фактите и при необходимост да стигне до нови фактически изводи, както и да разполага с възможност да събира допълнителни доказателства с оглед правилното решаване на делото. Отчитайки, че в такава хипотеза е възможно ВКС за първи път в хода на целия наказателен процес по конкретно дело да постанови осъдителна присъда по обвинение, за което подсъдимият е бил оправдан или да оправдае осъден подсъдим, без да съществува възможност за атакуване на съдебния му акт чрез редовните способи са обжалване, законодателят е въвел специалното основание за възобновяване на приключилото по този ред наказателно производство в чл.422 ал.1 т.5 вр.чл.354 ал.5 от НПК по искане на главния прокурор или осъдения пред петчленен състав на ВКС, в зависимост от това чии права и законни интереси са засегнати. В тази връзка виж и мотивите към ЗИД на НПК, приет на 10.11.2011 г., публикуван в ДВ бр.93/2011 г. Въвеждането на отделно специално основание за проверка на постановените от ВКС актове в хипотезата на встъпването му в правомощията на въззивен съд по реда на извънредния способ за контрол – възобновяване на наказателните дела, в доктрината се оценява като опит на законодателя да „компенсира“ липсата на касационно обжалване на тази категория актове чрез извънредна проверка по реда на „квазикасацията“ по чл.422 ал.1 т.5 от НПК. М., Г. „Възможността за ускоряване на наказателното производство чрез въвеждане на въззивни правомощия на касационния съд“. – Във :Сборник статии и доклади „Римско и съвременно публично право“. С.: Университетско издателство „Св.К. О.“, 2013 г.

Съобразно изложените принципни положения относно възможността да се иска възобновяване на наказателните дела, приключили с постановен по реда на чл.354 ал.5 изр.2 от НПК акт на ВКС, настоящият съдебен състав намира, че искането на осъдения Х. по настоящото дело е недопустимо. Този извод се основава на констатацията, че при третото разглеждане на делото от ВКС, съставът на съда не е встъпвал в правомощията на въззивна инстанция, а е действал изцяло в съответствие с правомощията на касационен съдебен състав, поради което атакуваното съдебно решение не се отличава с нищо от останалите актове на ВКС, постановени по реда на чл.354 ал.1 – ал.3 от НПК. Тълкуването на нормата на чл.422 ал.1 т.5 вр.чл.354 ал.5 от НПК в смисъла, предложен от защитата на осъдения Х., би довело до обезсмисляне идеята на законодателя за постигане бързина при решаване на наказателните дела. В същото време това би довело до недопустимо обособяване на актовете на ВКС, постановени по реда на чл.354 ал.5 изр.2 от НПК в хипотезата на чисто касационно произнасяне в нова категория съдебни решения, подлежащи на контрол по извънредния способ на възобновяването от друг състав на ВКС, макар и петчленен. Последното не може да намери никаква опора нито в „буквата“, нито в „духа“ на процесуалния закон.

II. РЕШЕНИЯ НА ГРАЖДАНСКАТА КОЛЕГИЯ

2. При тълкуването на неясни клаузи следва да се има предвид и се изследват обстоятелствата, при които е сключен договора, породените към този момент отношения между страните и произтичащото от това поведение на последните, както и това след сключването му, които обстоятелства водят до цялостно изясняване на действителната воля на страните. Тълкуването цели запазване на цялото действие на договора така, както в действителност е желано от страните, независимо от съдържащите се в него непрецизни, неточни и дори неправилни формулировки при посочването на неговия предмет.

Чл. 20 ЗЗД

Решение № 64 от 19.11.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3301/2019, II г. о., докладчик съдията Веселка Марева

Допуснато е касационно обжалване по въпроса за критериите, въз основа на които съдът следва да извършва тълкуване на договорните клаузи, прилагайки нормата на чл. 20 ЗЗД.

Върховният касационен съд, състав на Второ гражданско отделение като разгледа жалбата в рамките на наведените основания, установи следното:

Производството е по установителен иск за собственост на 1/2 ид.ч. от поземлен имот с идентификатор ***, с площ 2186 кв.м., като ищците поддържат, че са придобили собствеността чрез поредица от правни сделки или евентуално - чрез придобивна давност по чл. 79, ал. 2 ЗС, текла от 14.09.2009 г. Ответниците са собственици на жилища в сграда, построена в съседния имот с идентификатор *** и преминават ежедневно през имота на ищците, като между ищците и всеки от ответниците са заведени дела за обезщетение за ползване на имота, от което са били лишени; в тези дела правото на собственост на ищците е било оспорено, поради което те считат, че имат правен интерес да установят правото си със сила на пресъдено нещо.

При тези твърдения съдът е приел, че правен интерес от предявения положителен установителен иск е налице, като спорът за собственост ще бъде разрешен към настоящия момент. Съдът е възприел и доводите на ответниците, че обективните предели на силата на пресъдено нещо на решението по чл. 59 от ЗЗД обхващат юридическия факт, от който спорното право произтича, като при иск, основан на ползване от ответниците на собствена на ищеца вещ, елемент от фактическия състав е установяване правото на собственост на ищеца върху вещта. Същевременно е счел, че в приложените две влезли в сила решения /едното между ищците и ответниците Т. И. К. и Г. П. К., второто между ищците и ответника Д. Ю. Д./ исковете по чл. 59 ЗЗД на ищците са отхвърлени поради това, че не са собственици на имота, без да е било посочено конкретното придобивно основание за правото на собственост. Поради това съдът е счел, че не е налице процесуална пречка за разглеждане на предявените по делото искове.

От фактическа страна е установено, че ищците са съпрузи от 1975 г. Посредством поредица от правни сделки, сключени през 2000 г., те са придобили в съсобственост с В. К. и неговата съпруга имоти пл. №№ * и * по КП от 1990 г., които през 2000 г. са попълнени в кадастралния план с нови номера - *, *, * и *. През 2005 г. е одобрен ПУП-ПРЗ, включващ промяна на уличната регулация с цел разширение на [улица], при което е образуван УПИ *-***** с площ 6551 кв.м. и в него попадат южните части на имоти пл. № *, * и *, попълнени през 2000 г., а северните части от същите имоти са останали в част, предвидена за разширение на булеварда - приложение № 3 към експертизата на в.л. Г.. С

договор за покупко-продажба от 02.04.2007 г. В. К. и съпругата му Д. К., С. Й. и съпругата му Н. Й. са продали на СД „М. с-ие“ УПИ *****-за жилищно застрояване и обществено обслужващи дейности, кв. 99а по регулационния план на[жк]с площ от 6 551 кв.м. Продаденият имот на север граничи с предвиждано разширение на [улица]. Върху купения имот събирателното дружество е изградило жилищна сграда - комплекс “Ю. “ и е продало на ответниците самостоятелни обекти в този комплекс, заедно със съответните идеални части от правото на собственост върху УПИ /единствено ответницата В. Н. притежава само право на строеж, а не право на собственост върху терена/. През септември 2009 г. е одобрено изменение на кадастралната карта, с което е нанесен имот с идентификатор ***/процесния/ с площ 2186 кв.м., който обхваща частите от старите имоти пл. № *, * и *, за които не е приложена уличната регулация по отношение разширението на булеварда, а вторият нанесен имот е ПИ *** с площ 6581 кв.м. и той съответства по граници на УПИ *-*****, в който е построен жилищния комплекс.

Приетата техническа експертиза сочи, че уличната регулация по отношение разширението на [улица]не е приложена; няма данни да е проведена отчуждителна процедура. Според одобрения проект за жилищната сграда-комплекс в границите на новопопълнения ПИ *** е предвиден паркинг за автомобили, който на място е реализиран.

При тези доказателства решаващият съд е приел, че процесният имот с идентификатор *** е образуван от северните части на новите имоти с пл. № *, * и **, попълнени през 2000 г., попадащи в предвиденото разширение на [улица]. С договора за продажба от 02.04.2007 г. ищците и съсобствениците им В. и Д. К. са се разпоредили с южните части от горепосочените имоти - това е УПИ *-*****. За северните части, предвидени за разширяване на булеварда, не е проведена отчуждителна процедура, а регулацията по ЗУТ няма отчуждително действие. Според съда, уличната регулация не преобразува правото на собственост върху отделните имоти в право на собственост върху урегулирания поземлен имот - частите от имотите, включени в уличната регулация за разширение на булеварда, са продължили да бъдат част от имотите, отнети от регулацията. Затова, според съда, с договора за покупко-продажба от 02.04.2007 г. ищците и съсобствениците им К. са прехвърлили на събирателното дружество не само южните части на имоти №№*, * и *, но целите имоти. Разпоредбата на чл. 200 ЗУТ съдът е намерил за неприложима; тя поставя технически изисквания за придобиване на реално определени части от поземлени имоти чрез правни сделки или по давност с цел да могат да се обособят урегулирани поземлени имоти, какъвто не е настоящия случай. Въз основа на това съдът е приел, че през 2007 г. ищците са се разпоредили с правото си на собственост върху 1/2 ид.ч. от целите имоти пл. №№*, * и *, включително със северните им части, попадащи в предвиденото разширение за [улица], които през 2009 г. са образували процесния имот с идентификатор ***. По тези съображения съдът е отхвърлил иска за собственост, основан на правни сделки.

По иска за собственост на основание давност е приел, че ищците не са установили при условията на пълно главно доказване, че от 14.09.2009 г. в продължение на пет години са упражнявали фактическа власт върху процесния недвижим имот трайно, постоянно и необезпокоявано, установена по силата на правно основание, годно да ги направи собственици, без да знаят, че праводателят им не е собственик или че предписаната от закона форма е била опорочена, като са демонстрирали по отношение на ответниците по недвусмислен и категоричен начин намерението си да владеят имота за себе си, не са допускали същите до него и са извършвали други конкретни действия, с които ясно са демонстрирали, че ако те опитат да упражняват фактическа власт върху вещта, ще бъдат отблъснати. Първо, съдът е счел, че не е установено по несъмнен начин, ищците като физически лица да са упражнявали фактическа власт върху имота. Според показанията на свидетелите лицата, оградили имота, очертали паркоместа и събирали такса за тях, са В.

К. и С. Й., но същите тези лица са собственици и управители на събирателното дружество, което е изградило комплекс „Ю.“, към който е посочения паркинг. Второ, дори да е осъществявана фактическа власт, тя не е била необезпокоявана и спокойна. Свидетелите сочат, а и от водените дела по чл. 59 ЗЗД е видно, че живущите в комплекса, в т.ч. ответниците, са оспорвали владението на ищците и намерението да придобият правото на собственост чрез давностно владение. Накрая, според свидетелите началният момент, в който мястото е оградено и стопанисвано като платен паркинг, е 2015 г., а от този момент до завеждане на делото през ноември 2017 г. не е изтекъл необходимия давностен срок, нито петгодишен, нито десетгодишен.

Поради това съдът е отхвърлил иска и на основание давностно владение.

По основаниято за касационно обжалване.

Според практиката по Решение № 16 от 28.02.2013 г. по т.д. № 218/2012 г. на II т.о. и другите, посочени в него решения, съдът е длъжен да извърши тълкуване на договора при спазване на предвидените в чл. 20 ЗЗД критерии; изяснява се само изявената воля на страните, а не предполагаемата такава и не може се да подменя нейното съдържание. В Решение № 46 от 07.03.2018 г. по гр.д. № 2489/2018 г. на IV г.о. се изтъква, че съдът тълкува договора, изхождайки не от буквалния смисъл на текста, а от смисъла, следващ от общия разум на изявлението; доколко буквалният текст изразява действителната обща воля на страните и как следва да се тълкува отделната уговорка предвид систематичното й място в договора и общия му смисъл. При тълкуването на неясни клаузи следва да се има предвид и се изследват обстоятелствата, при които е сключен договора, породените към този момент отношения между страните и произтичащото от това поведение на последните, както и това след сключването му, които обстоятелства водят до цялостно изясняване на действителната воля на страните. Тълкуването цели запазване на цялото действие на договора така, както в действителност е желано от страните, независимо от съдържащите се в него непрецизни, неточни и дори неправилни формулировки при посочването на неговия предмет.

Горната практика се възприема напълно от настоящия състав и следва да се приложи при разрешаване на спора.

По касационната жалба.

В случая в договора за продажба от 02.04.2007 г., сключен между В. К., Д. К., С. Й. и Н. Й., от една страна и СД „Микрон-Караилански-Йосифов с-ие“, от друга страна, волята на страните досежно предмета на договора е ясно изразена - обект на прехвърлянето е урегулирания поземлен имот, без останалите извън него части от имотите, които участват в УПИ-то. Това е недвусмислено посочено в договора с отразеното, че продаденият имот на север граничи с предвиденото разширение на [улица]. Буквалното тълкуване на договора произтича както от обстоятелствата, предшестващи сключването му, така и от последващите /поискана е от собствениците промяна на ПУП - ПРЗ с цел обособяване на урегулиран имот, в който да се разреши и извърши строителство на жилищен комплекс; обособеният УПИ е прехвърлен на дружество, което е осъществило строителството и е продало отделните самостоятелни обекти в сградата; при извършеното през 2009 г. изменение на кадастралната карта и регистри процесният имот ПИ *** е записан на физическите лица, а ПИ ***, който съответства на УПИ * - *****, е записан на събирателното дружество. Друго тълкуване относно предмета на договора не произтича от поведението на страните след сключване на договора, както поддържат ответниците. Липсват индикации, че волята е да се прехвърлят не само попадащите в УПИ * части от имотите, но частите от имоти №№*,* и *, които не са включени в него, а са обект на улична регулация. Аргументи за това не могат да се черпят нито от разрешението за строеж на сградата, нито от архитектурния проект и предвидения паркинг. Разрешението за строеж за сграда в УПИ * е издадено на 14.12.2006г. на В. и Д. К. и на С. и Н. Й., но след сключване на договора от 02.04.2007г. е променено в полза на

СД “М.”. В архитектурния проект изрично е предвидена ситуация до прилагане на уличната регулация /л.132 и 137 от първоинстанционното дело/, в която е предвидено реализиране на паркинг и ситуация след прилагане на уличната регулация /л.133,/ където паркинг не съществува. Следователно паркингът, посочен в проекта, е с временен статут и от неговото предвиждане върху терена извън УПИ не могат да се черпят аргументи за правото на собственост върху този терен. Вещото лице Г. в заключението си е посочило, че паркингът е в границите на новопопълнения ПИ ***, но е взело предвид именно ситуацията преди прилагане на уличната регулация, съгласно проекта на л. 137 от делото /виж стр.5 от заключението на вещото лице/ .

Поради изложеното тълкуването на въззивния съд, че с договора е продаден не само посочения в него УПИ *_*****-за жилищно застрояване и обществено обслужващи дейности, но и останалите извън него части от старите имоти пл. №№ *, * и *, които са предвидени за разширение на булевард, не съответства на волята на страните и на целта на договора. С извършената продажба очевидно се цели урегулirаният имот, да премине в собственост на дружеството, което да извърши застрояването на жилищния комплекс. Невключените в УПИ части от поземлените имоти, предвидени за улица, са останали собственост на физическите лица-прехвърлители, които имат право да получат обезщетение при осъществяване на предвиденото отчуждаване. /В същия смисъл е Решение № 123 от 14.11.2019 г. по гр.д. № 4370/2018 г. на П г.о./. Същевременно, чл. 208 ЗУТ дава възможност, ако отчуждителната процедура за имоти, предвидени по ПУП за изграждане на обекти - публична държавна или публична общинска собственост, не започне в посочените в закона срокове, собствениците да могат да искат промяна на ПУП по чл. 134, ал. 2, т. 1 ЗУТ. До момента няма данни да е започнало отчуждаване и следователно собствениците - физически лица не са изгубили собствеността си; затова в кадастралната карта, която следва да отразява действителните граници на собствеността, предвидените за улица части от имотите, са заснети като ПИ с отделен идентификатор ***, записан на тяхно име.

Ето защо, правилни са разсъжденията на въззивния съд, че уличната регулация не преобразува правото на собственост върху отделните имоти в право на собственост върху УПИ, поради което частите от имотите, включени в уличната регулация за разширение на булевард, продължават да са част от имотите, отнети от регулацията. Неправилно обаче е приетото, че с договора за продажба от 02.04.2007 г. ищците и съсобствениците им К. са прехвърлили на събирателното дружество не само южните части, урегулirани в УПИ, а целите имоти, включително частите, обхванати от улична регулация - предвидени за разширение на булеварда. Предметът на договора е ясно и конкретно определен в него, поради което няма място за разширително тълкуване; както бе изяснено такова тълкуване не следва и от поведението на страните преди и след сключване на договора.

Въз основа на изложеното предявеният иск за установяване правото на собственост на ищците, придобито в резултат на правните сделки, сключени през 2000 г., се явява основателен. При този извод евентуално поддържаното основание - придобивна давност по чл. 79, ал. 2 ЗС, не следва да се разглежда. Въззивното решение, с което искът е отхвърлен, следва да се отмени и да се постанови ново за уважаването му.

3. Съдебно решение, чийто диспозитив съдържа вътрешно противоречиви и взаимно изключващи се решения, а именно установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост върху един и същи недвижим имот едновременно както на ищеца, така и на ответника ще е нищожно, ако при тълкуване волята на съда не може да се установи дали е приел, че собственик на имота е ищецът или ответникът и процесуално недопустимо, ако противоречивите решения са следствие от произнасянето по субективно съединени иски, един от които е процесуално недопустим.

Чл. 281, т. 2 ГПК
Чл. 293, ал. 4 ГПК

Решение № 103 от 20.11.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3883/2019 г., II г. о., докладчик председателят Камелия Маринова

Допуснато е касационно обжалване по въпроса: какъв е порокът на съдебно решение, чийто диспозитив съдържа вътрешно противоречиви и взаимно изключващи се решения, а именно установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост върху един и същи недвижим имот едновременно както на ищеца, така и на ответника.

По основанията за допускане на касационно обжалване:

Пороците на съдебно решение, които могат да бъдат отстранени при осъществяване на инстанционен контрол /чл. 281 ГПК/ или по исков ред /чл. 270, ал. 2 ГПК/ са нищожност, недопустимост или неправилност поради нарушение на материалния закон, съществено нарушение на съдопроизводствените правила или необоснованост.

Законодателят не е посочил изрично конкретните пороци, съставляващи основанията за нищожност на съдебното решение (съдебния акт), но те са изяснени не само от правната доктрина, а и от трайно установената съдебна практика, включително задължителната такава – т. 8 и т. 15 от ППВС № 1/10.11.1985 г., ТР № 1/10.02.2012 г. на ОСГТК на ВКС, ТП № 1/29.09.2016 г. на ОСС на ГК и ТК на ВКС и I-ва и II-ра колегия на ВАС, както и в множество актове (решения и определения) на ВС и ВКС по конкретни казуси. Съгласно тази константна съдебна практика, за да е нищожен съдебният акт, постановен по гражданско дело, той трябва да страда от толкова сериозен порок, нарушаващ съдоустройствените или процесуалните норми, установяващи изискванията за неговата валидност, че изцяло да е лишен от законова опора и да не притежава качествените характеристики на валидно съдебно решение, определение или разпореждане. Така, нищожност на съдебния акт е налице при постановяването му от ненадлежен орган (несъдебен орган или макар и изхождащ от името на съд – от лице или лица, които нямат съдийска правоспособност) или от съд, действал в ненадлежен състав (еднолично вместо от съдебен състав или ако в съдебния състав е участвало лице, нямащо съдийска правоспособност); ако е постановен изцяло извън правораздавателната власт на съдилищата в страната; когато не е съставен в писмена форма или е в писмена форма, но е неподписан и липсата на подпис (подписи) се дължи, не на пропуск или на обективна невъзможност за полагането му, а на отказ на съдиите, образуващи мнозинство, да го подпишат; при абсолютна неразбираемост на волята на съда, когато тя не може да бъде изведена и по пътя на тълкуването. Не е налице нищожност, а недопустимост на съдебния акт, когато той не страда от горните пороци, свързани с неговата валидност, а е постановен в нарушение на процесуалните норми, установяващи положителните и отрицателните процесуални предпоставки за неговата допустимост, т. е. – когато не са налице процесуалните условия за съществуването и надлежното упражняване правото на иск/жалба, или са налице процесуални пречки за съществуването и надлежното упражняване на правото на иск/жалба. Когато порокът на съдебния акт се изразява в нарушение на материалния закон (включително на императивна материалноправна норма) или в нарушение на съдопроизводствени правила, които не установяват изисквания за неговата валидност или допустимост, той е неправилен.

Съдебно решение, чийто диспозитив съдържа вътрешно противоречиви и взаимно изключващи се решения, а именно установителен диспозитив за принадлежността на правото на собственост върху един и същи недвижим имот едновременно както на ищеца, така и на ответника ще е нищожно, ако при тълкуване волята на съда не може да се

установи дали е приел, че собственик на имота е ищецът или ответникът и процесуално недопустимо, ако противоречивите решения са следствие от произнасянето по субективно съединени искове, един от които е процесуално недопустим.

По основателността на касационната жалба:

В случая П. А. Д. е предявил против М. А. М. ревандикационен иск и против Б. Н. Г. установителен иск за собственост, основан на твърденията, че ищецът е собственик на процесното дворно място с построените в него сгради и на земеделските имоти на основание саморъчно завещание от Е. П. М., починал на 30.08.2007 г., което е обявено на 21.01.2008 г. и вписано в Агенция по вписванията на 22.01.2008 г.; с преживялата съпруга на завещателя М. А. М. постигнали съгласие последната да ползва безвъзмездно имота на [улица]; през пролетта на 2008 г. ищецът разбрал, че с договор за продажба на наследство М. А. М. прехвърлила на Б. Н. Г. цялото наследство, останало от съпруга ѝ Е. П. М., като през последните две-три години ответниците не допусkali ищеца до имота.

М. А. М. е оспорила иска с твърдения, че е собственик на 1/4 от дворното място и сградите, тъй като давността за този имот е изтекла по време на брака ѝ с Е. П. М., а след смъртта му придобила по наследство и останалите идеални части, а завещанието, на което се позовава ищеца е вписано едва на 13.06.2012 г. след като валидно се разпоредила с наследството.

Б. Н. Г. е оспорил иска с твърдения, че праводателят му М. М. е била съсобственик на дворното място и постройките в него, тъй като давността е изтекла по време на брака ѝ с Е. П. М., а след смъртта му наследила и останалото му имущество, като му прехвърлила наследството си с договор от 17.04.2008 г. за продажба на наследство, вписан на 07.05.2008 година; владението на имотите му било предадено на 17.04.2008 г. от М. М. и от този момент той ги владее явно, спокойно, несъмнено и непрекъснато вече повече от 5 години, плаща данъците за тях; завещанието, на което се позовава ищецът, е вписано едва на 13.06.2012 година.

М. А. М. е починала в хода на съдебното производство и на нейно място е конституиран наследника ѝ по завещание Б. Н. Г..

Въззивният съд е приел за установено, че 1/2 ид. ч. от имота е била придобита в режим на съпругеска имуществена общност от М. А. М. и Е. П. М., а другата 1/8 ид. ч. е била лична собственост на последния /наследена от майка му/, поради което ищецът като наследник по завещание на Е. П. М. е придобил 3/4 ид. ч. Счел е за основателно заявеното от Б. Н. Г. възражение за придобивна давност на тези 3/4 ид. ч. чрез владение от 17.04.2008 г., установено на правно основание – договор за продажба на наследство. Направил е извод, че ищецът е установил по отношение единствено на ответника М. М., починала в хода на производството, продължило с участието на наследника ѝ по завещание Б. Н. Г., правото си на собственост по отношение на 3/4 ид. ч. дворното място и построените в него сгради, както и че този имот фактически е ползван от ответника М. А. М., починала в хода на производството, продължило в лицето на наследника ѝ по завещание Б. Н., поради което предявения против нея ревандикационен иск е основателен и следва да бъде уважен за 3/4 ид. ч., а за останалата 1/4 ид. ч. следва да бъде отхвърлен, а претенциите срещу ответник Б. Н. Г. са неоснователни и следва да бъдат отхвърлени.

Въззивното решение е процесуално недопустимо. М. А. М. е починала на 30.12.2015 г. в хода на първоинстанционното производство. Първоинстанционният Районен съд-Сливница с решението си № 154 от 8.02.2018 г. е разгледал и отхвърлил предявения против нея иск. Произнасянето спрямо неправосубектна страна вместо спрямо нейния правопреемник е процесуално недопустимо. Вместо да констатира този порок и да обезсили първоинстанционното решение в тази част, въззивният съд също се е произнесъл по същество на ревандикационния иск, но по отношение на правопреемника Б. Н. Г., поради което и въззивното решение е процесуално недопустимо.

Поради изложеното въззивното решение в частта, с която съдят се е произнесъл по

иск спрямо М. М., починала в хода на производството, продължило с участието на наследника ѝ по завещание Б. Н. Г. следва да бъде обезсилено. В тази част съдебното производство следва да бъде прекратено по следните съображения: след смъртта на М. А. М. и с оглед обстоятелството, че Б. Н. Г. е неин универсален правоприменник, то същия остава единствен ответник по предявения иск. Изхода от спора по иска за собственост зависи от установяване принадлежността на правото на собственост към момента на приключване на съдебното дирене и то независимо дали са предявени пасивно субективно съединени иски спрямо праводател и правоприменник по правна сделка. В последната хипотеза изхода на спора е обусловен от извода дали правоприменникът по сделката към момента на приключване на съдебното дирене се легитимира като собственик в зависимост от поддържането от него придобивно основание, а не от това дали праводателят е бил собственик към момента на сключване на сделката. Установяване принадлежността на правото на собственост към минал момент /както е процедирал Окръжен съд София, преценявайки дали праводателят М. М. е била собственик/ принципно е недопустимо, освен ако за ищца липсва друг път за защита на правата му /например в хипотеза на влязла в сила регулация по чл. 16 ЗУТ/.

Процесуално недопустимо е и следва да бъде обезсилено въззивното решение в частта, с която съдът се е произнесъл по предявен против Б. Н. Г. установителен иск за собственост, тъй като въззивният съд не се е съобразил с вида на иска, по който той е ответник след осъществено процесуално правоприменство.. Като правоприменник на починалата ответница М. М., Б. Г. е станал ответник по ревандикационния иск, тъй като защитата по иска по чл. 108 ЗС е погълнала тази по установителния иск за собственост. В тази част делото следва да бъде върнато за ново разглеждане.

При новото разглеждане на делото съдът следва да се произнесе и по претенцията на П. А. Д. за възстановяване на направените в настоящото производство разноски.

4. Давностният срок за възстановяване на сградата от суперфициаря започва да тече от момента, в който сградата е престанала да има посочените в § 5, т. 46 от Допълнителните разпоредби на ЗУТ характеристики, а не от пълното ѝ разрушаване, респ. от разчистването на терена.

Чл. 124, ал. 1 ГПК

Чл. 281, т. 2 ГПК

Чл. 290 ГПК

Чл. 67 ЗС

Решение № 70 от 2.12.2020 г. на ВКС по гр. д. № 4106/2019 г., II г.о., докладчик председателят Пламен Стоев

Признато е за установено, че ищцата е собственик на основание дарение на 61,333 % ид. части от правото на строеж върху поземлен имот за построяване на подробно описаните в решението три сгради.

По делото е установено, че ищцата в първоинстанционното производство О. К. Ц. се легитимира като собственик на 61, 333 % ид. части от процесните сгради по силата на договор за дарение, сключен с нот. акт № 145/2006 г., поправен с нот. акт № 161/2008 г., сключен с наследниците на акционерите на "Кожизнос" АД. Сградите са били отчуждени по Закона за национализацията на частните индустриални и минни предприятия през 1951 г., като собствеността върху тях е възстановена на наследниците на акционерите в посоченото акционерно дружество по силата на чл. 2, ал. 1 и чл. 3, ал. 2 ЗВСОНИ. С протокол № 4 от 14. 04. 2011 г. по чл. 196, ал. 1 и ал. 2 ЗУТ на комисия към Столична община район "Сердика" е констатирано, че към 29. 03. 2011 г. трите сгради са били

полусрутени, с разрушени и липсващи външни фасадни стени и голяма част от покривните конструкции, респ. че са негодни за използване по предназначение и опасни за живота и здравето на гражданите. Към момента на подаване на исковата молба сградите са се срутили напълно и не са съществували.

При тези фактически данни въззивният съд е приел за неоснователно направеното от ответника възражение за погасяването на правото на строеж по давност, тъй като по делото не е установен точният момент, в който това е станало, респ. предявеният иск е приет за основателен.

Решението е допуснато до касационен контрол по следния материалноправен въпрос: От кой момент започва да тече погасителната давност по чл. 67 ЗС в случаите, в които съществуващата в режим на суперфициарна собственост сграда погине - от момента, в който същата загуби характеристиките си на "груб строеж" по смисъла на § 5, т. 46 ДР на ЗУТ или от момента, в който окончателно са премахнати останалите конструктивни елементи от поземления имот и теренът е разчистен.

Върховният касационен съд, състав на второ гражданско отделение, като извърши проверка на обжалваното решение във връзка с наведените от касатора основания, намира следното:

По материалноправния въпрос, с оглед на който е допуснато 1 касационното обжалване, следва да се имат предвид дадените с ТР № 1/2011 г. на ОСГК на ВКС задължителни разяснения, според които смисълът на понятието "упражняване правото на строеж", употребено в чл. 67 ЗС, е изграждането на грубия строеж на сградата или съответния етап, за който е издадено разрешението за строеж. Това следва от разпоредбите на чл. 181, ал. 1 и 2 ЗУТ, които определят завършването на грубия строеж като момент на придобиване на правото на собственост върху сградата, респ. на обектите в нея. Законова дефиниция на понятието "груб строеж" /карабина/ е дадена в ЗУТ, като според § 5, т. 46 от Допълнителните разпоредби това е сграда или постройка, на която са изпълнени ограждащите стени и покривът, без или в различна степен на изпълнение на довършителните работи. От този момент се счита, че е възникнал обектът на суперфициарна собственост. В чл. 67 ЗС е определен петгодишен срок, в който следва да се упражни правото на строеж, като е постановено, че при бездействие на суперфициаря то се погасява по давност. Следователно, ако в петгодишния срок от учредяването на правото на строеж сградата не бъде завършена в груб строеж, това право се погасява по давност, освен ако задължението за нейното изграждане е на учредителя. Тази разпоредба следва да намери приложение и в случаите, при които след построяването на сградата, същата по някаква причина загуби характеристиките си на "груб строеж". От този момент тя престава да бъде годин обект на правото на собственост, а представлява недвижим имот по смисъла на чл. 110 ЗС като част от незавършена сграда и за носителя на правото на строеж възниква правото да я възстанови в първоначалния ѝ вид. Ако в петгодишния срок по чл. 67 ЗС той не я възстанови до етап на "груб строеж", правото на строеж се погасява по давност. Следователно давностният срок започва да тече от момента, в който сградата е престанала да има посочените в § 5, т. 46 от Допълнителните разпоредби на ЗУТ характеристики, а не от пълното ѝ разрушаване, респ. от разчистването на терена. Приемането на противното би означавало да се допусне ограниченото вещно право на строеж, което обременява имота на собственика, да съществува без да има предвидимост дали ще бъде упражнено и в какъв срок, респ. съществуването на полуразрушени и негодни за ползване сгради през неопределен период от време, което не е целта на закона.

По основателността на жалбата:

Обжалваното решение е валидно и допустимо, но предвид отговора на поставения правен въпрос, се налага изводът, че въззивният съд неправилно и в нарушение на материалния закон – чл. 67 ЗС е приел, че правото на строеж за процесните три сгради не е погасено по давност, тъй като по делото не е установен точният момент, от който

сградите са разрушени напълно и не съществуват. В случая по делото е безспорно установено, че към 29. 03. 2011 г. сградите са били полусрутени, с разрушени и липсващи външни фасадни стени и голяма част от покривните конструкции, поради което най - късно към този момент те не са съществували в "груб строеж" по смисъла на § 5, т. 46 от Допълнителните разпоредби на ЗУТ и оттогава е започнал да тече петгодишният давностен срок по чл. 67 ЗС. По делото не са установени основания по чл. 115 ЗС и чл. 116 ЗС за спиране или прекъсване на давностния срок, нито е установено собственикът на земята недобросъвестно да е създавал пречки за реализирането на правото на строеж, поради което следва да се приеме, че към момента на предявяването на исковете на 14. 11. 2016 г. давностният срок е изтекъл и право на строеж в полза на ищцата в първоинстанционното производство не е съществувало, тъй като е било погасено по давност.

Съобразно изложеното, настоящият състав на Върховния касационен съд намира, че обжалваното въззивно решение е постановено в нарушение на материалния закон и на основание чл. 293, ал. 2 ГПК следва да бъде отменено в частта, с която е потвърдено първоинстанционното решение в уважителната му част, както и в частта за разноските, като вместо него предявеният иск следва да бъде отхвърлен.

5. Ако съединяването на производството по двете дела е невъзможно с оглед фазата на развитие на всяко едно от тях, производството по предявения по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР установителен иск следва да бъде спряно. След приключването на производството по ревандикационния иск силата на пресъдено нещо на решението следва да бъде съобразена при разрешаването на спора по чл. 54, ал. 2 ЗКИР. И само ако ревандикационният иск бъде уважен, тъй като съдът признава за установено, че спорната реална част е собственост на предявилото този иск лице и е правилно нанесена в границите на неговия имот, но се държи без основание от ответника, предявеният по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск следва да се приеме за недопустим.

Чл. 53, ал. 2 ЗКИР

Чл. 54, ал. 2 ЗКИР

Чл. 108 ЗС

Решение № 153 от 21.12.2020 г. на ВКС по гр. д. № 1221/2020 г., I г. о., докладчик съдията Светлана Калинова

Допуснато е касационно обжалване по въпроса какви са правомощията на въззивния съд, когато с оглед особеностите на конкретния случай производството по предявен по реда на чл. 53, ал. 2, изр. второ ЗКИР (нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР) трябва да бъде съединено с иск по чл. 108 ЗС, но това е невъзможно с оглед фазата на развитието на производството по двете дела.

По така поставения въпрос настоящият състав на I г. о. на ВКС приема следното:

Преценката дали искът по чл. 53, ал. 2 ЗКИР (нов чл. 54, ал. 2 ЗКИР) е допустим се извършва винаги с оглед особеностите на конкретния случай, становище в какъвто смисъл е изразено от ОСГК на ВКС в мотивите към т. 5 на ТР № 8/23.02.2016 г. по тълк. д. № 8/2014 г.

Както последователно и непротиворечиво приема ВКС в своята практика, разпоредбата на чл. 54, ал. 2 ЗКИР предвижда реда, по който се извършва поправката в кадастралната карта в случай на спор за материално право – поправката в кадастралната карта се извършва от органите по кадастъра въз основа на влязло в сила съдебно решение, постановено по предявен положителен установителен иск, в диспозитива на което се отразява границата на спорната реална част от имота. Основание за извършване на

поправката може да бъде само онова съдебно решение, в диспозитива на което съдът се е произнесъл кому принадлежи правото на спорната реална част и е посочил нейните граници, включително чрез графичното им отразяване по действащата кадастрална карта.

При едновременно предявени установителни искове за принадлежността на правото на собственост върху спорната реална част, намираща се на границата между два съседни имота от техните собственици, предметът на двете дела е идентичен и по-късно заведеното дело подлежи на прекратяване. Дори предявеният по по-рано заведеното дело установителен иск да бъде отхвърлен, решението ще се ползва със сила на пресъдено нещо по отношение принадлежността на правото на собственост върху спорната реална част, описана в диспозитива.

При едновременно предявени искове по чл. 108 ЗС и чл. 54, ал. 2 ЗКИР в хипотеза, при която ищецът по ревандикационния иск твърди, че имотите са правилно нанесени в кадастралната карта, докато ответникът по този иск поддържа, че спорната реална част е неправилно включена в границата на имота на ищеца и именно поради тази причина предявява самостоятелен иск за установяване, че тази спорна част като негова собственост, следва да бъде включена в границите на неговия имот според действащата кадастрална карта, производството по иска по чл. 54, ал. 2 ЗКИР подлежи на съединяване за общо разглеждане в общо производство с ревандикационния иск. В подобна хипотеза, ако ревандикационният иск бъде отхвърлен и в диспозитива спорната реална част не е надлежно индивидуализирана, поправка на грешка в кадастралната карта не би могло да се извърши. Изходът на този спор ще бъде съобразен при произнасянето по насрещната претенция по чл. 54, ал. 2 ЗКИР.

Ако съединяването на производството по двете дела е невъзможно с оглед фазата на развитие на всяко едно от тях, производството по предявения по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР установителен иск следва да бъде спряно. След приключването на производството по ревандикационния иск силата на пресъдено нещо на решението следва да бъде съобразена при разрешаването на спора по чл. 54, ал. 2 ЗКИР. И само ако ревандикационният иск бъде уважен, тъй като съдът признава за установено, че спорната реална част е собственост на предявилото този иск лице и е правилно нанесена в границите на неговия имот, но се държи без основание от ответника, предявеният по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск следва да се приеме за недопустим.

Върховният касационен съд, като обсъди доводите на страните във връзка с изложените касационни основания и като извърши проверка на обжалваното решение по реда на чл. 290, ал. 1 и чл. 293 ГПК, приема следното:

По реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР Н. К. М. е предявила срещу Н. Г. Т. иск за признаване правото ѝ на собственост върху 30 кв. м. и поправка на грешката при заснемането на границата на имота с твърдението, че е собственик на ПИ с идентификатор..... по КККР на [населено място], като чрез договор за покупко-продажба (н. а. №., том., дело №. от 30.10.1968 г.) е придобила 1/3 ид. част от имот с пл. №., парцел..., кв.... по плана на града от 1922 г., която идеална част кореспондира с ПИ..... Поддържа, че имотът е ограден с трайна ограда от праводателя ѝ и се владее според местоположението на тази ограда, като при изработването на КК за землището на [населено място] 30 кв. м. от собствения ѝ недвижим имот неправилно за заснети като част от ПИ....., собственост на ответницата. При условията на евентуалност поддържа, че е придобила собствеността върху спорната реална част въз основа на давностно владение.

В писмен отговор в срока по чл. 131, ал. 1 ГПК Н. Г. Т. оспорва така предявения иск като недопустим с твърдението, че към момента между същите страни е висящ спор за собственост върху процесните 30 кв. м., които се намират до източната граница на имот с идентификатор....., по предявен от нея иск по чл. 108 ЗС срещу Н. К. М.. Поддържа, че границите на съседните имоти са правилно нанесени в действащата кадастрална карта, но спорната част се държи от Н. К. М. без основание.

За да достигне до извода, че предявеният от Н. К. М. иск е недопустим, въззивният съд е взел предвид обстоятелството, че преди предявяване на иска по настоящето дело е подадена искова молба с вх. № 7777/24.10.2014 г., с който Н. Г. Т. е предявила против Н. К. М. иск с правно основание чл. 108 ЗС, по която искова молба е образувано гр. д. № 1010/2014 г. по описа на РС-Разлог, което към настоящия момент е висящо пред Окръжен съд-Благоевград (в. гр. д. № 475/2019 г. по описа на съда), по което е постановено решение № 4288/06.10.2019 г., което обаче не е влязло в сила. Взето е предвид, че в исковата молба Н. Г. Т. твърди, че е собственик на основание наследство и покупко-продажба на ПИ с идентификатор....., а Н. К. М. е собственик на съседния имот с идентификатор..... и неправомерно е навлязла и ползва 26 кв. м. от югоизточната част на собствения на Н. Г. Т. ПИ.....

Въз основа на събраните по делото доказателства въззивният съд е приел за установено, че предмет на предявените искове по чл. 108 ЗС и чл. 54, ал. 2 ЗКИР е една и съща спорна площ, заключена между имотните граници на двата съседни имота, принадлежащи на всяка от страните по делата, по КП от 1922 г., КП от 1967 г. и КККР от 2006 г. Прието е също така, че с КККР от 2006 г. западната граница на ПИ..... се различава по местоположение от имотната граница между двата съседни имота по предходните планове, като спорната част е именно площта, заключена между границите на двата имота по КККР и съществуващата на място ограда.

При така установените факти следва да се приеме, че обжалваното решение е валидно и процесуално допустимо, но по същество неправилно.

Действително, както е прието и в обжалваното решение, в настоящия случай съединяването на двете дела за общо разглеждане с оглед фазата на тяхното развитие е невъзможно. Това обстоятелство обаче само по себе си не обуславя недопустимостта на предявения от Н. К. М. по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск, тъй като ако предявеният от Н. Г. Т. ревандикационен иск бъде отхвърлен, но диспозитивът на решението не съдържа указание за допуснатата грешка в кадастралната карта относно спорната реална част, грешката няма да може да бъде отстранена по предвидения в ЗКИР ред. В подобна хипотеза, както беше посочено по-горе, производството по предявения по реда на чл. 54, ал. 2 ЗКИР иск следва да бъде спряно и преценката за неговата допустимост бъде извършена след влизане в сила на решението по предявения от Н. Г. Т. ревандикационен иск.

6. Макар чл. 200, ал. 2 ЗУТ да препраща изрично само към чл. 17 ЗУТ, следва да се приеме, че разпоредбата се отнася и за хипотезата на чл. 15, ал. 3 ЗУТ, при която границите на УПИ се променят с план за регулация въз основа на съгласие на собствениците им, изразено със заявление и предварителен договор за прехвърляне на собственост с нотариално заверени подписи.

чл. 200 ЗУТ

Решение № 154 от 21.12.2020 г. на ВКС по гр. д. № 4689/2019 г., I г. о., докладчик съдията Гълъбина Генчева

Допуснато е касационно обжалване по въпроса какви са предпоставките за придобиване по давност на реална част от парцел /УПИ/ съобразно чл. 59 ЗТСУ (отм.); и чл. 200 ЗУТ и какви са служебните задължения на съда, когато страната се позовава на осъществявано владение върху придаваема реална част от имот към съседен парцел по силата на заварен от ЗУТ дворищнорегулационен план /ДРП/.

По поставения въпрос съставът на ВКС приема следното: При действието на ЗТСУ (отм.); съществува забрана за придобиване на реална част от дворищнорегулационен

парцел по давност. Забраната е установена с първоначалната редакция на чл. 59 ЗТСУ (отм.);). Идеята на закона е да се стимулира заплащането на дължимите обезщетения, а не да се придобиват по давност придаваемите с плана реални части от едни имоти към съседни парцели, както и в случаите на изравняване на частите в образувани по регулацията съсобствени парцели. С изменението на текста на чл. 59 ЗТСУ (отм.); , ДВ, бр. 34/2000 г., е допусната възможност за придобиване по давност или чрез сделка на реално определени части от поземлени имоти в населените места, но само ако отговарят на изискванията за минимални размери на площ и лице, определени с правилника на закона, или ако се присъединяват към съседен имот при условията на чл. 28, а оставащата част отговаря на изискванията за минимални размери за площ и лице или също се присъединява към съседен имот. В същия смисъл са и разпоредбите на чл. 200, ал. 1 и ал. 2 ЗУТ.

Хипотезите, в които се прилагат чл. 59 ЗТСУ (отм.); , редакция ДВ, бр. 34/2000 г., и чл. 200, ал. 1 и ал. 2 ЗУТ, са изяснени в практиката на ВКС - решение № 102 от 30.05.2016 г. по гр. д. № 5728/2015 г. на ВКС, I-во г. о., решение № 105/12.11.2018 г. по гр. д. № 3109/2017 г. на ВКС, I-во г. о.; решение № 67 от 16.06.2017 г. по гр. д. № 3533/2016 г. на ВКС, II-ро г. о. Приема се, че при действието на ЗУТ реална част от УПИ може да се придобие по давност само ако отговаря на изискванията за минимални размери по чл. 19 /чл. 200, ал. 1 ЗУТ/, както и в случаите на чл. 200, ал. 2 ЗУТ. Придобиване по давност при условията на чл. 200, ал. 2 ЗУТ е възможно само ако се касае за хипотезата на одобрен подробен устройствен план по чл. 17, с който се урегулират неурегулирани дотогава поземлени имоти. С регулацията по чл. 17, ал. 2, т. 2 ЗУТ се извършва упълномеряване на поземлени имоти, които не отговарят на изискванията на чл. 19, чрез придаване към тях на части от съседни имоти. В тези случаи регулацията няма отчуждително действие /за разликата от дворищнорегулационния план при ЗТСУ (отм.); , тъй като е предвидено доброволно уреждане на промяната в собствеността. Преди одобряването на плана в общината следва да се представи предварителен договор за прехвърляне на собствеността върху придаваемите части с изискване за нотариална заверка на подписите като форма за действителност – чл. 17, ал. 3 ЗУТ. Само при наличие на такъв договор се одобрява планът по чл. 17, ал. 2, т. 2 и т. 3 ЗУТ. Едва след одобряването на плана се сключва окончателен договор за прехвърляне на собствеността върху придаваемите части от съседния имот. В случай, че не бъде сключен окончателен договор, чл. 200, ал. 2 ЗУТ предвижда възможност за придобиване по давност на придадените с регулацията по чл. 17, ал. 2, т. 2 части от съседния имот. Макар чл. 200, ал. 2 ЗУТ да препраща изрично само към чл. 17 ЗУТ, следва да се приеме, че разпоредбата се отнася и за хипотезата на чл. 15, ал. 3 ЗУТ, при която границите на УПИ се променят с план за регулация въз основа на съгласие на собствениците им, изразено със заявление и предварителен договор за прехвърляне на собственост с нотариално заверени подписи. Хипотезата на чл. 15, ал. 3 ЗУТ е аналогична на чл. 17, ал. 2, т. 2 ЗУТ, но не е предвидена изрично в чл. 200, ал. 2 ЗУТ поради това, че е нова, ДВ бр. 65/2003 г., и не е съществувала към момента на създаване на редакцията на чл. 200, ал. 2 ЗУТ. Поради сходството в двете хипотези обаче следва да се приеме, че изключението в чл. 200, ал. 2 ЗУТ се отнася както за плана по чл. 17, ал. 2, т. 2, така и за плана по чл. 15, ал. 3 ЗУТ. И в двата случая, ако не бъде сключен окончателен договор, но има осъществявано владение в срок от 10 г. върху придадените с плана части от съседния имот, те могат да бъдат придобити по давност на основание чл. 200, ал. 2 ЗУТ.

От изложеното следва, че на давността по чл. 200, ал. 2 ЗУТ може да се позове само собственикът на този имот, към който се придават части от съседен имот при условията на чл. 17, ал. 2, т. 2 или чл. 15, ал. 3 ЗУТ. Само той е бил длъжен да заплати придаваемите части въз основа на предварителния договор по чл. 17, ал. 3 или чл. 15, ал. 3 ЗУТ и само той има правото да се позове на придобивната давност по чл. 200, ал. 2 ЗУТ, в случай, че окончателен договор не е сключен, но е владял 10 г. придаваемите части от съседния имот. По-специално – не може да се позовава на чл. 200, ал. 2 ЗУТ собственик на УПИ,

който е завладял реална част от съседен УПИ и е осъществявал владение повече от 10 години. Изискването на закона е да има придаваеми части при условията на чл. 17, ал. 2, т. 2 или чл. 15, ал. 3 ЗУТ към имота на лицето, което се позовава на придобивната давност.

Съдът е длъжен служебно да прилага чл. 200, ал. 1 и ал. 2 ЗУТ, тъй като разпоредбите са императивни – в този смисъл решение № 105/12.11.2018 г. по гр. д. № 3109/17 г. на ВКС, I-во г. о. В определени случаи твърденията на ищеца за придобиване по давност на реална част от УПИ са свързани не с прилагането на чл. 200, ал. 1 и ал. 2 ЗУТ, а с проблематиката на прилагане на заварен от ЗУТ ДРП. Дворищнорегулационните планове по ЗПИИМ (отм.); и ЗТСУ (отм.); , с които се придават части от един имот към съседен парцел, имат непосредствено отчуждително действие. С тях собствеността върху придаваемите части преминава по силата на плана, макар за да влезе във владение на тези части собственикът, който ги придобива, следва да ги заплати на собственика, от когото се отчуждават. До заплащане на обезщетение за придаваемите части техният бивш собственик има право на задържане и може да откаже да предаде владението им на новия собственик, преди да е получил дължимото обезщетение – решение № 578 от 18.03.1996 г. по гр. д. № 1744/95 г. на ВКС, IV-то г. о.; решение № 491/25.03.1961 г. по гр. д. № 608/61 г. на ВС, IV-то г. о. Той формално осъществява фактическа власт върху реална част от чужд парцел, но това не е владение върху чужд имот и не може да се свърже с разпоредбата на чл. 59, ал. 2 ЗТСУ (отм.); , редакция ДВ, бр. 34/2000 г. или с чл. 200, ал. 2 ЗУТ, тъй като по същество фактическата власт е упражняване на право на задържане. Ако към момента на изтичане на сроковете по § 6, ал. 2 и ал. 4 ЗУТ не бъде заплатено обезщетение за придаваемите части, отчуждителното действие на заварения от ЗУТ неприложения ДРП се прекратява и това става автоматично, без необходимост от провеждане на административната процедура по § 8, ал. 1, изр. 2 от ПР на ЗУТ /сега § 8, ал. 2 от ПР на ЗУТ/ - в този смисъл ТР № 3 от 28.03.2011 г. по тълк. д. № 3/2010 г. на ОСГК на ВКС. В този случай собствеността върху придаваемите части се връща в патримониума на собственика, от когото са били отчуждени със заварения от ЗУТ ДРП и който е упражнявал право на задържане.

Когато пред съд се претендира придобиване по давност на реална част от съседен парцел /УПИ/, съдът следва да прецени дали всъщност не се касае за хипотезата на § 8, ал. 1, изр. 2 от ПР на ЗУТ /сега § 8, ал. 2 от ПР на ЗУТ/ и да насочи страните към разглеждане на действителния правен спор, като подведе твърденията им в исковата молба към приложимата правна норма. Обстоятелството, че ищецът се позовава на владение върху реална част от съседен УПИ не винаги се свързва с института на придобивната давност, тъй като може да се окаже упражнявана фактическа власт в резултат на упражнено право на задържане. Неяснотата в обстоятелствената част на ИМ следва да бъде отстранена от съда. Съдът е длъжен да изясни на първо място твърденията на ищеца - дали упражняваната от него фактическа власт представлява право на задържане върху реалната част от имота, която се придава към съседен парцел по заварен от ЗУТ ДРП; дали този план е бил приложен по реда на чл. 47 ЗПИИМ и ППЗПИИМ, съответно – по чл. 111 и чл. 112 ЗТСУ и чл. 265 и сл. ППЗТСУ или в сроковете по § 6, ал. 2 и ал. 4 ПЗР ЗУТ. В случай, че дворищнорегулационният план не е бил приложен и придаваемата площ се владее от собственика, който не е получил дължимото обезщетение, спорът по делото не е свързан с придобивна давност, а с упражнявано право на задържане и отпадане на отчуждителното действие на дворищнорегулационния план. В случай, че дворищнорегулационният план е бил приложен, но въпреки това придаваемата площ се владее от бившия собственик, който е получил дължимото обезщетение и който се позовава на придобивна давност, съдът трябва служебно да преценява предпоставките на чл. 200 ЗУТ.

По съществуващото на касационната жалба:

С обжалваното решение № 251 от 03.07.2019 г. по гр. д. № 350/2019 г. на Софийския окръжен съд е потвърдено решение № 64 от 14.03.2019 г. по гр. д. № 715/2018

г. на Ботевградския районен съд, с което е уважен предявеният от М. Н. Н. и П. Н. С. срещу Д. Ц. П. положителен установителен иск за собственост – признато е за установено по отношение на ответницата, че ищците са собственици на дворно място с площ от 86 кв. м., заключено между точки 1, 2, 3, 8, 9, 10, 4, 5 и 1 по комбинираната скица на вещото лице по гр. д. № 715/2018 г. на БРС, находящо се в кв.... по плана на [населено място], [община], утвърден на 08.06.1963 г., отразено като придаваема част към УПИ.....

Въззивният съд е приел, че ищците са наследници на Н. Г. Н., който с нотариален акт от 02.07.1969 г. е бил признат за собственик по наследство, делба и давностно владение на парцел.... в кв.... по плана на [населено място] с площ от 812 кв. м., заедно с построената в него къща. Според плана на [населено място] от 1963 г., който действа и към настоящия момент, спорните 86 кв. м. представляват придаваема площ от имот... към съседния парцел....., собственост на ответницата. Между двата имота има каменна ограда, която съществува повече от 50 години и която минава по имотната граница.

Въззивният съд изцяло е споделил изводите на първата инстанция: че ищците са владели....., включително спорната част с площ от 86 кв. м., повече от 10 години преди подаване на исковата молба, като са присъединили и владението на своя наследодател Н. Г. Н. на основание чл. 82 ЗС; че фактическата власт е упражнявана в трайно материализираните граници – по плътната каменна ограда; че е манифестирано своенето на спорната част чрез използването ѝ за разсадник на овощни дръвчета; че ответницата и нейните праводатели никога не са упражнявали фактическа власт; че в настоящия случай § 6 ПЗР на ЗУТ е неприложим; че не следвало да се коментира въпросът за придобиване на реална част от парцела по реда на чл. 200 ЗУТ, тъй като въпреки дадените указания ответницата не е ангажирала доказателства за това свое твърдение. Затова предявеният иск правилно бил уважен от първата инстанция.

Решението е правилно като резултат.

Спорната площ от 86 кв. м. е част от имот пл. №..., собственост на наследодателя на ищците, която с регулационния план от 1963 г. се придава към парцела на ответницата /жалбоподател в настоящото производство/. По делото няма данни за уреждане на сметките по регулация и завземане на придаваемата площ. Напротив, данните по делото сочат, че ищците и техният наследодател след 1963 г. са продължили да осъществяват фактическа власт върху целия имот пл. №... в рамките на съществуващата каменна ограда, включително и върху придаваемата площ към съседния парцел. Съобразно изложеното по-горе тази фактическа власт не е владение, а представлява право на задържане до заплащане обезщетение за разместването на собствеността по силата на дворищнорегулационния план. Този регулационен план е заварен от ЗУТ. Няма данни по делото той да е бил приложен в срока по § 6, ал. 2 ПР на ЗУТ, поради което отчуждителното му действие се прекратява на основание § 8, ал. 1, изр. 2 от ПР на ЗУТ /сега § 8, ал. 2 от ПР на ЗУТ/. Прекратяването на отчуждителното действие става автоматично, без да е необходимо провеждането на административна процедура по § 8, ал. 1, изр. 2 от ПР на ЗУТ (сега § 8, ал. 2 от ПР на ЗУТ) за изменение на неприложения дворищнорегулационен план – в този смисъл Тълкувателно решение № 3 от 28.03.2011 г. на ВКС по тълк. д. № 3/2010 г., ОСГК. Следователно след изтичането на посочения срок собствеността върху придаваемата площ се връща към собственика на ПИ №..., т. е. към ищците. Разпоредбите на чл. 200, ал. 2 ЗУТ от една страна и § 6, ал. 2 и § 8, ал. 2 ЗУТ от друга не се намират в съотношение обща към специална, а имат различно приложно поле. Текстът на чл. 200, ал. 2 ЗУТ не намира приложение в хипотеза като настоящата, при която от един имот се отнема площ и се придава по регулация към съседен парцел по силата на заварен от ЗУТ дворищнорегулационен план, който не е бил приложен, а върху придаваемата площ продължава фактическата власт на този собственик, от имота на който площта се отнема по силата на ДРП. Съображенията за това са изложени при отговора на поставения въпрос по чл. 280, ал. 1 ГПК.

По изложените съображения въззивното решение, което е правилно като резултат, следва да бъде оставено в сила.

7. Неимуществените вреди от предявяването на неоснователно обвинение не може да бъдат разграничени от тези от изтърпяването на наложените мерки на процесуална принуда нито от тези от прекомерната продължителност на тяхното прилагане. Всички неимуществени вреди, причинени от неоснователно обвинение се преценяват общо и за всички тях се определя общо обезщетение според критериите за справедливост.

Чл. 2, ал. 1, т. 3 ЗОДОВ

Чл. 52 ЗЗД

Решение № 70 от 06.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3243/2019, IV г.о., докладчик председателят Борислав Белазелков

Допуснато е касационното обжалване на въззивно решение, с което Прокуратурата на Република България е осъдена да заплати обезщетение за неимуществени вреди от неоснователно обвинение в размер на 5. 000 лева на основание чл. 2, ал. 1, т. 3 ЗОДОВ и от нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок съгласно чл. 6, § 1 от Конвенцията в размер на 20. 000 лева на основание чл. 2б ЗОДОВ. Обжалването е допуснато поради значението на материалноправния въпрос за определянето на размера на дължимото обезщетение за неимуществени вреди според законовия критерий за справедливост по чл. 52 ЗЗД.

По повдигнатия материалноправен въпрос Върховният касационен съд намира, че различните мерки на принуда в наказателното производство, в зависимост от начина на прилагането им и тяхната продължителност, могат да причинят различни страдания на наказателно преследвания, които да го увредят неоснователно или чрезмерно.

Дори при основателно обвинение наложените мерки на процесуална принуда е възможно да бъдат наложени незаконосъобразно – да ограничават правата над необходимото и достатъчното за постигането на целта на наказателното преследване или да продължат по-дълго от необходимото. В такива случаи държавата отговаря имуществено за причинените вреди, доколкото те не са компенсирани при определянето на размера на наложеното наказание, което наред с тежестта на извършеното престъпление, причинените вреди, вината и другите утежняващи и смекчаващи обстоятелства отчита и оказаното поправително въздействие на изтърпяната процесуална принуда. Затова при основателно обвинение наказателно преследваният може да претендира обезщетение за вреди от незаконното задържане под стража, домашен арест, други случаи на лишаване от свобода в нарушение на чл. 5, § 1 ЕКПЧОС и нарушаването на права, защитени от чл. 5, § 2 - 4 на същата конвенция; както и от нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок.

Когато обаче обвинението е неоснователно, обезщетението за неимуществени вреди от неоснователно обвинение включва не само обезщетението за вредите от незаконно наложената мярка за неотклонение "задържане под стража" (т. 13. ТР № 3/22. 04. 2005, ВКС, ОСГК по т. д. № 3/2004), но и от всички други изтърпени мерки за принуда, включително от забавянето на разглеждането и решаването на делото в разумен срок, тъй като именно те причиняват различните по вид, интензитет и продължителност физически и душевни болки и други страдания и неудобства, които може да отшумят, но също и да оставят различни по вид и тежест трайни телесни и психични увреждания. По същия начин се определя обезщетението при частично оправдаване на наказателно преследвания. Съгласно т. 11. ТР № 3/22. 04. 2005, ВКС, ОСГК по т. д. № 3/2004 в този

случай обезщетението за неимуществени вреди се определя глобално като се съпоставят броят и тежестта на деянията, за които е постановена оправдателна присъда и броят и тежестта на тези, за които деецът е осъден.

Неимуществените вреди от предявяването на неоснователно обвинение на може да бъдат разграничени от тези от изтърпяването на наложените мерки на процесуална принуда нито от тези от прекомерната продължителност на тяхното прилагане. Всички неимуществени вреди, причинени от неоснователно обвинение се преценяват общо и за всички тях се определя общо обезщетение според критериите за справедливост.

Върховният касационен съд, състав на Четвърто гражданско отделение, като разгледа жалбите и провери обжалваното решение с оглед изискванията на чл. 290, ал. 2 ГПК ги намира частично основателни поради следните съображения:

За да постанови обжалваното решение, въззивният съд е приел, че срещу ищцата е образувано наказателно производство, като с постановление от 15. 04. 1998 г. е привлечена в качеството на обвиняема за извършено престъпление по чл. 212, ал. 4, вр. с чл. 20, ал. 2 НК. Определена ѝ е мярка за неотклонение „парична гаранция“ в размер на 5. 000. 000 неденоминирани лева, а обвинителен акт срещу нея и други лица е внесен на 18. 10. 2006 г. Образуваното НОХД № 907/2006 г. пред Благоевградския окръжен съд е прекратено, като делото е върнато на прокуратурата за отстраняване на съществени процесуални нарушения, накърняващи правото на защита на подсъдимите. С постановление от 27. 11. 2006 г. Окръжна прокуратура повторно е привлякла ищцата в качеството на обвиняема, като ѝ е взета нова мярка за неотклонение „парична гаранция“ в размер на 3. 000 лева и на 06. 12. 2006 г. е внесен обвинителен акт, по който е образувано НОХД № 1076/2006г. по описа на Окръжен съд Благоевград, прекратено с определение № 151/14. 05. 2007 г. и изпратено по подсъдност на Софийски окръжен съд. Подсъдността е стабилизирана с определение № 32 от 11. 04. 2008 г. състав на ВКС, който е определил за компетентен СГС. С присъда № 136/05. 05. 2011 г. , влязла в сила на 13. 08. 2013 г. , потвърдена с решение на Софийския апелативен съд, ищцата е призната за невиновна по повдигнатите обвинения и е оправдана. Въззивният съд е приел, че са налице основанията за ангажиране на отговорността на ответника, като при определяне на размера на дължимото обезщетение за неимуществени вреди е съобразил следните обстоятелства: че ищцата е била с мярка за неотклонение и ограничителна мярка „забрана да напуска територията на страната“, като за следствени действия и през съдебната фаза е следвало да се явява в различно от местоживеенето си населено място; в личния си живот е претърпяла редица неудобства и напрежение в дома и семейството си (с децата и съпруга си), включително поради наложителни отсъствия; претърпяла е типичните несигурност, напрежение, социално неудобство, свян, повишена тревожност от воденото срещу нея производство (съгласно показанията на разпитаната по делото свидетелка). По отношение на претендираните вреди от влошеното здравословно състояние на ищцата съдът е приел, че липсва медицинска документация. Въпреки, че е налице отделен обективно съединен иск за воденето на процес над разумния срок в досъдебната фаза, са взети предвид продължителността на процеса и обстоятелството, че повдигнатото обвинение е за тежко умишлено престъпление. Прието е, че от наложената мярка за неотклонение и забраната за напускане територията на страната не са произтекли особени вреди за ищцата (няма данни част от семейството ѝ да е извън България или да е имало необходимост, свързана със здравословни или делови нужди тя да пътува зад граница и наложената мярка да я е пречатствала), като няма данни за публично разгласяване на процеса и накърняването на доброто име на ищцата извън мини-социалния кръг на обвинената.

По отношение на забавянето на производството по делото, въззивният съд е изложил съображения, че на съдебната фаза процесът е забавен поради спор за местна подсъдност, който не е в пряка причинна връзка с повдигнатото и поддържано обвинение, но на досъдебната фаза присъденото обезщетение в размер на 10. 000 лв. е занижено.

Изложени са съображения, че доколкото местоживеенето на ищцата не е съвпадало с мястото на водене на разследването, пътуването ѝ е било съпроводено с организационни усилия за обезпечаване на човек, който да я замества като майка. В тази връзка съдът е приел, че продължителният стрес се превръща в дистрес, а той се отработва по-трудно и времето от 15 г. е много дълго спрямо активната част от човешкия живот (наличието на висящ наказателен процес пречатства нормалното планиране и организиране на личния и социален живот и са накърнили проявлението на пълната свободата на личността на ищцата през продължителен период от време). Предвид изложеното въззивният съд е приел, че обезщетение в размер на 20.000 лева справедливо ще обезщети ищцата за претърпените от нея неимуществени вреди от нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок, ведно със законните лихви от 13. 08. 13 г.

Правилно въззивният съд е приел, че на ищцата е повдигнато обвинение за тежко умишлено престъпление, което тя не е извършила, но е търпяла неоснователно посочените по-горе мерки на процесуална принуда от 15.04.1998 до 13.08.13 г., когато тя е окончателно оправдана по повдигнатото обвинение. Също правилно съдът е приел, че всички посочени по-горе негативни изживявания са причинени, както от тежкото обвинение, така и от наложените мерки за принуда през чрезмерно продължителен срок от време, но всички те са преодолени и не са оставили трайни увреждания на здравето.

По същество правилно съдът е приел, че според критериите за справедливост сумата 25.000 лева покрива всички претърпени от ищцата неимуществени вреди във връзка с обвинението. В нарушение на закона обаче съдът е приел, че вредите от неоснователното обвинение и наложените ограничителни мерки е възможно да бъдат разграничени от вредите от продължителността на прилагането на наложените мерки.

8. Съдът е длъжен да разгледа основанията за недействителност в поредност според сочения от ищеца порок. Разглеждането на исковете преминава от най-тежкия порок (противоречие със закона или заобикалянето му) към по-леките, каквито са липсата на основание (за каузалните сделки), липсата на съгласие, привидност, невъзможен предмет, противоречи на морала или липса на форма.

Ако съдът приеме, че сделката е валидна, той е длъжен да премине към разглеждане на основанията за унищожаване отново в поредност, предопределена от тежестта на изтъкнатия порок: от неспазването на режима на настойничеството или попечителството, към неспособност към сключването на сделката да се разбират или ръководят действията, заплашването, измамата, грешката или при крайна нужда и явно неизгодни условия.

Ако сделката не подлежи и на унищожаване, съдът е длъжен да пристъпи към основанията за висяща недействителност като извършването ѝ без или извън учредената представителна власт, а след това – за относителната ѝ недействителност като извършена във вреда на кредитора.

Чл. 293 ГПК

Чл. 17, ал. 1 ЗЗД

Чл. 26, ал. 2 ЗЗД

Чл. 33, ал. 1 ЗС

Решение № 40 от 7.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 2383/2019 г., III г. о., докладчик съдията Геника Михайлова

Допуснато е касационно обжалване по процесуално-правния въпрос: Какъв е подходът на въззивния съд при изпълнение на задължението да даде правната

квалификация на иска за прогласяване нищожността на договор и да го разгледа съответно на твърденията в исковата молба?

По повдигнатия въпрос настоящият състав на Върховния касационен съд намира, че когато искът е за прогласяване недействителност на сделка (договорът е двустранна сделка), а в обстоятелствената част на исковата молба са заявени повече от едно от законовите основания за недействителност, съдът е длъжен да съобрази, че е сезиран с множество обективно съединени искове - при един петитум ищецът е заявил множество основания за прогласяване недействителността на сделката. Естеството на спорните материални отношения предопределя вида на обективно съединените искове. Независимо от поредността и съотношението, посочени от ищеца, исковете са предявени при условията на евентуалност. Ако сделката е недействителна на едно основание, предвидено в закона, е безпредметно прогласяването на нейната недействителност на друго основание. Съдът е длъжен да разгледа основанията за недействителност в поредност според сочения от ищеца порок. Разглеждането на исковете преминава от най-тежкия порок (противоречие със закона или заобикалянето му) към по-леките, каквито са липсата на основание (за каузалните сделки), липсата на съгласие, привидност, невъзможен предмет, противоречи на морала или липса на форма. Ако съдът приеме, че сделката е валидна, той е длъжен да премине към разглеждане на основанията за унищожаемост отново в поредност, предопределена от тежестта на изтъкнатия порок: от неспазването на режима на настойничеството или попечителството, към неспособност към сключването на сделката да се разбират или ръководят действията, заплашването, измамата, грешката или при крайна нужда и явно неизгодни условия. Ако сделката не подлежи и на унищожаване, съдът е длъжен да пристъпи към основанията за висяща недействителност като извършването ѝ без или извън учредената представителна власт, а след това – за относителната ѝ недействителност като извършена във вреда на кредитора. В този смисъл са решение № 106/01.03.2011 г. по гр. д. № 1460/2009 г., решение № 198/10.08.2015 г. по гр. д. № 5252/2014 г. и решение № 199/12.07.2016 г. по гр. д. № 583/2016 г., все на IV-то ГО на ВКС. Съдът следва да съобрази също, че изложените факти, при които се иска прогласяването недействителността на сделката ищецът може да свързва с различни основания. В такъв случай подвеждането на фактите под същинското законово основание за недействителност е въпрос на правна квалификация на иска. Да даде точната квалификация на иска е задължение на съда, а не на ищеца, доколкото не се включва в съдържателните изисквания за редовност на исковата молба (чл. 127, ал. 1 ГПК). В този смисъл са решение № 392/18.01.2012 г. по гр. д. № 1487/2010 г. на IV-то ГО на ВКС, решение № 97/08.02.2013 г. по гр. д. № 196/2011 г. на I-во ТО и ТР № 4/07.07.2010 г. по тълк. д. № 4/2009 г. ОСГК на ВКС.

По оплакванията в касационната жалба за неправилност на решението поради нарушение на материалния закон и необоснованост:

В исковата молба са изложени следните твърдения: 1) през 1974 г. ищецът Е. Г. Е. (сега касатор) е станал собственик на имот в [населено място] (жилищна сграда и 1/3 идеални части от дворното място, в която е построена); 2) през 1979 г. ищецът е сключил брак с ответника Д. Д. Е.; 3) през 1986 г. ищецът е дарил на съпруга си, ответника Д. Е., 1/2 ид. части от имота; 4) през 2014 г. бракът е прекратен с развод; 5) на 31.05.2016 г. ищецът е поканил надарения бивш съпруг да му дава издръжката, от която се нуждае; 6) ответникът Д. Е. не му я предоставя, но скоро след това с два последователни договора, които сключва на една дата и пред един нотариус (по н. а. №... /... г. и по н. а. №.. /... г.), дарява и продава на ответника "БГ Конструкт" ООД полученото по дарение от ищеца – съответно 1/10 ид. части и останалите 9/10 ид. части от имота. Според ищеца волята, която ответниците са изразили с договорите от 23.08.2016 г. е различна от действителната, а са ги сключили, само за да възпрепятстват правото му по чл. 33, ал. 1 ЗЗД да изкупи идеалните части, с които бившият му съпруг се е разпоредил в полза на трето за

съсобствеността лице, без да ги предложи на ищеца. Поискал е съдът да прогласи нищожността на договора поради противоречие със закона, заобикаляне на закона, липсата на кауза (това основание за нищожност ищецът е обвързал с произтичаща от закона забрана търговското дружество да придобива на имущество на безвъзмездно основание) и поради привидност. С твърденията, че прикритият договор е за покупко-продажба, е поискал съдът да признае правото му по чл. 33, ал. 1 ЗС.

Ответниците Д. Е. и "БГ Конструкт" ООД са оспорили исковете.

Въззивният съд е квалифицирал исковете за прогласяване на нищожността, както следва: 1) по чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД – поради противоречие на договора с чл. 33 ЗС, която ищецът счита императивна; 2) по чл. 26, ал. 1, пр. 2 ЗЗД – поради заобикаляне на чл. 33, ал. 1 ЗС; 3) по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 4 ЗЗД – липса на основание (кауза), произтичащо от правосубектността на "БГ Конструкт" ООД и 4) по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 5 ЗЗД – привиден договор, прикриващ покупко-продажба. Достигнал е до извода, че са неоснователни. Мотивирал се е с това, че: 1) договорът за покупко-продажба в нарушение на чл. 33 ЗС не е нищожен; 2) няма заобикаляне на закона по чл. 26, ал. 1, пр. 2 ЗЗД, когато с договор за дарение се отчужди идеална част на дарителя в полза на трето за съсобствеността лице и останалата идеална част е прехвърлена в следствие с договор за продажба на същото лице, без частта на дарителя да е предложена за изкупуване на първоначалния съсобственик съгласно чл. 33, ал. 1 ЗС; 3) има основание (кауза) договорът за дарение на имущество на търговско дружество и 4) не са доказани фактите по привидността. Отхвърлил е и иска по чл. 33, ал. 2 ЗС.

Настоящият състав намира за основателни оплакванията по чл. 281, т. 3, пр. 1, 2 и 3 ГПК в касационната жалба от ищеца Е. Е., че решението е неправилно. В нарушение на материалния закон въззивният съд е подвел произволно твърденията в исковата молба под законови основания за нищожност, включително разглеждайки незаявено (по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 4 ЗЗД), считайки се обвързан от предложената от ищеца правна квалификация. Така е нарушил своето задължение сам да квалифицира иска за прогласяване на нищожността. Решението е и необосновано. Въззивният съд е групирал релевантните факти по начин, който почти изначално налага извода за неоснователност на исковете. Допуснал е и съществено процесуално нарушение (на чл. 236, ал. 2 ГПК), като по този начин не е обсъдил установените по делото обстоятелства в тяхната взаимна връзка и значение. Третирал е иска по чл. 33, ал. 2 ЗС като кумулативно обективно съединен, без да отчете следващия от естеството на материалните отношения вид на обективното съединяване – евентуален, предявен под положително процесуално условие спрямо предявения иск по чл. 26, ал. 2, пр. 5 ЗЗД. Съгласно чл. 17, ал. 1 ЗЗД, ако страните прикритият сключеното между тях съглашение с едно привидно, прилагат се правилата относно прикритото, ако са налице изискванията за неговата действителност. Следователно титулярството на упражненото чрез конститутивния иск право по чл. 33, ал. 2 ЗС е възможно, само ако договорът между ответниците е нищожен като привиден, но прикрива покупко-продажба. Неправилното решение следва да се отмени. Не се налага повтаряне или извършване на нови съдопроизводствени действия, а касационният състав е длъжен да разреши правния спор.

Настоящият състав намира че по делото са предявени следните искове за прогласяване на нищожност: 1) по чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД – поради противоречие на договора за дарение по н. а. № 85/23.08.2016 г. с правна норма, която не допуска търговски дружества да придобиват имущество на безвъзмездно основание; 2) по чл. 26, ал. 1, пр. 2 ЗЗД – поради заобикаляне на чл. 33, ал. 1 ЗС с двата договора от 23.08.2016 г. и 3) по чл. 26, ал. 2, пр. 5 ЗЗД – поради тяхната привидност, които прикриващи съглашението ответника Д. Е. да продаде на ответника "БГ Конструкт" ООД идеалните части, които е придобил през 1986 г. по дарение от ищеца Е. Е..

Исковете са предявени при условията на евентуалност при следваща от тежестта на порока поредност на разглеждането им, посочена в дадения отговор на правния въпрос Искът по чл. 33, ал. 2 ЗС – за изкупуване на продадените от ответника Д. Е. на ответника "БГ Конструкт" ООД идеални части – е евентуален спрямо иска по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 5 ЗЗД, предявен под положително процесуално условие.

За неоснователността на иска по чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД за прогласяване нищожността на договора за дарение по н. а. №... /... г. е достатъчно касационният състав да посочи, че в обективното ни материално право няма забрана търговско дружество да придобива имущество на безвъзмездно основание. Касационният състав следва да отхвърли този (главен) иск.

За неоснователността на иска по чл. 26, ал. 1, пр. 2 ЗЗД за прогласяване нищожността на двамата договора от 23.08.2016 г. е достатъчно касационният състав да посочи, че с ТР № 5/28.11.2012 г. по тълк. д. № 5/2012 г. ОСГК на ВКС се прие, че няма заобикаляне на закона по чл. 26, ал. 1, пр. 2 ЗЗД, когато с договор за дарение се отчужди идеална част от частта на дарителя в съсобствен имот в полза на трето за съсобствеността лице и останалата идеална част се прехвърли впоследствие с договор за покупко-продажба на същото лице, без частта на дарителя да е предложена за изкупуване на първоначалните съсобственици. Съгласно чл. 130, ал. 2 от Закона за съдебната власт, тълкувателното решение е задължително за настоящия състав като част от системата на органите на съдебната власт (чл. 119, ал. 1 КРБ). Касационният състав следва да отхвърли и този иск.

По иска по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 5 ЗЗД:

С договор за покупко-продажба по н. а. №.. /... г. ищецът е придобил собствеността върху 1/3 ид. част от дворно място в [населено място] и цялата масивна жилищна сграда, построена в него.

На 19.02.1979 г. ищецът и ответникът Д. Е. са сключили брак.

С договор по н. а. №.. /.. г. ищецът дарява на ответника Д. Е. 1/2 ид. части от имота си в [населено място].

С решение от 01.12.2014 г. бракът на съпрузите Е. е прекратен с развод.

Дотук установените факти налагат извода, че с дарението от 1986 г. ищецът и ответницата Е. са станали съсобственици с равен дял в имота в [населено място] (чл. 20, ал. 1 СК от 1985 г., а с влизането в сила на действащия СК - § 4, ал. 1 ПЗР, вр. чл. 22, ал. 1 СК от 2009 г.).

С договора по н. а. №.. /.. г. е изразено съгласие ответникът Д. Е. да дари на ответника "БГ Конструкт" ООД 1/9 ид. част от придобитото по дарение от ищеца.

Договорът по н. а. №.. /... г. е изразено съгласие ответникът Д. Е. да продаде на ответника "БГ Кострукт" ООД на цена от 48 000 лв. останалите 9/10 ид. части от придобитото по дарение от ищеца.

Касационният състав намира, че двата договора от 23.08.2016 г. инкорпорират общо съглашение между ответниците, то е нищожно като привидно (чл. 26, ал. 2, изр. 1 пр. 5 ЗЗД), доколкото прикрива действителното им съгласие ответникът Д. Е. да продаде на цената от 48 000 лв. всичките си идеални части, придобити по дарение от ищеца. Съгласно чл. 17, ал. 1 ЗЗД, прикритият договор за покупко-продажба е породил действие, доколкото са налице условията за неговата действителност.

По предявения иск по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 5 ЗЗД от ищеца не следва да се очаква да представи т. нар. "обратно писмо". Такъв документ обичайно съставят страните по привидния договор, а в него засвидетелстват признанията си за привидно изразената с своя воля, а и за прикритото съглашение (когато такова има). Ищецът е трето лице за договора лице, а той очаквано не е представя т. нар. "обратно писмо". Ако такъв документ е съставен, той се намира в ответниците (в страните по привидния договор). Съдът по иска по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 5 ЗЗД не може и да го изиска поради обичайно неосъществимите предпоставки по чл. 190, ал. 1 ГПК – ищецът не е твърдял и не е

доказвал, че такъв документ действително е съставен и се намира в ответниците. Въпреки това твърденията за привидност на договорите от 23.08.2016 г. като прикриващи действителното съглашение между ответниците за покупко-продажба се установява от съвкупна преценка на следните доказателства: 1) договорите са сключени на една и съща дата (23.08.2016 г.), нотариалните актове са с поредни номера (№.. и №...), съставил ги е един нотариус (Д. Г., вписан в регистъра на НК под № 2) цената от 48 000 лв. ответникът "БГ Консулт" ООД е платил на две вноски, като първата за сума от 5 000 лв. е преведена на ответника Е. още на 19.08.2016 г. (преди датата на "дарението) с посочено основание за платежното нареждане "аванс - покупка 1/6 ид. част от парцел и 1/2 ид. част от къща"; 3) на 02.11.2016 г. ответникът Е. се е обадила на свидетеля И. за рождения й ден и е съобщила, че е продала, а не дарила, дела си в имота, съсобствен с ищеца. Свидетелят И. е дала показания, че Е. са й кумове, но е в еднакво добри отношения и с двамата, т. е. е свидетелят И. е непредубеден да свидетелства в полза на едната от насрещните страни (чл. 172 ГПК). Показанията са логични и последователни, а поради изтъкнатата по-горе причина – ищецът Е. е трето за съглашението между ответниците лице – свидетелските показания, установяващи привидността, са допустими. За тях не се прилагат допълнителните изисквания по чл. 165, ал. 2 ГПК. Настоящият състав съобрази и другите установени по делото обстоятелства, а именно: усложнените семейни отношения между разведените съпрузи Е., естественото огорчение на ищеца, че е надарил с имущество на значителна стойност човека, всяка близост с когото е прекратена, постоянните имуществени спорове между бившите съпрузи след техния развод – за наема, който ищецът е дължал за ползването на притежавания от ответника Д. Е. дял в бившето семейно жилище, за издръжката, която ищецът е претендирал от надарения ответник Д. Е. и която му е отказана, като в период, близък до разразяването на този спор (само два месеца по-късно) надареният се е разпоредил с дела си в полза на трето за съсобствеността лице (на ответното дружество), без да го предложи първо на ищеца. Всички тези доказателства, макар и косвени, съобразени в тяхната съвкупност, обосновават категоричния извод за нищожност на съглашението по договор №.. и №... /... г. поради неговата привидност. Както в ТР № 5/28.11.2012 г. по тълк. д. № 5/2012 г. ОСГК на ВКС се приема, няма заобикаляне на закона, когато с договор за дарение се отчужди идеална част от частта на дарителя в съсобствен имот в полза на трето за съсобствеността лице (така договора по н. а. №.. /... г.) и останалата идеална част е прехвърлена в последствие с договор за покупко-продажба на същото лице, без частта на дарителя да е предложена за изкупуване на първоначалните съсобственици съгласно чл. 33, ал. 1 ЗС (така договора по н. а. №.. /... г.). Няма пречка обаче съглашението да е нищожно на друго основание – в случая на основанието по чл. 26, ал. 2, изр. 1, пр. 5 ЗЗД. Искът при тази правна квалификация е основателен, а касационният състав е длъжен да го уважи.

Поради събдяване на положителното процесуално условие, под което е предявен евентуалният иск по чл. 33, ал. 2 ЗС той също следва да бъде разгледан.

След договора за дарение от 1986 г. ищецът и ответника Д. Е. притежават по 1/6 ид. части от дворното място в [населено място] и по 1/2 ид. части от построената в него сграда (чл. 30, ал. 2 ЗС). Чрез дватата договора по н. а. №.. и по н. а. №.. /... г. ответниците са прикрили действителната си воля за покупко-продажба на идеалните части, които ответникът Д. Е. е била надарена от ищеца през 1986 г. Съгласно чл. 26, ал. 2, изр. 1, предл. 5 ЗЗД привидните договори не пораждаат действие. Съгласно чл. 17, ал. 1 ЗЗД, прилагат се правилата относно прикрития. Налице изискванията за неговата действителност: спазена е формата за извършеното разпореждане с имота – нотариален акт (чл. 18 ЗЗД) и има съгласие за съществените условия на покупко-продажбата по чл. 183 ЗЗД – всичките си притежавани идеални части от имота ответникът Д. Е. е продала на "БГ Конструкт" ООД на цена 48 000 лв. Купувачът "БГ Конструкт" ООД е трето за съсобствеността лице. Разпоредителната сделка е покупко-продажба, а преди

извършването ѝ ответникът Е. не ги е предложила на ищеца Е. – първоначалният съсобственик с равен дял. Договорът е от 23.08.2016 г., а исковата молба е от 20.10.2016 г., т. е. спазен е и 2-месечният срок по чл. 33, ал. 2, изр. 2 ЗС. Следователно ищецът е титуляр на упражненото с конститутивния иск право по чл. 33, ал. 2 ЗС да изкупи дела на ответника Д. Е. на цената от 48 000 лв. Чл. 33, ал. 3 ЗС го задължава да я плати в 1-месечен срок от датата на обявяване на касационното решение. За това негово частно-правно задължение към "БГ Конструкт" ООД, което възниква с решението по чл. 33, ал. 2 ЗС, се прилага чл. 4 от Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г.

9. Водни площи подлежат на обезопасяване:

1) ако се ползват организирано или неорганизирано масово за къпане, плуване, гребане или друга дейност както е посочено в чл. 6 ПВСДОВП или за къпане, плуване, гребане и други водни спортове или при използване на плвателни съдове и съоръжения с развлекателна цел, както е посочено в чл. 2 НВСДОВП, а също така и

2) ако се намират в близост или в самите населени места, тъй като при тях се създава повишена опасност от удавяния (чл. 6 ПВСДОВП).

Минималното обезопасяване на водните площи се състои в ограждането им с пояс от нискостеблени растения, парапет или друго ограждение, когато те преминават през населени места или в непосредствена близост до такива.

Чл. 6 ПВСДОВП

Чл. 2 НВСДОВП

Чл. 49 ЗЗД

Решение № 45 от 8.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 383/2019 г., IV г.о., докладчик съдията Димитър Димитров

Допуснато е касационно обжалване по правния въпрос за това, кои водни площи и при какви условия подлежат на минимално обезопасяване по Правилника за водноспасителната дейност и обезопасяването на водните площи (ПВСДОВП) и по Наредбата за водноспасителната дейност и обезопасяването на водните площи (НВСДОВП), в какво се състои това обезопасяване, кой е задължен да го извърши и какви са последиците от неизпълнението на това задължение.

От значение за тава поставения въпрос са разпоредбите на чл. 6 от ПВСДОВП и чл. 2 от НВСДОВП. Съгласно първата от тях на обезопасяване подлежат всички плувни басейни, напоителни канали, водни площи, образувани в изкопите или местата, където се добиват инертни материали, както и участъците от морските крайбрежни води, реките, езерата, язовирите и микроязовирите, а съгласно втората на обезопасяване подлежат плувните басейни, откритите канали, изкопите, участъците от морските крайбрежни води, реките, езерата, язовирите и микроязовирите.

Тези водни площи подлежат на обезопасяване при едновременното наличие на дете или само на една от посочените горните разпоредби предпоставки, а именно:

1) ако се ползват организирано или неорганизирано масово за къпане, плуване, гребане или друга дейност както е посочено в чл. 6 от ПВСДОВП или за къпане, плуване, гребане и други водни спортове или при използване на плвателни съдове и съоръжения с развлекателна цел, както е посочено в чл. 2 от НВСДОВП, а също така и

2) ако се намират в близост или в самите населени места, тъй като в при тях се създава повишена опасност от удавяния (чл. 6 от ПВСДОВП).

Съгласно чл. 9 от ПВСДОВП и чл. 7 от НВСДОВП обезопасяването може да бъде три вида-минимално, средно и максимално. На минимално обезопасяване по силата на чл.

10, ал. 1 от ПВСДОВП и чл. 8, ал. 1 от НВСДОВП подлежат всички напоителни и други открити канали, изкопи, ями и други водни площи, когато са запълнени с вода и водният им пласт (дълбочина на водата) е по-голяма от 120. 00 сантиметра. От цитираните разпоредби е видно, че основното изискване, за да възникне задължението за обезопасяване е дълбочината на водата в обектите да е по-голяма от 120. 00 сантиметра. По аргумент на противното обекти, при които дълбочината на водата е под това ниво не подлежат на обезопасяване. Има се предвид това ниво на водата, което е обичайно и което се поддържа в обекта при нормални условия на експлоатация. Не е поставено изискването обектите да бъдат обезопасявани с оглед на евентуалната възможност за настъпване на форсмажорни обстоятелства и това как би се повишило нивото на водата в обекта, в тези случаи. Такова изискване не може да бъде извлечено от цитираните разпоредби на ПВСДОВП и НВСДОВП.

Самото минимално обезопасяване на водните площи се състои в оглаждането им с пояс от нискостеблени растения, парапет или друго ограждение, когато те преминават през населени места или в непосредствена близост до такива. Освен това по тяхното протежение, включително и когато се намират в извън населените места, се поставят лесно забележими табели забраняващи къпането, в които се посочва и конкретната опасност. Тези табели се поставят на разстояние не по-голямо от 500.00 метра (според чл. 10, ал. 2 от ПВСДОВП) или от 200.00 метра (според чл. 8, ал. 2 от НВСДОВП). Наред с това в случаите когато скоростта на водата в откритите канали е по-голяма от 1. 5 м/сек. на разстояние не по-голямо от 200. 00 метра в населените места и от 500. 00 метра в извън населените места се поставят стълби за слизане на дъното им.

Както ПВСДОВП, така и НВСДОВП възлагат обезопасяването на водните площи на стопанина им. Последният в зависимост от конкретните обстоятелства може да е лицето, което я стопанисва и управлява, а при липса на такъв ползвател собственикът ѝ. Неизпълнението на задължението за обезопасяване на водните площи води до административнонаказателна отговорност на лицата, които са отговорни за това неизпълнение. То би могло да доведе и до възникване на гражданскоправна отговорност на задължените лица за претърпените от трети лица вреди, в случаите когато съществува причинна връзка между неизпълнението и вредите.

С оглед на така дадения отговор на правния въпрос, по повод на който е допуснато касационно обжалване Върховният касационен съд, състав на Четвърто отделение приема, че решението на Апелативен съд Пловдив е неправилно по следните съображения:

При постановяване на обжалваното решение съставът на Апелативен съд Пловдив е приел, че по делото било установено, че А.О.А. и Н.А.М. са родители на А.А.О. , който е починал на 09.12.2014 година, вследствие на удавяне в канал, намиращ се в землището на [населено място] и влизащ се в река "Т. ". От доказателствата по делото се установявало, че техническото хидросъоръжение, в което станал инцидентът било отводнителен канал отвеждащ както природно извиращи води, така и дъждовни и отпадни води, намиращ се в регулацията на [населено място]. Дълбочината на канала била 0. 40 метра, до края на бетоновите наклонени стени-1. 30 метра. , а до края на наклона от земна маса от 2.14 до 2.17 метра. Обикновено водата била в рамките на бетоновото корито, което било дълбоко 0.40 метра, но при обилни валежи излизала извън него и се покачвала. Преди инцидента имало период на обилни валежи и нивото на водата било високо-по субективна преценка на свидетелите около 2.00 метра, което означавало, че водата била около и над наклона с бетонни плочи, който бил с височина 1. 30 метра. Точно покачването на нивото на водата в резултат на обилните валежи, било преценено от ръководството на училището, в което учил А.А.О., като опасно за децата, които обичайно го прескачали. Тази опасност била преценена като реална възможност за злополука, поради което бил информиран Общинския съвет и било поискано обезопасяване на канала, за да се препятства преминаването му. Според въззивният съд не било толкова важно какво е било нивото на

водата в деня на злополуката. Очевидно било, че е достатъчно да завлече А.А.О. в реката. По съществено било дали с оглед характеристиките на канала е било необходимо неговото обезопасяване. Задължението за обезопасяване на водни площи били регламентирани в Правилника за водноспасителната дейност и обезопасяването на водната площ от 1983 година, допълнен и детайлизиран в Наредба за водноспасителната дейност и обезопасяване на водните площи от 1996 година. В чл. 6 са изброени "водни обекти" подлежащи на обезопасяване поради обстоятелството, че се намират в близост или в самите населени места, създават повишена опасност от удавяния. В случая каналът се намирал в регулацията на града. За въззивния състав не било от особено значение дали е в регулацията или в контактната зона между регулацията и земеделските земи. Същественото било, че при определени условия съществувала опасност от удавяне, следователно имало необходимост от обезопасяване. Съгласно чл. 9 от Правилника обезопасяването можело да бъде минимално, средно и максимално. Съгласно чл. 10, ал. 1 от Правилника минимално обезопасяване подлежали всички напоителни и други открити канали, изкопи и ями и други, когато са запълнени с вода и водният им пласт е по-голям от 120.00 сантиметра. Съгласно ал. 2 Когато водните площи по ал. 1 се намирали или преминавали през населени места или в непосредствена близост до такива, те се обезопасявали с пояс от нискостеблени растения, парапет или друго ограждение. В случая каналът бил проектиран да поема воден пласт до 130.00 сантиметра до края на бетонните плочи на насипа под наклон и до 217.00 сантиметра до края на земния насип. Без значение било за необходимостта от обезопасяването му е, че тази дълбочина не била постоянна, а се проявявала само при определени атмосферни условия, като обилни валежи. От значение била опасността от удавяне при достигане на такава дълбочина. По смисъла на чл. 10, ал. 2 във връзка с ал. 1 от Правилника канала подлежал на обезопасяване с пояс от нискостеблени растения, парапет или друго ограждение. Задължението за обезопасяване на канала било за ползвателя, а при отсъствието на такъв за собственика, съгласно чл. 31 от Правилника. Аналогични били разпоредбите и в наредбата. От доказателствата по делото без противоречиво се установявало, че нормативното задължение за минимално обезопасяване не било изпълнено към момента на инцидента. Следователно било налице бездействие на длъжностни лица, за изпълнение на задължения произтичащи от закона при изпълнение на служебни задължения, като поведението било противоправно и виновно. Налице били всички признаци на състава на чл. 49 от ЗЗД-отговорност за причинени вреди от чужди действия и бездействия, при и по повод изпълнение на възложена работа и причинна връзка между вредата и виновното и противоправно поведение. Спорен в случая бил въпросът кой от двамата ответници е собственик на канала, с оглед на това кой иск ще се уважи, главния или евентуалния. Само от факта на записването на канала в партидата на имот в ОСЗ, като общинска частна собственост не следвал извод за правото на собственост. Записването било декларативно, а не правопограждащо. Правото на собственост се определяло от нормите на ЗВ. Съгласно чл. 11 ЗВ водите в РБ били публична държавна собственост. Съгласно чл. 19 ЗВ водностопанските системи и съоръжения били собственост на търговски дружества, когато били включени в тяхното имущество. Процесният канал не бил включен в имуществото на "Напоителни системи" ЕАД [населено място] и не бил негова собственост. Той събирал вода от природен източник, дъждовна и отпадна вода и се влива в река "Т. ", която била държавна. Съгласно т. 5 на чл. 11 от ЗВ водите, в това число отпадните води, когато изтичали от имоти, публична или частна собственост, и се вливат и във води-публична собственост били публична държавна собственост. В конкретния случай каналът се вливал в река, която била публична държавна собственост и водата, която се движела в него била с източник от местността "А. " в землището на [населено място], дъждовна вода и от отливни канали на дъждопреливници, поради което също била публична държавна собственост, от което следвало, че канала като съоръжение бил

държавна собственост. С оглед на това предявените от А. О. А. и Н. А. М. срещу Държавата искове с правно основание чл. 49 от ЗЗД се явявали доказващи по основание. Същите се явявали доказани и по размер. Да загубиш дете било може би най-тежкото емоционално преживяване за един родител. Загубата се отразявала на психо-емоционалната сфера, родителя търпял болки и страдания, които се доминирали от факта на прекия произход. Външната проява на страданията за всеки индивид била различна. Според въззивния състав не било необходимо да се доказват конкретните проявления на страданията, тъй като те се презумирали. Само страдания над обичайните подлежали на доказване с всички доказателствени средства. В конкретния случай родителите, които са отглеждани своето дете, полагали са за него обичайните грижи били понесли и обичайните болки и страдания от загубата му. Дълго време са плачели, страдали и трудно приемали случилото се. С оглед критериите за справедливост и съдебната практика за обезщетение на понесените неимуществени вреди, щяла бъде достатъчна сумата от по 100 000.00 лева. Исковете следвало да се уважат частично за 70 000.00 лева за колкото били предявени.

С оглед на горното от съществено значение за отговорността на ответника както по главния, така и на евентуалния иск е обстоятелството дали каналът, в който е станала злополуката е подлежал на минимално обезопасяване по смисъла на чл. 10, ал. 1 от ПВСДОВП и чл. 8, ал. 1 от НВСДОВП.

От събраните по делото доказателства по делото се установява, че каналът, в който е станала злополуката се намира между училището "Св. св. Кирил и Методий" Ч., в което е учел А. О. А. и жилището където е живеел, като се влива в река "Т.". На около тридесет метра преди вливането на канала в реката през него преминавала пешеходна пътека, която представлява утъпкан черен път, през който са преминавали хора. Същата пътека е била използвана и от учениците, които отивали на училище. На самото място на злополуката нямало поставен мост за преминаване, поради което каналът трябвало да бъде прескачан от преминаващите. Масивен мост с изграден парапет имало на около 131.50 метра по на юг, където започвал покрития участък на река "Т.". Самия канал не е ограден и покрай него не са поставени предупредителни табели.

По отношение на техническото изпълнение на канала са изслушани две съдебно-технически експертизи. От първата от тях се установява, че той се състои от бетонов улей, берма от двете му страни, както и насип. Бетоновия улей е с ширина от 0.90 метра и с височина 0.43 и 0.42 метра съответно в двата му края. От двете страни на улея са изградени берми с дължина съответно от 1.10 и 1.20 метра и височина 0.50-0.51 метра в двата и края. Общата ширина на канала с бермите е 3.20 метра. От двете страни на бермите са изградени стени, чиято височина в краищата е съответно 1.31-1.29 метра. Общата ширина на канала между краищата на тези стени е 6.20 метра.

Според втората съдебно-техническа експертиза каналът представлява бетонов улей в средата с височина 0.40 метра и ширина 0.90 метра. От двете страни на улея има симетрично наклонени към него бетонова берма с височина 0.10 метра и ширина 1.10 метра. От двете страни на бермата има симетрично наклонени към нея бетонови стени с ширина 0.80 метра, след което следва пръст с наклон към насипа и височина 1.60 метра. Общата височина на канала от дъното на бетоновия улей до края на бетоновата стена е 1.30 метра, а общата ширина е 6.40 метра.

Видно е, че в двете заключения има известни разминавания по отношение на размерите на канала, но те не са съществени. Основната част на канала е бетоновият улей, който трябва да поеме преминаващия през канала воден поток. Същият е ширина от 0.90 метра и височина от 0.43 и 0.42 метра съответно в двата му края. Останалите елементи на канала, а именно бермата и стената не са предназначени за поемане на преминаващата през канала вода и изпълняват други функции. Брегът на канала се оформя на нивото на водата като берма, което представлява ивица от земя, която се оставя между улея на

канала и долната част на насипа на същия, която придава устойчивост на почвата. Същата служи и за обслужване на канала, както и за придвижване покрай него. Затова бермата не е елемент от канала, който да служи за преминаване на водата. Поради това същата не трябва да бъде вземана предвид, при определяне на това за преминаването на какъв обем вода е проектиран канала. Това се отнася и до изградената след бермата стена, тъй като след като бермата не се взема предвид то с още по-голямо основание не трябва да се взема предвид и последващата я стена. С оглед на това изводът на състава на Апелативен съд Пловдив, че каналът бил проектиран да поема воден пласт до 130.00 сантиметра до края на бетонните плочи на насипа под наклон и до 217.00 сантиметра до края на земния насип е неправилен. Количеството вода, за което е проектиран канала е това, което е трябвало да преминава през бетоновия улей, който е с височина под 120.00 сантиметра. Същевременно обичайното ниво на водата в канала било в порядъка от 0.20 метра-0.40 метра. С оглед на това по отношение на канала не е било налице задължение за обезопасяване по смисъла на чл. 10, ал. 1 от ПВСДОВП и чл. 8, ал. 1 от НВСДОВП, чието неизпълнение да послужи като основание за ангажиране на отговорността както на главния, така и на евентуалния ответник.

Горният извод остава непроменен от показанията на разпитаните по делото свидетели, според които в деня на злополуката каналът бил пълен догоре. Това обстоятелства се е дължало на падналите в кратък период от време обилни валежи, които са повишили нивото на водата в канала над обичайното такова, за което той е бил проектиран и което нормално е преминавало през него. Касае се до обстоятелство, което има временен характер и което с оглед на дадения отговор на правния въпрос, по който е допуснато касационно обжалване не може да доведе до отговорност на главния и евентуалния ответник за неизпълнение на задължението за обезопасяване. При това както се посочи по-горе това задължение възниква само ако нивото на водата в обекта обичайно е над 120.00 сантиметра.

С писмо № 3851/22.10.2014 година ръководството на ОУ "Св. св. Кирил и Методий" Чирпан уведомило Председателя на Общинския съвет Чирпан за проблемите по маршрута на първокласниците от училището до махалата в която живеят. Един от тези проблеми бил наличието на бездомни кучета по улиците. За такъв проблем е счтено и обстоятелството, че повечето от децата съкращават маршрута и ежедневно прескачат канала, който според ръководството представлявал потенциална опасност за тях. Във връзка с това е направено предложение каналът да бъде обезопасен или ограден така, че преминаването през него да стане невъзможно. Това писмо е било препратено на кмета на Община Чирпан. Същевременно още преди изпращането на писмото с други писма от 21.01.2014 година, 27.01.2014 година и от 02.09.2014 година Н.А.М. и А.А.О. са били уведомени за издадената от ръководството на училището забрана за преминаване през канала при отиването до училище и обратно, като на 15.9.2014 година О. е преминал инструктаж във връзка със забраната. Тези действия на ръководството на ОУ "Св. св. Кирил и Методий" Ч. не могат да послужат като основание за ангажиране на отговорността на главния или на евентуалния ответник. На първо място писмото не е било адресирано до Държавата и не е било получавано от нея. Що се отнася до Община Чирпан то писмото не може да породви задължения за нея при положение, че такива не са предвидени в закона или друг нормативен акт.

Предвид на горното както главните, така и евентуалните искове, предявени от А.О.А. и Н.А.М. са неоснователни и трябва да бъдат отхвърлени. Това налага обжалваното решение да бъде отменено и да се постанови друго, с което исковете да бъдат отхвърлени.

10. Съдът по иска по чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ е длъжен да изследва за всеки конкретен случай не само длъжностната характеристика, но и какви действия

извършва работникът/ служителят при изпълнението на трудовите си функции, за да обоснове или да изключи качеството му на материално отговорно лице.

Чл. 207, ал. 2 КТ

Чл. 86, ал. 1 ЗЗД

Решение № 15 от 10.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 2098/2019 г., VI г. о., докладчик съдията Геника Михайлова

Допуснато е касационно обжалване по материално-правния въпрос: Могат ли задължения, свързани със събиране, съхраняване, разходване или отчитане на финансови ценности, да бъдат възлагани само с длъжностна характеристика или е допустимо те да произтичат от самото естество на фактически осъществяваната дейност при работодателя?

По повдигнатия въпрос:

В своята практика Върховния касационен съд неизменно приема, че пълната имуществена отговорност по чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ е приложима само за отчетниците (материално-отговорните лица) – за работника/ служителя, на когото е възложено по трудово задължение да събира, съхранява, разходва или отчита парични или материални ценности (решение № 493/23.11.2011 г. по гр. д. № 586/2011 г. на Четвърто ГО, решение № 252/18.05.2011 г. по гр. д. № 1531/2009 г. на Четвърто ГО, решение № 152/01.06.2015 г. по гр. д. № 6083/2014 г. на Четвърто ГО и много други). Константна е и практиката, която приема, че отчетнически функции по трудовото правоотношение могат да бъдат възлагани не само с длъжностната характеристика, а да произтичат от естеството на възложената трудова дейност. Това означава, че съдът по иска по чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ е длъжен да изследва за всеки конкретен случай не само длъжностната характеристика, но и какви действия извършва работникът/ служителят при изпълнението на трудовите си функции, за да обоснове или да изключи качеството му на материално отговорно лице (първото цитирано решение на ВКС и решение № 226/10.07.2013 по гр. д. № 1298/2012 г. на ВКС, Четвърто ГО). Настоящият състав възприема този отговор на повдигнатия правен въпрос, който произтича от посочените решения на ВКС, постановени по реда на чл. 290 – 293 ГПК, а не съзира основания да я променя.

Касационният състав при извършената служебно проверка констатира, че въззивното решение е валидно и допустимо, но неправилно според основателността на заявените касационни основания (чл. 290, ал. 2 ГПК). Съображенията са следните:

Правилно въззивният съд е намерил, че: 1) в периода 28.02.2008 г. – 15.09.2010 г. по договор от 28.02.2008 г. на ответника Е. Р. е било възложено управлението на "Стоянов и Стоянов консултинг" ЕООД; 2) назначеният нов управител и освобождаването му са вписани в търговския регистър по партидата на ищцовото дружество съответно на 14.08.2008 г. и 23.09.2010 г. и 3) в периода 30.09.2008 г. – 15.09.2010 г. по трудово правоотношение ответникът е изпълнявал длъжността "главен счетоводител". Неправилно въззивният съд е приел обаче, че във възложените му трудови функции ответникът е нямал задължението да събира, съхранява, разходва или отчита парични средства в касата на дружеството, а това изключва неговата отговорност по чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ за липсата на сумата 36 176. 62 лв. от касовата наличност, констатирана на 07.09.2010 г. Този извод въззивният съд е направил само въз основа на функциите по характеристиката за длъжността "главен счетоводител", а е игнорирал събраните по делото гласни доказателства (чрез разпит на свидетелите К. и С., а и признанията в обясненията от ответника в откритото съдебно заседание от 06.10.2016 г.) От тях се установява, че в релевантния период е нямало касиер, а ответникът е имал достъп до касата на ищцовото дружество. Така въззивният съд е нарушил задължението по чл. 236, ал. 2 ГПК да обсъди събраните доказателства за релевантните факти в тяхната съвкупност. Не е съобразил, че

отчетнически функции работодателя може да възложи не само с трудовата характеристика, а да произтичат от естеството на трудовото правоотношение. В съществено нарушение на процесуалния закон (чл. 182 ГПК) са и изводите на въззивния съд, че само нарочно съставен документ е годен да докаже липсата в касовата наличност, но не и вписванията в редовно воденото от дружеството счетоводство. Неправилното решение подлежи на отмяна. Не се налага повтарянето или извършването на нови съдопроизводствени действия, а касационният състав е длъжен да разреши правния спор.

Настоящият състав намира, че с договор от 28.02.2008 г. на ответника Е. Р. е било възложено управлението на "Стоянов и Стоянов консултинг" ЕООД в периода 28.02.2008 г. – 15.09.2010 г. Назначаването на новия управител и освобождаването му са обстоятелства, вписани в търговския регистър съответно на 14.08.2008 г. и на 23.09.2010 г. В периода 30.09.2008 г. – 15.09.2010 г. ответникът изпълнявал по трудово правоотношение и длъжността "главен счетоводител" (така представените трудов договор и заповед за прекратяването му на основание чл. 325, т. 1 КТ). С длъжностната характеристика на главния счетоводител не е възложено да събира, съхранява, разходва или отчита парични или материални ценности (т. 1 – т. 11). В т. 12 от длъжностната характеристика обаче е предвидена възможност да се възложат и други задължения, свързани с работата на главния счетоводител.

В писмения отговор на исковата молба и в обясненията, дадени пред първата инстанция в откритото съдебно заседание от 06.10.2016 г., ответникът е признал, че е имал достъп до касата на дружеството, за да прави плащания в погашение на задълженията на дружеството. Съгласно чл. 175 ГПК, касационният състав намира признатият факт осъществен. Свидетелят К., заемала длъжността "счетоводител" в периода м. октомври 2008 г. – м. октомври 2010 г., е засвидетелствала признатият факт. В същия смисъл са и показанията на свидетеля С., които обсъдени според изискванията на чл. 172 ГПК (свидетелят е едноличният собственик на капитала на дружеството), кореспондират с признанията от ответника и с показанията на свидетеля К. за същия факт. Следователно действията по извършването на плащания в брой в погашение на задължения на ищцовото дружество в периода, в който ответникът е заемал длъжността "главен счетоводител", водят до извода, че по трудовото правоотношение са му били възложени и задълженията да събира, съхранява, разходва и отчита пари в касата на дружеството.

От неоспореното заключение на съдебно-счетоводната експертиза се установява, че в началото на работния ден на 07.09.2010 г. в касата е имало 37 224. 22 лв., а в края на работния ден - 491. 60 лв. Разликата от 36 176. 62 лв. е "липса" по смисъла на чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ – вреда за ищцовото дружество с неустановен произход. Касационният състав приема това, защото от заключението на счетоводната експертиза се установява, че за 07.09.2010 г. в дружеството няма осчетоводени разходи, а счетоводството е водено редовно. Съгласно чл. 182 ГПК, вписванията в редовно воденото счетоводство, могат да служат като доказателство в полза на ищцовото дружество (чл. 182 ГПК).

Представените от ответника 81 броя разходни касови ордери (РКО) за изплатени заплати и стипендии в периода 09.01.2008 г. – 05.08.2010 г. на общата сума 37 491. 00 лв. не се съхраняват и не са описани в счетоводството. РКО съдържат дописвания в графата за издател (така заключението на съдебно-графологическата експертиза). РКО с датата 07.09.2010 г. няма. Според вписванията в счетоводството за периода 01.03.2008 г. – 30.09.2010 г. само двама служители на дружеството са получили в брой заплатите си. Следователно доказателствената стойност на представените от ответника разплащателни документи е компрометирана, а и никой от РКО не може да се свърже с недостига за сумата 36 176. 62 лв. в касата на ищцовото дружество в края на работния 07.09.2010 г.

Касационният състав приема за осъществени материално-правните предпоставки, които пораждат отговорността по чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ: 1) по трудовото правоотношение, по което ответникът е заемал длъжността "главен счетоводител" той е имал и

задължението да събира, съхранява, разходва и отчита паричните средства в касата на дружеството; 2) ответникът не е изпълнил задълженията си като отчетник, доколкото на 07.09.2010 г. в касата липсва сумата 36 176. 62 лв.; 3) причиненият на дружеството вредоносен резултат – липса, недостиг в касовата наличност е с неустановен произход; 4) липсата има за причинна неизпълнените от ответника отчетнически задължения и 5) неизпълнението е виновно – възложените отчетнически функции задължават МОЛ да полага грижа, са в по-голям обем от обикновената за опазване имуществото на работодателя. В производството по иска по чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ на отчетника е доказателствената тежест, че не е причинил щетата и/ или че не я е причинил виновно. В случая, той не е провел доказване друго лице да е имало достъп до касата на ищцовото дружество. Напротив, признал е, че в релевантния период в дружеството е нямало касиер. От вписванията в търговския регистър действително се установява, че към 07.09.2010 г. Л. В. М. е вторият управител на "Стоянов и Стоянов консултинг" ЕООД. По делото обаче липсват доказателства другият управител също да е имал достъп, а твърденията в исковата молба за това съдът е длъжен да приеме за неверни. Следователно искът по чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ е доказан по основание и в пълния предявен размер.

Съгласно чл. 86, ал. 1, изр. 1 ЗЗД, при неизпълнение на парично задължение длъжникът дължи обезщетение в размер на законната лихва от деня на забавата. Съгласно чл. 207, ал. 1, т. 2 КТ, при липси отчетникът дължи пълния размер на липсите, заедно със законните лихви от деня на причиняването на щетата. В конкретния случай щетата е причинена на 07.09.2010 г., а ищецът претендира законните лихви в периода 05.09.2012 г. – 05.09.2015 г. За периода законните лихви върху сумата 36 176. 62 лв. възлизат на общата сума 11 054. 25 лв. И този иск е доказан по основание и до пълния предявен

11. Когато длъжникът се позовава на давност, предмет на предявения по реда на чл. 439 ГПК иск не е съществуването или несъществуването на вземането, а съществуването или несъществуването на правото на принудително изпълнение, въпреки евентуалните прекъсвания или спирания на давността. Когато същият иск е предявен по общия ред и претендиращият кредитор няма право на принудително изпълнение, предмет на делото е забраната да се установява съществуването или несъществуването на вземането.

чл. 124, ал. 1 ГПК

чл. 439 ГПК

чл. 151 ЗЗД

Решение № 257 от 30.04.2020 г. на ВКС по гр. д. № 694/2019 г., III г. о., докладчик съдията Маргарита Георгиева

Касационното обжалване е допуснато по въпросите: прекъсва ли давността за вземането възражението на ипотекарния кредитор, че не е осъществен фактическия й състав, заявено с отговора на исковата молба в производство по предявен от ипотекарния длъжник отрицателен установителен иск, че поради погасяване по давност на обезпеченото вземане, ипотечното право не съществува (чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК); и длъжен ли е въззивният съд в мотивите на решението си да обсъди всички относими и релевантни за спора факти и доказателства, както и да се произнесе по всички искания, възражения и доводи на страните (чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК).

Върховният касационен съд, състав на Трето гражданско отделение, по поставените въпроси приема следното:

По първия въпрос:

Основанията, на които се погасява обезпеченото задължение, са основания и за погасяване на ипотеката. Правният интерес на третото лице- собственик на имота, ипотекиран като обезпечение за чужд дълг да установи по исков ред, че обезпеченото задължение не съществува, произтича от правилото на чл. 151 ЗЗД. Според цитираната норма, собственикът на имота, ипотекиран като обезпечение на чуждо задължение, може да противопостави на кредитора всички възражения, с които разполага главния длъжник, в т. ч. и възражението за изтекла погасителна давност на обезпеченото вземане и като резултат – да препятства реализирането на ипотечното право (вж. – мотиви по т. 2 от ТР № 4/11.03.2019 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС, решение № 153/29.12.2016 г. по т. д. № 986/2015 г., II т. о., опр. № 457/27.09.2017 г. по ч. т. д. № 2021/2017 г., I т. о. на ВКС и др.). Давността е не само забрана за принудително изпълнение на вземането, но и забрана да бъде установено неговото съществуване или несъществуване с иск. В този смисъл, когато длъжникът се позовава на давност, предмет на предявения по реда на чл. 439 ГПК иск не е съществуването или несъществуването на вземането, а съществуването или несъществуването на правото на принудително изпълнение, въпреки евентуалните прекъсвания или спирания на давността. Когато същият иск е предявен по общия ред и претендиращият кредитор няма право на принудително изпълнение, предмет на делото е забраната да се установява съществуването или несъществуването на вземането.

В хипотезата на висящ изпълнителен процес (в какъвто контекст е поставен правният въпрос), предявяването на отрицателен установителен иск от длъжника, че вземането на кредитора е погасено по давност, цели да установи липса (погасяване) на изпълняемото право, подлежащо на принудително изпълнение, поради настъпил след издаване на изпълнителното основание нов факт и като последица - прекратяване на изпълнителния процес (чл. 433, ал. 1, т. 7 ГПК). Липсата на изпълняемо право отнема материалноправната основа на принудителното изпълнение. Ипотекарният длъжник е обвързан от субективните предели на издадения срещу длъжника изпълнителен лист съобразно разпоредбата на чл. 429, ал. 3 ГПК и по тази причина той има идентични на длъжника в изпълнителното производство процесуално качество, съответно права и задължения (вж. - т. 2 от ТР № 4/11.03.2019 г. по тълк. д. № 4/2017 г. на ОСГТК на ВКС).

След предявяването на отрицателния иск от длъжника или от лицето, дало реално обезпечение за чужд дълг (ипотекарен длъжник, залогодател), кредиторът нито може да предяви положителен установителен иск, че вземането му не е погасено по давност и съществува правото на принудително изпълнение (няма правен интерес и искът е недопустим), нито може да изисква извършване на изпълнителни действия (с ефект да прекъснат давността – чл. 116 б. "в" ЗЗД), доколкото в общия случай изпълнението се спира докато спорът е висящ. В гражданското право общото правило е, че давността е правна последица и санкция за бездействието на правоимащия кредитор, когато той е задължен и има възможност да действа, за да упражни правото си. Ако не е задължен и няма правна възможност да действа, давност не тече. Поради това, в разглежданата хипотеза предявяването на отрицателния установителен иск от длъжника, че вземането е погасено по давност, при поддържано от ответника насрещно възражение за неизтекъл давностен срок, е действие прекъсващо давността, защото след предявяването му кредиторът не може да противопостави насрещен положителен иск със същия предмет, нито (в общия случай) да предприема действия за принудително изпълнение. Прекъсването е под условие – ако с влязло в сила решение отрицателният установителен иск бъде отхвърлен (по арг. от чл. 116, б. "б" вр. с чл. 117, ал. 2 ЗЗД). Този извод следва от установеното в правната теория и в съдебната практика, че един и същ правен спор може да даде повод за положителен или отрицателен установителен иск, в зависимост от това коя страна е инициирала съдебното му разрешаване – страната, която твърди съществуването на спорното право, или тази, която го отрича. Делата по двата иска са тъждествени - въз основа на едното може да се прави отвод за висящ процес или за

пресъдено нещо по другото. И по двата иска се получава една и съща защита и санкция в зависимост от това - твърдението на коя страна отговаря на действителното правно положение. Да се уважи отрицателният установителен иск е равнозначно на това да се отхвърли положителният установителен иск, и обратно (вж. - проф. Ж. Сталев, "Бълг. ГПП", 9-то изд., стр. 187 и сл.). Разпределението на доказателствената тежест е едно и също и не зависи от ролята на ищец или ответник, която страната има по делото, а от нейното отношение към спорното право - дали тя твърди, че то съществува, или го отрича, т. е. каква правна последица страната претендира като настъпила. Съответно, когато се отхвърля отрицателен установителен иск, силата на пресъдено нещо има за предмет правото, което ответникът е успял съдебно да установи с индивидуализиращите това право белези – правопораждащ факт и съдържание. От това следва, че в разглеждания случай решението, с което се отхвърля отрицателния иск на длъжника, че паричното вземане на кредитора е погасено по давност, установява със сила на пресъдено нещо, че вземането не е погасено по давност и съществува правото на принудително изпълнение (т. е. – съществува изпълняемо право), като от влизане в сила на отхвърлителното съдебно решение започва да тече нова давност - чл. 117, ал. 2 ЗЗД.

По втория въпрос:

В практиката на ВС и ВКС /ППВС № 1/1953 г., т. 19 от ТР № 1/04.01.2001 г. по гр. д. № 1/2000 г. на ОСГК на ВКС, ТР № 1/2013 г. на ОСГТК, решение № 411/27.10.2011 г. по гр. д. № 1857/2010 г., IV г. о., решение № 164/04.06.2014 г. по гр. д. № 196/2014 г., III г. о., решение № 283/14.11.2014 г. по гр. д. № 1609/2014 г., IV г. о., решение № 83/23.06.2015 г. по т. д. № 1940/2014 г. II т. о., решение № 154/24.08.2016 г. по гр. д. № 3848/2015 г., IV г. о. и др. / най-общо се приема, че въззивният съд е длъжен да се произнесе по спорния предмет на делото, след като подложи на самостоятелна преценка фактите и доказателствата, обсъди защитните тези на страните и формира самостоятелни правни изводи по спора, при съблюдаване на очертаните с въззивната жалба и отговора предели на въззивна проверка. В съответствие с чл. 236, ал. 2 ГПК въззивният съд следва да изложи мотиви към решението си, които да отразяват осъществената от него, в рамките на правомощията му по чл. 269 ГПК, самостоятелна решаваща дейност на инстанция по същество.

Върховният касационен съд, състав на Трето гражданско отделение, като разгледа жалбата и провери обжалваното решение с оглед изискванията на чл. 290, ал. 2 ГПК, приема следното:

За да потвърди първоинстанционното решение, с което е отхвърлен отрицателният установителен иск на ищцата Р. Б. за признаване на установено спрямо ответника "БАНКА ДСК" ЕАД, че не съществува ипотечното право, учредено с нотариален акт за договорна ипотека № 26 от 27.07.2007 г., въззивният съд е приел, че обезпеченото вземане не е погасено по давност и ипотеката не е прекратена. Установено е, че ипотеката е учредена върху недвижим имот, собственост на Р. Б., за обезпечаване на получени от нейния син Г. Б. парични средства в размер на 145 000 лв., предоставени от "БАНКА ДСК" ЕАД съгласно договор за ипотечен кредит от 27.07.2007 г. Поради неплащане на вноските по кредита в полза на банката е издаден изпълнителен лист, въз основа на който на 15.04.2008 г. е образувано изпълнително дело № 156/2008 г. по описа на ЧСИ А. А.. С молбата си за образуване на изпълнителното дело вискателят е поискал и от ЧСИ са предприети изпълнителни действия по отношение на ипотекирания имот - налагане на възбрана, извършване на опис, оценка и провеждане на публична продажба, която няколко пъти е обявена за нестана.

В исковата си молба, подадена на 14.11.2016 г., ищцата е твърдяла, че ипотечното право на банката не съществува, тъй като обезпеченото вземане е погасено по давност, изтекла в периода от 09.06.2010 г. (когато е поискано извършването на публична продажба) до м. 06. 2015 г. Следващото изпълнително действие е от 07.10.2015 г., когато ответникът

е поискал от съдебния изпълнител изготвяне на нова оценка и ново провеждане на публична продажба на ипотекирания имот, но същите са предприети след 5-годишния давностен срок и след перемирането на изпълнителното дело, поради което нямат правен ефект да прекъснат давността.

Въззивният съд е приел, че след образуването на изпълнителното дело на 15.04.2008 г., в периода от м. 09. 2008 г. до 25.09.2012 г. са предприемани изпълнителни действия от кредитора и по възлагане от ЧСИ, с всяко от които е прекъсвана давността за вземането. За недоказано е прието оспорването от страна на ищцата на подадените от вискателя до ЧСИ молби от 26.01.2012 г., 30.05.2012 г. и 25.09.2012 г., съдържащи искания за извършване на публична продажба на ипотекирания имот. Установено е по безспорен начин, че молбите са заведени на същите дати във входящия регистър на ЧСИ. При тези данни е направен извод, че към 14.11.2016 г. – датата на подаване на исковата молба – давността за обезпеченото вземане не е изтекла. Посочено е освен това, че разпоредбата на чл. 433, ал. 1, т. 8 ГПК няма връзка с погасителната давност и не опорочава действията на кредитора по предприемане на принудително изпълнение. Перемирането на изпълнителното дело е ирелевантно по отношение на давностния срок за вземането, който съдът е посочил, че не е изтекъл от 25.09.2012 г. (депозирането на поредната молба за публична продажба) и до датата на подаване на исковата молба на ипотекарния длъжник – 14.11.2016 г. Като действие, прекъсващо давността съгласно чл. 116, б. "б" ГПК, е зачетено направеното от ответника с отговора на исковата молба от 30.12.2016 г. възражение за неосъществяване на фактическия състав на давността за вземането по договора за ипотечен кредит. От този момент е прието, че е започнала да тече новата петгодишна давност, която не е изтекла към момента на постановяване на въззивното решение. В заключение е прието, че акцесорното ипотечно право не е погасено и съществува (чл. 150, ал. 1 ЗЗД), щом обезпеченото с него вземане не е погасено по давност. При формирания извод за неоснователност на предявения иск, първоинстанционното решение е потвърдено.

Предвид дадения отговор на правните въпроси, по които е допуснато касационното обжалване, приетото от въззивния съд, че не отрицателният установителен иск, а възражението на ответника – ипотекарен кредитор, направено в отговора на исковата молба е прекъснало давността, е неправилно, но този извод не се е отразил на крайния резултат по спора и въззивното решение следва да се остави в сила.

Както се посочи по-горе, като акцесорно право, ипотека се погасява вследствие погасяването на главното право, което обезпечава; а основанията, на които се погасява обезпечения дълг, са основания и за погасяване на ипотека. ЗЗД не предвижда самостоятелно изтичане на давността за ипотека - тя се погасява по давност само заедно с главното вземане. В случая ищцата е твърдяла, че ипотечното право е погасено, поради изтекла погасителна давност за обезпеченото вземане, т. е. – не са въведени самостоятелни основания за несъществуване на учреденото обезпечение. От това следва, че предмет на делото е несъществуването на правото на принудително изпълнение на обезпеченото вземане, а като последица се претендира, че е погасено правото на кредитора-вискател да се удовлетвори за вземането си чрез принудително изпълнение върху обекта на обезпечението.

Правилно въззивният съд е приел, че с всяка от подаваните от банката молби за извършване на публична продажба на имота в периода 26.01.2012 г. -25.09.2012 г. давността е прекъсвана (чл. 116 б. "в" ЗЗД). Също правилно е преценено, че поначало, последиците при перемпция по чл. 433, ал. 1, т. 8 ГПК са от процесуален характер - изпълнителният лист не губи характера си на изпълнително основание, а материалното право на вискателя продължава да съществува. Съгласно чл. 116, б. "в" ЗЗД давността се прекъсва във всички случаи от момента на предприемане на действия за принудително изпълнение, и то независимо от по-нататъшната съдба на тези действия. Перемирането е основание за

прекратяване на процесуалното правоотношение по изпълнителното производство, но то не заличава ефекта от предприетите принудителни действия (резултатни или безрезултатни), с които е прекъсвана давността за изпълняемото право – този ефект се запазва и се отчита при възражение за изтекъл давностен срок. Неоснователни в този смисъл са доводите в касационната жалба за настъпила перемпция на изпълнителното дело, която е обезсилила извършените до този момент принудителни действия. Обезсилването по право на изпълнителните действия касае само тези, които в хода на изпълнителния процес са останали недовършени и/или безрезултатните действия (вж. – т. 10 от ТР № 2/26.06.2015 г. по т. д. № 2/2013 г. на ОСГТК на ВКС). Обезсилването на изпълнителните действия има значение за процеса на принудителното изпълнение, но няма ефект върху материалните права на страните, а давността е институт на материалното право. Следва да се има предвид освен това, че давност не тече, ако кредиторът е поискал извършване на изпълнителни действия, но съдебният изпълнител бездейства и не предприема изпълнение по различни причини. Ето защо, основателно е възражението на ответника – кредитор, че давност за изпълнителното производство (и за вземането му) не е текла за времето, през което съдебният изпълнител е бездействал и не е извършвал поисканите изпълнителни действия. В случая, по нито една от молбите през 2012 г. за насрочване на публична продан, ЧСИ Ат. А. не е предприел дължимите действия. Освен това, в отговора си на исковата молба (л. 344 от делото на ОС – Пловдив) банката е посочила, че с решение № 230/15.07.2013 г. по гр. д. № 1855/2013 г. на ВКС, IV г. о., ЧСИ А. е лишен от правоспособност, като със Заповед № ЛС – И- 697/05.08.2013 г. на МП служебният му архив е предаден на ЧСИ Н. В., пред когото изпълнителното дело е образувано под нов номер - изп. д. № 2090/2013 г. След предаването на делото на ЧСИ В., за вискателя не е съществувало задължение да подновява последното си искане (от 25.09.2012 г.) за провеждане на публична продан, доколкото висиящността на изпълнителното дело и на действията по него се запазва и ЧСИ е имал задължение да предприеме следващите се (но неизвършени от ЧСИ А.) изпълнителни действия и да приложи поисканите изпълнителни способности и без нарочна нова молба от вискателя. В този смисъл, неоснователно е поддържаното от жалбоподателката възражение и приетото от съда за настъпила перемпция на изпълнителното дело в периода 25.09.2012 г. – 25.09.2014 г. и до подаването на 07.10.2015 г. на поредната молба от вискателя за публична продан на ипотекирания имот. Същото искане е направено и с молба от 22.07.2016 г., след което давността е спряла и не е текла, тъй като с определение № 2631/21.11.2016 г. по гр. д. № 2735/2016 г. на ОС – Пловдив в полза на ищцата е допуснато обезпечение на настоящия иск чрез спиране на изпълнението. Тези обстоятелства, макар да не са съобразени и обсъдени от въззивния съд, не са се отразили на правилността на крайния резултат по спора. В заключение и съобразно дадения отговор на първия правен въпрос, давността за обезпеченото вземане е прекъсната с предявяването на отрицателния установителен иск от ищцата – длъжник на 14.11.2016 г., тъй като през това време насрещната страна - кредитор не разполага с правна възможност да действа, за да осъществи правото си – предявяването на положителен установителен иск за същото спорно право е недопустим; а с оглед постановеното спиране на изпълнението, не може да се изисква извършването на изпълнителни действия. В този случай, предмет на делото може и да не е вземането, а новонастъпил факт – давността, т. е. погасяването на материалното право и правото на принудително изпълнение, но след като длъжникът го е предявил за защита, кредиторът не може да му противопостави насрещна положителна претенция със същия предмет, от което следва, че той не може да действа и затова давност за принудителното изпълнение на притежателното му субективно право не тече.

12. При недостатъчно изпълнение на парично задължение се погасяват най-напред разноските, след това лихвите и най-после главницата.

По отношение на изпълнението на парични задължения законът не прави разграничение между различните видове лихви – възнаградителна или обезщетителна, договорна или законна.

Законната лихва за забава става част от дълга при неплащане на главницата, с настъпване на срока за изпълнение, за разлика от договорените възнаградителни и други определени в закона обезщетителни лихви, които са елемент от дълга и към момента на възникването му.

Чл. 76 ЗЗД

Чл. 81 ЗЗД

Чл. 86 ЗЗД

Решение № 28 от 5.05.2020 г. на ВКС по гр. д. № 60229/2016 г., IV г. о., докладчик съдията Любка Андонова

Допуснато е касационно обжалване по материалноправния въпрос: когато изпълнението не е достатъчно, за да покрие главницата и дължащите се върху нея мораторни лихви, може ли длъжникът да се ползва от правото по чл. 76, ал. 1 ЗЗД да посочи кое от задълженията погасява или да се прилага установената в чл. 76, ал. 2 ЗЗД поредност на погасяване на задълженията.

По въпроса, по който е допуснато касационно обжалване на основание чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК.

С т. 1 от ТР 3/17 от 27.3.2019 г., постановено по тълкувателно дело № 3/2017 г. на ОСГТК на ВКС е прието, че когато извършеното плащане не е достатъчно, погасителният ефект за законната лихва за забава при неизпълнение на парично задължение настъпва при условията и в поредността по чл. 76, ал. 2 от Закона за задълженията и договорите. Прието е, че за погасяване на паричните задължения приложение намира специалното правило по чл. 76, ал. 2 ЗЗД, според което при недостатъчно изпълнение се погасяват най-напред разноските, след това лихвите и най-после главницата. Условие за прихващане по реда на горната разпоредба е съществуването на едно задължение, което се формира от поне два от посочените елемента-напр. главница и лихви.

По отношение на изпълнението на парични задължения законът не прави разграничение между различните видове лихви-възнаградителна или обезщетителна, договорна или законна. Неизпълнението на парично задължение е винаги забавено, съгласно чл. 81, ал. 2 ЗЗД. Законодателно уредената отговорност на длъжника при неизпълнение на парично задължение по чл. 86, ал. 1 ЗЗД е съизмерима със законната лихва от датата на забавата без покана от кредитора, което определя паричните задължения винаги като лихвоносни, независимо дали в договора има уговорени от страните лихви. Законната лихва за забава става част от дълга при неплащане на главницата, с настъпване на срока за изпълнение, за разлика от договорените възнаградителни и други определени в закона обезщетителни лихви, които са елемент от дълга и към момента на възникването му. Всички видове лихви са акцесорни вземания, спрямо вземането за главницата и точното изпълнение на задължението, включва погасяване на главницата и на определените по договора или начислени до деня на плащането законни лихви. Интересът на кредитора от изпълнението и принципът на неделимост на плащането, налагат тълкуването, че разпоредбата на чл. 76, ал. 2 ЗЗД предвижда еднаква поредност за заплащане на всички видове лихви. Правилото на чл. 76, ал. 2 ЗЗД отчита интереса на кредитора-първо да се погасят лихвите, а непогасената главница да продължава да се олихвява, както и предвид уредената по-кратка погасителна давност за вземанията за лихви по чл. 111 б. "в" ЗЗД в сравнение с общата погасителна давност за главницата.

Съставът на Върховния касационен съд, като взе предвид отговора на поставения въпрос, касационните оплаквания, данните по делото и приложимия закон намира, че касационната жалба е неоснователна. Въззивното решение макар и да противоречи на приетото разрешение, с цитираното по-горе тълкувателно решение като краен резултат е съобразено с процесуалния закон и следва да бъде потвърдено.

Касаторът Министерство на енергетиката, със седалище в [населено място] е твърдял неправилност на атакувания съдебен акт, поради противоречие с материалния закон, съществени нарушения на съдопроизводствените правила и необоснованост, тъй като съдът е приел, че погасителното действие на извършените от ответника плащания следва да се отнесе към нормата на чл. 76, ал. 1 ЗЗД, като бъде съобразена волята на длъжника, отразена в платежните документи. Формирал е искане за отмяна на въззивното решение в обжалваната част и уважаване на исковете, като бъде съобразено правилото на чл. 76, ал. 2 ЗЗД, ведно със следващите се от това законни последици.

Ответникът "Въгледобив Бобов дол" ЕООД в несъстоятелност не е взел становище по касационната жалба.

Предявените искове са с правно основание чл. 79, ал. 1 ЗЗД и чл. 86, ал. 1 ЗЗД.

Установено е по делото, че с решение № 78 от 9.2.2005 г., Министерски съвет е предоставил концесия за добиване на подземни богатства-твърди горива-въглища от участък "Бобов дол", находище "Бобовдолскивъглищен басейн", като за концесионер е определено търговско дружество "Мини Бобов дол" ЕА, Д с право да добива и притежава правото на собственост върху добитите в находището въглища. Въз основа на решението на 24.3.2005 г между Министерски съвет и "Мини Бобов дол" ЕАД е сключен концесионен договор от 24.3.2005 г и допълнително споразумение към него от 26.2.2007 г по силата на които, концесионерът е приел, че дължи на концедента концесионно възнаграждение /роялти/, определено като процент от общия приход от добитите и продадени по предоставената концесия въглища, чрез прилагане на R-фактор-скала за определяне процента на възнаграждението. Възнаграждението се определя за шестмесечие и се заплаща не по-късно от края на месеца, следващ всяко шестмесечие. Концесионерът е изготвил отчети за периода 1.7.2009 г.-31.12.2009 г. и 1.1.2010 г.-30.6.2010 г., съгласно които концесионното възнаграждение възлиза на 346 896, 75 лв за първия период и 301 365, 10 лв- за втория шестмесечен период. Лихвата за забава върху първата главница възлиза на 34 507, 89 лв, а върху втората –на 13 753, 13 лв. Прието е, че в периода 1.7.2009 г. до 30.6.2010 концесионерът е извършвал плащания, недостатъчни да покрият изцяло задължението му за заплащане на концесионно възнаграждение и лихви за забава. Вследствие на удовлетворяване на концедента от представената от концесионера банкова гаранция в размер на 272 431, 08 лв са погасени част от задълженията, а именно: 50 125, 25 лв- лихви за забава за второто полугодие на 2009 г. и първото полугодие на 2010 г., както и сумата 222 305, 83 лв-част от концесионното възнаграждение за първото полугодие на 2010 г. След предявяване на иска са заплатени суми в размер на 232 675, 04 лв, което не се оспорва от касатора и е видно от изхождащата от него справка за задължения и плащания, на л. 12 от делото на САС, както и служебна бележка № Е-93-00-1674/5.1.2011 г. Тези плащания са взети предвид от приетото по делото неоспорено заключение тройната-съдебно икономическа експертиза. При преценка на погасителното действие на извършените от ответника частични плащания, въззивният съд е приел, че обезщетението за забава по чл. 86, ал. 1 ЗЗД е извън приложното поле на чл. 76, ал. 2 ЗЗД, уреждащ поредността на погасяване при главно и акцесорно задължение, когато изпълнението не е достатъчно да ги покрие изцяло, тъй като вземането по чл. 86, ал. 1 ЗЗД има обезщетителен характер, за разлика от лихвата по смисъла на чл. 76, ал. 2 ЗЗД, имаща възнаградителен такъв. Изхождайки от нормата на чл. 76, ал. 1 ЗЗД, съгласно която когато длъжникът има към един и същи кредитор няколко еднородни задължения, той може да заяви кое от тях погасява, съдът е приел, че с извършените плащания, ответникът е

погасявал задължението си за концесионно възнаграждение, която воля е отразил в платежните документи. Следователно концесионерът е погасил изцяло задълженията си за концесионно възнаграждение, дължимо за периода 1.7.2009 г.-31.12.2009 г., както и лихвите за забава до датата на последното плащане. За периода 1.1.2010 г. до 30.6.2010 г. е останала непогасена част от главницата в размер на 211 288, 52 лв и мораторни лихви до 14.10.2011 г. Изхождайки от размера на предявения петитум за концесионно възнаграждение за периода 1.1.2010 г. до 30.6.2010 г., съдът е присъдил на основание чл. 79, ал. 1 ЗЗД сумата 79 059, 27 лв, ведно с лихвата за забава, считано от 15.10.2011 г., приемайки, че до 14.10.2011 г. задължението за лихва е погасено чрез плащане. Искът по чл. 86, ал. 1 ЗЗД за сумата 1324, 96 лв за лихва за забава върху незаплатените концесионни възнаграждения за периода 21.12.2010 г. до 31.1.2011 г. е приет за неоснователен и е отхвърлен, а решението на първостепенния съд в тази част е потвърдено.

Приетото в мотивите на въззивното решение противоречи на т. 1 от ТР 3/17 от 27.3.2019 г. по тълкувателно дело № 3/2017 г. на ОСГТК на ВКС. При частично плащане, което кредиторът е приел, съгласно чл. 76, ал. 2 ЗЗД задълженията се погасяват в определена поредност-най-напред разноските, след това лихвите и най-послед главницата. Когато задължението е за главница и мораторни лихви, длъжникът не може да се ползва от правото по чл. 76 ЗЗД, да посочи кое от задълженията погасява, а когато кредиторът не е заявил или от поведението му не може да се установи категорично в погашение на коя част от вземането приема частичното изпълнение, то погасяват се първо лихвите и след това главницата.

13. След като работодателят получи волеизявлението на работника за прекратяване на трудовото правоотношение без предизвестие, той не може да прекратява трудовия договор на друго основание, тъй като от този момент насетне субективното право на работника или служителя по чл. 327 КТ вече е упражнено.

Чл. 327, ал. 1, т. 2 КТ

Чл. 344, ал. 1, т. 1 КТ

Решение № 59 от 16.06.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3418/2019 г., III г. о., докладчик съдията Драгомир Драгнев

Допуснато е касационно обжалване по въпроса дали едностранното изявление на работника или служителя за прекратяване на трудовия договор без предизвестие, което е достигнало до работодателя, поражда действие, независимо дали е осъществен фактическият състав по чл. 327, ал. 1, т. 2 от КТ, или може да се преценява налице ли е този фактически състав и да се приеме, че трудовото правоотношение продължава да съществува. За да отговори на този въпрос, настоящата инстанция съобрази както правната теория, така и формираната практика на ВКС относно правото на работника или служителя едностранно да прекрати трудовия договор без предизвестие на основанията, посочени в чл. 327 от КТ. Това право се упражнява чрез едностранно волеизявление, което следва да достигне до работодателя. След като работодателят получи волеизявлението, той не може да прекратява трудовия договор на друго основание, тъй като от този момент насетне субективното право на работника или служителя по чл. 327 от КТ вече е упражнено. Това право е произвело своето действие по аргумент от чл. 335, ал. 1, т. 3 от КТ, трудовият договор вече е прекратен и не може отново да се прекратява /В. Мръчков, "Трудово право" 9 издание от 2015 г., стр. 598/. Разпоредбата на чл. 335, ал. 1, т. 3 от КТ се отнася за едностранните волеизявления за прекратяване на трудовото правоотношение както на работодателя, така и на работника или служителя. Това означава, че независимо дали е налице посоченото в изявлението основание за прекратяване на трудовото

правоотношение, то се прекратява автоматично с уведомяването на другата страна. Възобновяването на правоотношението посредством отмяната на прекратяването на трудовото правоотношение на основание чл. 344, ал. 1, т. 1 от КТ е предвидено само за работника или служителя. Различните възможности за защита на работника и на работодателя при незаконно едностранно прекратяване на трудов договор са наложени от конституционно признатото право на труд на гражданите и на забраната за принудителен труд. Правото на работника да иска отмяна на незаконното уволнение е гаранция за спазване на признатото в чл. 48, ал. 1 от Конституцията право на труд и на признатото в чл. 56 от Конституцията право на защита, а невъзможността на работодателя да иска отмяна на прекратяването на трудовото правоотношение, извършено едностранно от работника, е гаранция, че не се допуска принудителен труд /труд без съгласието на работника/, както гласи чл. 48, ал. 4 от Конституцията. Затова при неоснователно прекратяване с едностранно изявление от страна на работника или служителя работодателят може да иска само обезщетение /решения № 203 от 30.05.2011 г. по гр. д. № 832/2010 г. на III ГО, № 144 от 23.02.2010 г. по гр. д. № 3101/2008 г. на I ГО, № 87 от 11.05.2012 г. по гр. д. № 219/2011 г. на IV ГО на ВКС и др. /. Работодателят не може да преценява дали основанието, послужило на работника или служителя за едностранно прекратяване на трудовото правоотношение без предизвестие, действително е съществувало, за да приеме, че то продължава да обвързва страните и повторно да го прекрати на друго основание. На такава преценка съответно няма право и съдът, разглеждащ спора за законността на последвалото прекратяване на трудовото правоотношение, извършено от работодателя.

При този отговор на поставения въпрос по съществуващото на спора и по оплакванията в касационната жалба се констатира следното:

К. Б. е изложил в исковата молба, че поради незаплащане на извънредния труд в продължение на повече от една година е подал на 15.10.2018 г. заявление за напускане на основание чл. 327, ал. 1, т. 2 от КТ. В същия ден работодателят му връчил отказ за прекратяване на трудовото правоотношение, а след това го уволнил дисциплинарно на основание чл. 190, ал. 1, т. 2 от КТ. Ищецът е посочил, че издадената заповед за дисциплинарно уволнение е безпредметна, тъй като трудовото правоотношение вече е било прекратено на 15.10.2018 г. и е поискал от съда да отмени тази заповед.

В отговора на исковата молба работодателят е отрекъл да дължи на ищеца възнаграждение за извънреден труд, поради което е заявил, че не е имало основание за поисканото от служителя прекратяване на трудовия договор по чл. 327, ал. 1, т. 2 от КТ и дисциплинарното уволнение заради отсъствие от работа два последователни дни е законосъобразно.

Варненският районен съд е приел за недоказано обстоятелството, че ищецът е полагал извънреден труд, затова е счел, че не е осъществен фактическият състав на чл. 327, ал. 1, т. 2 от КТ и отправеното от ищеца предизвестие за прекратяване на трудовото правоотношение не е породило правно действие. Следователно той безпричинно е отсъствал два последователни работни дни, поради което дисциплинарното уволнение е законосъобразно. Затова е отхвърлил като неоснователен иска за отмяна на дисциплинарното уволнение.

Варненският окръжен съд е възприел изводите на първоинстанционния съд, че заявлението на ищеца за прекратяване на трудовото правоотношение не е породило правни последици, тъй като не е осъществен съставът на чл. 327, ал. 1, т. 2 от КТ и затова е потвърдил решението на Варненския районен съд в частта, с която е отхвърлен искът за отмяна на дисциплинарното уволнение. От отговора на въпроса, по който е допуснато касационно обжалване, следва, че въззивният съд неправилно е преценявал дали действително е осъществено основанието, на което ищецът е прекратил без предизвестие трудовото правоотношение, след като субективното право вече е упражнено и

прекратяването е настъпило. Ето защо въззивното решение и потвърденото с него първоинстанционно решение трябва да бъдат отменени поради противоречие с материалния закон /чл. 335, ал. 1, т. 3 от КТ/. По съществуващото на спора настоящата инстанция констатира, че трудовото правоотношение едностранно е било прекратено от ищеца със заявлението, подадено на основание чл. 327, ал. 1, т. 2 от КТ и получено от работодателя на 15.10.2018 г. Затова той не е имал задължение да се явява на работа на 16, 17 и 18 октомври 2018 г., съответно не е извършил твърдяното от работодателя дисциплинарно нарушение, а и работодателят не е могъл повторно да прекрати вече прекратения трудов договор. Ето защо дисциплинарното уволнение, извършено със заповед № 150 от 25.10.2018 г. на изпълнителния директор на дружеството трябва да бъде отменено като незаконосъобразно.

14. Когато в предварителния договор е постигната уговорка, че със сключване на окончателния договор на продавача ще бъде запазено право на ползване върху прехвърляемия обект и се установи, че тази клауза е валидна и обвързва страните, същата като част от съществените условия на предварителния договор трябва да бъде възпроизведена в диспозитива на съдебното решение.

Чл. 19, ал. 3 ЗЗД

Чл. 115, ал. 3 ЗС

Решение № 53 от 2.07.2020 г. на ВКС по гр. д. № 3038/2019 г., III г. о., докладчик съдията Маргарита Георгиева

Допуснато е касационно обжалване по въпроса - при постигнато в предварителния договор съгласие да бъде запазено правото на ползване на продавача върху прехвърляемия обект, следва ли това условие да бъде възпроизведено в диспозитива на съдебното решение.

В установената практика на ВКС (вж. - решение № 113/23.06.2014 г. по т. д. № 434/2012, II т. о., решение № 72/14.07.2011 г. по т. д. № 659/2010 г., I т. о., решение № 455/19.12.2013 г. по гр. д. № 3635/2013 г., IV г. о., решение № 533/30.06.1999 г. по гр. д. № 125/99 г., II г. о. на ВКС и др.) константно е приемано, че особеното исково производство по чл. 362 и сл. ГПК има за предмет и цели постигане на правните последици на несклучения окончателен договор чрез съдебно решение. Когато искът по чл. 19, ал. 3 ЗЗД е основателен, решението замества обещания договор и поради това съдът е задължен да възпроизведе в диспозитива на съдебния акт съдържанието на съществените му условия така, както страните са ги уговорили в предварителния договор, без да е властен да внася промени в тях. От това съдебно решение произтичат гражданскоправните последици, които биха се породили, ако окончателният договор беше сключен доброволно. Затова, както в доброволно сключения окончателен договор, така и съдът в диспозитива на решението си по чл. 19, ал. 3 ЗЗД трябва да възпроизведе съдържанието на клаузите му, с оглед пълното и ясно уреждане на правоотношенията между страните. От това следва, че когато в предварителния договор е постигната уговорка, че със сключване на окончателния договор на продавача ще бъде запазено право на ползване върху прехвърляемия обект и се установи, че тази клауза е валидна и обвързва страните, същата като част от съществените условия на предварителния договор трябва да бъде възпроизведена в диспозитива на съдебното решение.

Върховният касационен съд, състав на Трето гражданско отделение, като разгледа жалбата и провери обжалваното решение с оглед изискванията на чл. 290, ал. 2 ГПК, намира следното:

По делото е установено, че на 11.12.2013 г. е сключен предварителен договор за покупко-продажба на недвижим имот между Я. С. Т. и Н. С. К. - продавачи и А. Д. Н. - купувач. С договора продавачите поели задължение да прехвърлят на купувача притежаваните от тях по 1/4 ид. ч. върху два недвижими имота: недвижим имот, находящ се в [населено място], район В., [улица], представляващ сграда с идентификатор..., разположена в поземлен имот с идентификатор... и недвижим имот, находящ се в [населено място], район В., [улица], представляващ сграда с идентификатор..., разположена в поземлен имот с идентификатор.... Купувачът поел задължение да заплати продажна цена общо 33 800 евро, от която - по 16 900 евро за всеки от продавачите, а на продавача Я. С. Т. следвало да бъде учредено и пожизнено право на ползване върху прехвърлената от него 1/4 идеална част от първия от имотите. В деня на подписване на договора Н. заплатил 3 380 евро, а остатъкът трябвало да бъде изплатен при сключване на окончателния договор. Задължението на Н. С. да сключи окончателен договор е изпълнено, но ответникът Т. не продал на ищеца неговата част от имотите. На 27.11.2014 г. ищецът му изпратил нотариална покана да се яви пред нотариус за сключване на окончателен договор, но според съставения от нотариуса констативен протокол такова явяване не е последвало. Ищецът е предявил иск за обявяване за окончателен на договора в частта, в която е обещано от ответника Т. да прехвърли 1/4 ид. ч. от недвижимия имот, представляващ сграда с идентификатор...

С решение № 21/07.02.2019 г. постановено по гр. д. № 2171/2018 г., IV г. о., е отменено предходното въззивно решение, с което искът по чл. 19, ал. 3 ЗЗД е бил отхвърлен. Съставът на ВКС е приел, че когато е обещано прехвърляне на правото на собственост върху няколко вещи при уговорена обща цена, а с иска по чл. 19, ал. 3 ЗЗД се претендира обявяване на договора за окончателен не за всички, а само за част от вещите, цената на всеки отделен обект е установима и искът не може да бъде отхвърлен поради неопределяемост на цената на отделните обекти. Тази цена следва да се определи според съотношението между пазарната стойност на всички обекти, чиято продажба е обещана, в състоянието им към момента на сключване на договора, като полученият коефициент бъде отнесен към общо уговорената цена. Прието е още, че е налице съгласие по основните елементи на окончателния договор – вещите и тяхната цена; че обектите са индивидуализирани, продавачът е собственик на същите, а обстоятелството, че цената е посочена общо за придобиване на правото на собственост върху идеални части от две вещи, не опорочава съгласието и не прави договора недействителен. Разрешен е и въпросът относно уговорката в договора - да бъде учредено пожизнено право на ползване върху прехвърляемия обект в полза на продавача. Прието е, че клаузата е валидна, обвързва страните и следва да се възпроизведе в диспозитива на съдебното решение. В заключение е посочено, че искът по чл. 19, ал. 3 ЗЗД е доказан по основание, но делото следва да се върне за ново разглеждане на въззивната инстанция, за да се назначи експертиза, която да даде заключение каква е пазарната стойност към 11.12.2013 г. на сгради с идентификатори... и..., да се установи съотношението между стойността им и да се определи каква част от общо уговорената продажна цена е дължима за всяка от тях.

При новото разглеждане на делото въззивният съд е назначил експертиза, която е дала заключение, че според съотношението между цените на двата имота, определената в предварителния договор от 11.12.2013 г. цена за прехвърлянето на 1/4 идеална част от имот с идентификатор... възлиза на 11 230 евро. Отчитайки извършеното от купувача на 11.12.2013 г. плащане на сумата 1 690 евро, представляваща 10% от посочената в договора обща покупна цена за двата имота, дължима на единия продавач и като е съобразил съотношението между уговорените в договора цени на имотите, правилно съдът е приел, че ищецът е заплатил сумата 1 123 евро за процесния имот, при което дължимият остатък от цената е в размер на 10 107 евро. Също правилен и съобразен със задължителните указания в решението на ВКС е изводът, че са налице предпоставките предварителният

договор да бъде обявен за окончателен при условие, че ищецът заплати на ответника сумата 10 107 евро в двуседмичен срок от влизане на решението в сила. В диспозитива на решението обаче, не е възпроизведена уговорката на страните, че на продавача се учредява пожизнено право на ползване върху прехвърляемия обект.

При дадения отговор на правния въпрос, решението е постановено в нарушение на материалния закон (чл. 19, ал. 3 ЗЗД) и на съдопроизводствените правила (чл. 362, ал. 1 ГПК). Въпросите, касаещи действителността на уговорката, са преклудирани за разрешаване с влязлото в сила отменително решение на състава на ВКС, с което е прието, че клаузата е валидна. Предвид това, постигнатата договореност обвързва страните, част е от съществените условия на предварителния договор и следва да се възпроизведе в диспозитива на решението, заместващо окончателния договор. Като не е сторил това, въззивният съд недопустимо е внесъл промяна в съдържанието на обещания договор, засягайки интересите на продавача. Това обуславя неправилност на въззивното решение, която в касационното производство не може да бъде отстранена по друг начин, освен чрез отмяна на съдебния акт, поради несъответствие на диспозитива му с клаузите на обещания договор. Следва, на основание чл. 295 ГПК, да се постанови ново решение по съществуващото на спора, с което предварителният договор да се обяви за окончателен при посочените по-горе условия и при запазено пожизнено право на ползване на продавача върху прехвърляемия обект.

III. РЕШЕНИЯ НА ТЪРГОВСКАТА КОЛЕГИЯ

15. Когато искането за възобновяване на производството по несъстоятелност е мотивирано с готовност за предплащане на началните разноски, за осъществяването на тази предпоставка е необходимо съдействие от съда, изразяващо се в определяне размера на сумата, която молителят следва да предплати и посочване на сметката, по която същата следва да бъде депозирана.

Обстоятелството, че в предходен момент (преди спиране на производството по несъстоятелност) началните разноски са били определени по размер, не освобождава съда по несъстоятелността от задължението да посочи изрично каква е сумата, подлежаща на предплащане с оглед искането за възобновяване на производството.

Чл. 632, ал. 2 ТЗ

Решение № 87/24.06.2020 г. на ВКС по търг. д. № 1489/2019, II т.о., докладчик съдията Камелия Ефремова

За да потвърди първоинстанционното решение, с което е оставена без уважение молбата на Национална агенция за приходите за възобновяване на спряното производство по несъстоятелност на „Топливо” ЕООД, [населено място], въззивният съд, в т. ч. и чрез препращане към мотивите на обжалвания пред него акт, е споделил извода, че не са налице предпоставките на чл. 632, ал. 2 ТЗ поради това, че подалият молбата кредитор не е установил наличие на достатъчно имущество за покриване на разноските за продължаване на производството по несъстоятелност и не е предплатил определената от съда по несъстоятелността по реда на чл. 629б ТЗ сума 8 000 лв. Като неоснователно решаващият състав е счел становището на агенцията-молител, че следва да й бъде предоставена възможност да предплати разноските. Посочил е, че указания за предплащане на разноските са били дадени на длъжника и на всички кредитори с приети

вземания, вкл. и НАП, още с определението по чл. 629б ТЗ от 28.07.2017 г., като нови такива не следва да им бъдат давани.

Настоящият състав намира, че въззивното решение е неправилно.

Въпросът, обусловил изхода на конкретното дело, по който е допуснато касационното обжалване, е разрешен непротиворечиво в практиката на Върховен касационен съд, формирана по реда на чл. 290 ГПК – решение № 99 от 23.06.2011 г. по т. д. № 59/2011 г. на II т. о., решение № 101 от 28.01.2013 г. по т. д. № 149/2012 г. на I т. о., решение № 212 от 26.11.2012 г. по т. д. № 512/2012 г. на II т. о., решение № 73 от 11.05.2012 г. по т. д. № 1117/2011 г. на II т. о. и решение № 203 от 05.02.2013 г. по т. д. № 1068/2011 г. на II т. о. Съгласно тази практика, която настоящият състав споделя, предвиденият в чл. 632, ал. 2 ТЗ едногодишен срок е относим към датата на подаване молбата за възобновяване на спряното по реда на ал. 1 производство по несъстоятелност, а не към задължението за представяне на доказателства за наличието на достатъчно имущество, респ. за внасяне на необходимата сума за предплащане на началните разноски по чл. 629б ТЗ. Застъпено е становището, че посочените две предпоставки подлежат на доказване в самото производство и преценката за наличието или за отсъствието им е въпрос, касаещ основателността на молбата по чл. 632, ал. 2 ТЗ.

От това разрешение следва и изводът, че когато искането за възобновяване на производството по несъстоятелност е мотивирано с готовност за предплащане на началните разноски, за осъществяването на тази предпоставка е необходимо съдействие от съда, изразяващо се в определяне размера на сумата, която молителят следва да предплати и посочване на сметката, по която същата следва да бъде депозирана. Обстоятелството, че в предходен момент (преди спиране на производството по несъстоятелност) началните разноски са били определени по размер, не освобождава съда по несъстоятелността от задължението да посочи изрично каква е сумата, подлежаща на предплащане с оглед искането за възобновяване на производството. Това следва от самата разпоредба на чл. 632, ал. 2, изр. 2 ТЗ, в която липсва препращане към вече определения размер на началните разноски, а е предвидено, че молителят депозира „необходимата сума“ за предплащането им. Посоченото разрешение е и напълно логично, тъй като поради изтеклия период от време (повече от година) е възможно сумата, необходима за покриване на началните разноски, да е различна от вече определената от съда по несъстоятелността. Освен поради необходимостта да бъде определена като размер с оглед нуждите на производството по несъстоятелност към конкретния момент, не може да се изисква от молителя да депозира сумата за начални разноски без изрично указание от съда и поради обстоятелството, че осъществяването на тази предпоставка предполага преди това молбата за възобновяване на производството по несъстоятелност да е преценена от съда като допустима.

Поради изложените съображения изводът на въззивния съд за неоснователност на молбата за възобновяване на производството по несъстоятелност поради непредплащане на необходимата сума за начални разноски е неправилен. С оглед на това, обжалваното решение следва да бъде отменено, а делото – върнато на въззивната инстанция за ново разглеждане, при което на инициирания производството по възобновяване кредитор да бъде предоставена възможност за депозиране на сумата, необходима за предплащане на началните разноски, в изрично посочен от съда размер и срок.

16. Договорът за встъпване в дълг, сключен между цесионер и трето лице, преди цедентът да е съобщил на длъжника за извършеното прехвърляне на вземане, е действителен, като правните му последици ще се породят от момента на съобщаване на цесията от цедента на длъжника.

Физическо лице – съдлъжник по договор за банков кредит или обезпечавачо кредит, по който кредитополучателят е търговец, може да има качество на потребител по Закона за защита на потребителя и да се позовава на неравноправност на клаузи в договора за кредит, ако действа за цели извън рамките на неговата търговска или професионална дейност.

Чл. 99 ЗЗД

Чл. 101 ЗЗД

Решение № 50/26.06.2020 г. на ВКС по търг. д. № 489/2019 г., I т.о., докладчик съдията Кристияна Генковска

Допуснато е касационно обжалване по правния въпрос: Валиден ли е договор за встъпване в дълг, сключен между кредитор, придобил вземането въз основа на цесия, която не е била съобщена на длъжника по прехвърленото вземане от цедента, и трето лице? и за проверка съответствието на обжалваното решение с практиката на ВКС по правния въпрос: Приложим ли е ЗЗП по отношение на физическите лица, встъпили в задължение на търговец-кредитополучател по договор за банков кредит?

По правните въпроси, по които е било допуснато касационно обжалване:

Съгласно чл. 101 ЗЗД трето лице може да встъпи като съдлъжник в определено задължение по съглашение с кредитора или с длъжника. Независимо от това с кого е сключено съглашението, встъпилият отговаря пред кредитора солидарно с длъжника за изпълнението на задължението. При встъпването в дълг, без да се променя самото облигационно отношение, т. е. при запазване на правния характер на съществуващия дълг и неговите модалитети; на възраженията по съществуващото задължение и при запазване на неговите обезпечения и без кредиторът да загубва своя стар длъжник, към него се присъединява още един длъжник. След като встъпването в дълг се прави с цел изпълнение на задълженията по едно съществуващо облигационно правоотношение, то това предпоставя действителност на последното. Ако липсва действително старо задължение, договорът за встъпване в дълг би се явил с невъзможен предмет.

Както правната теория, така и съдебната практика – Решение № 378/30.12.2014 г. по гр. д. № 3020/2014г. на ВКС, IV г. о., приемат, че задължението може да бъде и бъдещо, като предметът му, ако и да не е определен, то поне трябва да е определяем, като точното му съдържание се установява чрез тълкуване и трябва да ползва безспорното определяне на вида, размера и другите условия на това бъдещо задължение, така че да бъде годен предмет на сделка. Встъпването в дълг, когато е резултат от договор между кредитора и новия длъжник, разкрива характеристики, подобни на поръчителството, а за последното изрично законът – чл. 138, ал. 2, изр. 2 ЗЗД, позволява да се поръчителства за бъдещи задължения. Следователно не може да се поставя ограничение пред сключването на договор за встъпването в дълг по отношение на бъдещи задължения. Безспорно в последния случай договорът за встъпване в дълг ще е във висящо състояние и действието му ще настъпи не от момента на сключването му, а след като главната сделка породи правни последици, т. е. от момента на възникване на бъдещото задължение.

При цесията на едно вземане настъпва смяна на кредитора по отношение на вземането, като изрично законът предвижда необходимост от съобщаване от цедента на длъжника за прехвърляне на вземането, за да има действие цесията по отношение на длъжника и третите лица, на осн. чл. 99, ал. 4 ЗЗД. По отношение на страните по договора за цесия действието се поражда от момента на сключването му.

Ако цесионерът сключи договор за встъпване в дълг с трето лице, преди цедентът да е съобщил на длъжника за извършеното прехвърляне на вземането, цесията е действителна, породила е действие между страните по него /цедент и цесионер/, но само

след съобщаването на цесията от цедента на длъжника тя ще има действие за длъжника и за третите лица. В кръга на последните следва да се включат не само правоприемниците и кредиторите на цедента и цесионера, но и встъпилите в дълг лица. От съществено значение в разрешаване на конкуренцията между множество правоприемници и кредитори на страните по цесията, респ. за пораждаване на правните последици за новите длъжници в хипотезите на встъпване/заместване в дълг, поръчителство и пр. ще е релевантният съгласно чл. 99, ал. 4 ЗЗД момент – съобщаването на цесията от цедента на длъжника. Следователно от този момент титуляр на вземането по отношение на третите лица е цесионерът, респ. от този момент договорът за встъпване в дълг поражда своето действие и кредиторът-цесионер получава наред със стария длъжник, нов солидарно отговорен длъжник.

В обобщение съставът на ВКС дава следния отговор на първия правен въпрос: Договорът за встъпване в дълг, сключен между цесионер и трето лице, преди цедентът да е съобщил на длъжника за извършеното прехвърляне на вземане, е действителен, като правните му последици ще се породят от момента на съобщаване на цесията от цедента на длъжника.

По втория правен въпрос в постановените по реда на чл. 290 ГПК от ВКС: Решение №38/23.06.2017 г. по т. д. № 2754/2015 г. на ВКС, I т. о. и Решение № 240/29.03.2018 г. по т. д. № 1102/2017 г. на ВКС, I т. о. е възприето даденото в практиката на СЕС разрешение, че физическо лице – съдлъжник по договор за банков кредит или обезпечаващо кредит, по който кредитополучателят е търговец, може да има качество на потребител по Закона за защита на потребителя и да се позовава на неравноправност на клаузи в договора за кредит, ако действа за цели извън рамките на неговата търговска или професионална дейност. Съдът извършва конкретна преценка, съобразно обстоятелствата и доказателствата по делото, с оглед установяване качеството „потребител“. Обезпечаването на дълг на търговско дружество от физическо лице, вкл. когато последното е съдлъжник, не може да се приеме като дадено за цел извън и независимо от всяка търговска дейност или професия, ако това физическо лице има тесни професионални/ функционални връзки с посоченото дружество, като например неговото управление или мажоритарно участие в същото.

Настоящият състав на ВКС споделя изложените по-горе разрешения по правния въпрос.

По същество на касационната жалба:

Отговорът на първия правен въпрос обуславя извод за неоснователност на оплакването за нищожност на договора за встъпване в дълг. Към датата на сключване на анекс № 2/19.05.2011г., съдържащ клауза за встъпване в дълг на И. Ц. спрямо кредитора „Бългериън Ритейл Сървисиз“АД, безспорно не е налице уведомление до длъжника ЕТ” Одисей 2- М. Ц. ” от страна на банката – цедент по договор за прехвърляне на вземания от 02.10.2008 г. за смяна на кредитора. Съглашението по чл. 101 ЗЗД е действително, но то е породило действие впоследствие с уведомяването на длъжника ЕТ, за което касаторът не спори, че е извършено с нотариална покана от 01.09.2014г. На осн. чл. 99, ал. 4 ЗЗД от датата на уведомяване на кредитополучателя спрямо третото лице И. Ц. титуляр на прехвърленото вземане по договора за банков кредит се явява „Бългериън Ритейл Сървисиз” АД.

Към горепосочения момент на уведомяване е налице нов договор от 17.06.2014 г. за прехвърляне на вземанията по процесния договор за банков кредит заедно с всички анекси към този договор, както и с обезпеченията, с цедент „Бългериън Ритейл Сървисиз”АД и цесионер „Юробанк България”АД, като изрично от съдържанието на същия се установява и прехвърляне на правата на цедента спрямо солидарните длъжници.

В правната теория безспорно се застъпва становището, че за разлика от поръчителството при встъпването в дълг задължението на новия длъжник не е акцесорно,

а самостоятелно. Изменението, прехвърлянето, прекратяването и погасяването на новия дълг не е функция на стария дълг. Съответно правата на кредитора при пасивната солидарност са самостоятелни, а не акцесорни, поради което при цесия на вземането спрямо кредитополучателя цедентът следва изрично да уговори и цедиране на самостоятелното си вземане срещу встъпилия в дълг солидарен длъжник, за да го прехвърли на цесионера. Встъпването в дълг не представлява привилегия, принадлежност или обезпечение на стария дълг, за да преминава на осн. чл. 99, ал. 2 ЗЗД при прехвърлянето му на нов кредитор и без да е налице уговорка в този смисъл.

Следователно, за да породи втората цесия действие спрямо встъпилия в дълг И. Ц., следва тя да му е била съобщена от цедента „Бългериън Ритейл Сървисиз“ АД. Неоснователно е оплакването в касационната жалба за необоснованост на извода на въззивната инстанция за връчено на касатора съобщение за извършена цесия от 17. 06. 2014г. на вземането по договора за встъпване в дълг. На 01. 09. 2014г. е връчена нотариална покана до И. Ц. чрез надлежно удостоверяване на връчване чрез неговата съпруга М. Ц., което е редовен способ за уведомяване на осн. чл. 50 ЗННД вр. чл. 46, ал. 4, изр. 1 вр. ал. 2 ГПК.

Горното обосновава заключение, че към момента на завеждане на исковата молба спрямо касатора кредитор се явява „Юробанк България“ АД, а не „Бългериън Ритейл Сървисиз“ АД.

Тези изводи предпоставят релевантността на отговора на втория правен въпрос по отношение на изхода от настоящия спор. При доказана материалноправна легитимация на банката като кредитор на касатора от значение ще е дали договорът за банков кредит и анексите към него са нищожни – изцяло или частично, по отношение на оспорените изрично от касатора с отговора на исковата молба клаузи.

Предвид дадения отговор основателно се явява оплакването на касатора за допуснати съществени нарушения на съдопроизводствените правила при обсъждане от въззивния съд на възраженията за нищожност само с оглед качеството на търговец на кредитополучателя, но не и с оглед качеството „потребител“ на встъпилия в дълг.

Съобразно установеното по спора кредитополучател е едноличен търговец, но касаторът е физическо лице, за което не се твърди от ищеца и не се доказва да е подписало договора за встъпване в дълг в рамките на осъществявана от него дейност по занятие, нито има професионални връзки с ЕТ. В конкретния случай, тъй като И. Ц. е съпруг на М. Ц., която в качеството си на ЕТ, е кредитополучател, може да се направи извод, че при обвързването си като солидарен длъжник същият е действал в частен интерес.

С оглед на което касаторът има качеството на „потребител“ по смисъла на § 13, т. 1 от ДР на ЗЗП и се ползва от защитата, установена в глава шеста от ЗЗП. Наведените в отговора на исковата молба възражения за нищожност на договора за кредит изцяло и на отделни негови клаузи – относно поемането на валутния риск, по отношение на възнаградителните и мораторни лихви; в анексите – относно преоформяне на задълженията, начина на формиране и изменение на лихвите и пр., са обосновани с доводи за едностранно определяне от страна на банката на условия, които не са предварително формулирани по ясен и разбираем за клиентите начин, като са предоставени изцяло на преценка на кредитора. Същите възражения следва да се квалифицират като такива по чл. 146 вр. чл. 143 ЗЗП и те не са обсъдени от въззивния съд. Едва след произнасяне по валидността на отделните клаузи решаващият състав на осн. чл. 146, ал. 5 ЗЗП може да заключи дали е налице нищожност на целия договор.

Освен това ВНАС не е обсъдил и възражението на касатора за нищожност на клаузите по трите анекса, касещи преоформяне на задълженията по кредита чрез натрупване на задължения за лихва към главница, на осн. чл. 26, ал. 1, пр. 1, вр. чл. 10, ал. 3 ЗЗД.

Горното налага извод за отмяна на въззивното решение в обжалваната част и връщане на въззивния съд за ново произнасяне в друг състав, на осн. чл. 293, ал. 3 ГПК. При новото разглеждане на спора следва да се объдят всички наведени с отговора на исковата молба възражения за нищожност на договора за кредит и анексите към него, като в зависимост от изводите при необходимост за определяне на размера на задълженията и да се назначи нова ССЕ.

17. Решаващият съд не е длъжен да възприеме заключението на вещото лице във всички случаи, а то се преценява не само с оглед неговата яснота и обоснованост, но и съобразно всички доказателства по делото.

За извършени СМР, които не се обхващат от предмета на сключен между страните договор за строителство, ответникът дължи обезщетение само до размера на разходите на изпълнителя на извъндоговорените СМР /без търговска печалба/ - за материалите и труда, а не по уговорените в договора цени. Съгласно чл. 61, ал. 1 ЗЗД задължение на доминуса е да заплати необходимите и полезни разноски на гестора, който е извършил чуждата работа, без противопоставяне на заинтересования.

Чл. 202 ГПК

Чл. 235 ГПК

Чл. 61 ЗЗД

Решение № 117 от 28.10.2020 г. на ВКС по т. д. № 1034/2019 г., П т. о., докладчик председателят Татяна Върбанова

Допуснато е касационно обжалване по въпроси, свързани със задължението на въззивния съд да обсъди прието по делото заключение на вещо лице заедно с останалите доказателства по делото, както и да изложи мотиви за размера на обезщетението по чл. 61, ал. 1 ЗЗД в случай, че са извършени строително-монтажни работи извън предмета на договора за обществена поръчка.

Касационният жалбоподател релевира оплаквания за материална и процесуална незаконосъобразност и необоснованост на атакувания съдебен акт. Твърди липса на съгласие за изпълнените от ищцовото дружество СМР, извън тези, договорени по реда на ЗОП, както и за липса на подпис на представител на общината при актуване на претендираните допълнителни работи. Сочи се необоснованост на извода за дадено от общината мълчаливо съгласие за извършване на допълнителни СМР, както и на изразеното от апелативния съд становище за наличието на функционална връзка между спортната зала и двете пристройки. Отделно от горните оплаквания, касаторът счита, че при определяне на обезщетението по чл. 61, ал. 1 ЗЗД не са изложени мотиви какво се включва в него, а дадените изчисления от СТЕ - за стойността на допълнителните дейности е определена на база договорени цени, което е налагало изслушване на допълнителна експертиза за определяне на разходите за материали и труд. Основанията за неправилност се поддържат и в представена по делото писмена защита, с искане за касиране на атакувания съдебен акт и връщане на делото за ново въззивно разглеждане.

От ответника по касационната жалба "Иво Л-70" ЕООД, чрез процесуален пълномощник, е изразено становище за правилност на въззивното решение, обективизирано в писмен отговор.

Третото лице помагач – "Стандарт МНЛ" ООД не е заявило становище.

Върховният касационен съд, Търговска колегия, състав на второ отделение, като взе предвид данните по делото и доводите на страните, в съответствие с правомощията си по чл. 293 ГПК, приема следното:

За да постанови атакуваното решение, въззивният съдебен състав на Апелативен съд – Велико Търново е приел от фактическа страна следното: Наличие на сключен договор от 12.09.2013 г. между Община Червен бряг – възложител и "Иво Л-70" ЕООД – изпълнител, след проведена процедура по чл. 14, ал. 4 ЗОП (отм.); , с предмет: ремонт на Спортна зала в [населено място] бряг, на стойност 75 963. 54 лв., съгл. Приложение № 1 /оферта/ към договора; Изпълнените по договора СМР са приети от общината и договорената стойност е заплатена изцяло; Позовавайки се на приета в първоинстанционното производство съдебно-техническа експертиза, съдът е счел, че макар двете едноетажни постройки от южната страна на спортната зала да не са предмет на обществената поръчка, одобреният архитектурен проект за основен ремонт, имащ за цел внедряване на мерки за енергийна ефективност и обновяване на залата, включва и тези постройки, което от своя страна сочи, че постигането на енергийна ефективност на спортната зала предполага извършване на СМР и в пристройките. Реално в последните са извършени СМР, изразяващи се в доставена и монтирана ПВЦ дограма, направа мозаечна мазилка, цокъл, топлоизолация 8 см и външна минерална мазилка. Тези СМР са извършени без противопоставяне на представителите на общината, които са посещавали обекта, и са в интерес на общината, чиято собственост са пристройките. Въззивният съдебен състав се е позовал на събраните гласни доказателства и е възприел СТЕ, според която: в спортната зала са изпълнени допълнителни СМР на стойност 9 626. 10 лв; в пристройката – склад са извършени СМР на стойност 2 230. 73 лв.; в сградата, предназначена за шах клуб, стойността на СМР е 5 471. 60 лв. Изведен е извод, че тези допълнителни СМР са в интерес на общината и те са изпълнени без противопоставяне от страна на представители на общината, а предвид основанието на исковата претенция, не се касае за недопустимо заобикаляне на ЗОП (отм.); и не следва да се преценява дали е било допустимо осъществяване на допълнителни дейности извън предмета на договора. Решаващият състав е посочил, че отричането на възможността ищцовото дружество да получи необходимите и полезни разноски за изпълнените СМР би довело до неоснователно разместване на блага.

По правните въпроси, обусловили допускане на касационно обжалване на въззивното решение:

Задължението на съда да обсъди заключението на вещото лице заедно с другите доказателства по делото произтича пряко от разпоредбата на чл. 202 ГПК. В константната практика на ВКС – така например, решение по т. д. № 475/2012 г., II т. о., решение по гр. д. № 7493/2013 г., II г. о., решение по гр. д. № 612/2018 г., III г. о. и др. по категоричен начин е застъпено становище, че решаващият съд не е длъжен да възприеме заключението на вещото лице във всички случаи, а то се преценява не само с оглед неговата яснота и обосновааност, но и съобразно всички доказателства по делото. Оценката на експертното становище във всички случаи следва да бъде мотивирана от съда. Разрешението в този смисъл съставлява и отговор на първия правен въпрос, по който е допуснато касационно обжалване по настоящото дело.

По въпроса, свързан със задължението на съда да мотивира своя съдебен акт при произнасяне по иск с правно основание чл. 61, ал. 1 ЗЗД във връзка с това, какво включва обезщетението в случаите, когато са извършени СМР, които не се обхващат от предмета на сключен между страните договор за строителство, в решение по т. д. № 475/2012 г., II т. о., а и в цитираната в него практика на ВКС, е прието, че в тази хипотеза ответникът дължи обезщетение само до размера на разходите на изпълнителя на извъндоговорените СМР /без търговска печалба/ - за материалите и труда, а не по уговорените в договора цени. Настоящият състав споделя изцяло посочената практика, като съответстваща на предвиденото в чл. 61, ал. 1 ЗЗД задължение на доминуса да заплати необходимите и полезни разноски на гестора, който е извършил чуждата работа, без противопоставяне на заинтересования.

С оглед отговорите на правните въпроси, настоящият съдебен състав счита, че при постановяване на въззивното решение е допуснато отклонение от дадените разрешения както при възприемането на техническата експертиза /основно и допълнително заключение/, без оценка за обосноваването ѝ и без обсъждането ѝ заедно с останалите доказателства по спора, така и при определяне на размера на претендираното от ищцовото дружество обезщетение за изпълнени СМР, извън договорените по реда на ЗОП. Видно от изготвените таблици от вещото лице П. В. е, че изпълнените СМР в двете пристройки към спортната зала, са остойностени по цени, залегнали в договора за обществена поръчка за отделните видове дейности /материали и труд/. Действително направените от ищцовото дружество разходи за изпълнение на извъндоговорените СМР – не само в пристройките, но и в самата спортна зала, не са изследвани от вещото лице. За определяне на съответстващо на чл. 61, ал. 1 ЗЗД обезщетение, решаващият състав е бил длъжен да допусне допълнителна експертиза за определяне на сторените от гестора разходи за материали и труд. Макар и в съобразителната част към въззивното решение да е отразено, че дадените от вещото лице стойности на допълнителните СМР съставляват необходими и полезни разходи, направени от изпълнителя, този извод е изцяло необоснован и противоречи на констатациите на експерта. От друга страна, изводът на апелативния съд относно необходимостта от извършване на допълнителни СМР в спортната зала, включително и за въвеждането на обекта в експлоатация, противоречи на извода за наличие на фактическия състав на чл. 61, ал. 1 ЗЗД, т. к. ако се касае за такива СМР, чието извършване е необходимо условие за функционалното единство на обекта и въвеждането му в експлоатация, то тогава правоотношенията следва да се разгледат на договорно основание.

18. При наследяване на поименни налични акции от няколко наследници не се прилагат правилата за наследяване и разпределение на вземания, като всяка акция принадлежи на всички наследници в съответните им идеални части, според правилата за наследяване по ЗН.

Чл. 177 ТЗ

Решение № 111 от 13.11.2020 г. на ВКС по т. д. № 1687/2019 г., I т. о., докладчик съдията Кристияна Генковска

Допуснато е касационно обжалване по следния правен въпрос: "Допустимо ли е при наследяване на поименни налични акции от няколко наследници да се приложат правилата за наследяване и разпределение на вземания, като се отчитат единствено естеството на акцията и на правата, които тя материализира?"

По правния въпрос, по който е било допуснато касационно обжалване:

След постановяване на определението по чл. 288 ГПК по настоящето дело състави на ВКС са се произнесли по реда на чл. 290 ГПК по сходни въпроси. Така с решение № 47/31.07.2020 г. по т. д. № 673/2019 г. на ВКС, II т. о. и решение № 58/10.08.2020 г. по т. д. № 101/2019 г. на ВКС, I т. о. е застъпено становище, че при наследяване на налични поименни акции всеки един от наследниците придобива идеална част от всяка акция, съответстваща на дела му в наследството, а не на реален брой акции, пропорционален на наследствения му дял. Този отговор е обоснован с аргументи, че при наследяване на поименни акции не може да се прилага по аналогия режимът за наследяване на вземания, респ. правилата относно наследяване на безналични акции. От една страна, неделимостта на акциите е нормативно регламентирана, а от друга – тъй като поименната акция, удостоверяваща правото на притежателя ѝ да участва с посочената с нея номинална стойност в капитала на дружеството с произтичащите от това членствени права, се

различава съществено от облигационните вземания. По отношение на безналичните акции с оглед тяхната специфика е регламентиран специален ред за прекратяване на съсобствеността върху такива акции – чл. 172 и чл. 172 а от Правилника за дейността на Централния депозитар, който в качеството си на изключение от общите правила на ТЗ, не може да бъде прилаган по аналогия по отношение на поименните акции.

Настоящият състав на ВКС споделя изложените по-горе разрешения по правния въпрос, като изхожда от следното:

При смърт на едно лице по силата на настъпило универсално правоприемство наследниците придобиват имуществото на наследодателя, представляващо съвкупност от права и задължения по отношение на различни обекти: вещи – движими и недвижими, вземания, ценни книги, авторски права и пр. В зависимост от естеството на обектите се установява от наследниците: съпритежание на правата върху всеки отделен елемент от наследствената маса /върху всяка отделна вещ/ в идеални части, посочени в чл. 5 и сл. ЗН или разделност – всеки наследник получава реална част съответстваща на квотата му в наследството /при вземания за парични суми и налични пари/. В случай че наследодателят притежава определен брой акции в едно дружество, той е титуляр на всяка една от тях, тъй като всяка отделна акция е самостоятелен обект на притежание – капиталът на АД се разделя на акции, на осн. чл. 158, ал. 1 ТЗ и всяка от тях има номинална стойност, равна на стойността на всяка друга акция на осн. чл. 175, ал. 2 ТЗ, поради което и отделната акция е неделима на осн. чл. 177 ТЗ. Според нормативната си регламентация акцията се различава съществено от всеки друг елемент, който може да бъде включен в наследствената маса – вещ, вземане и пр. Традиционно в практиката и в теорията дефиницията за акцията се разглежда в три аспекта: 1 като част от капитала на АД; 2 като титул за участие в АД и 3 като ценна книга. И трите проявления разкриват основната характеристика на акцията – материализира права и задължения, на осн. чл. 181, ал. 1 ТЗ, представляващи съдържанието на членственото правоотношение, в което встъпва притежателят на акцията/ите. Следва да се има предвид, че на осн. чл. 181, ал. 1 ТЗ правата на акционера са от имуществен /право на дивидент, на ликвидационен дял, а ако е предвидено в устава – на лихва/ и неимуществен характер /право на глас, на участие в управлението, право на информация и пр. /. Като с оглед качеството ѝ на ценна книга, на осн. чл. 175, ал. 1 ТЗ при предявяването ѝ притежателят ѝ упражнява различните права по нея. След като всяко от посочените права е част от съдържанието на единното членствено правоотношение на титуляра на акцията, не може да съществува тъждество между акцията, разгледана в аспекта ѝ на ценна книга, материализираща всички права и задължения на акционера, и отделните вземания, които са включени в съдържанието на членственото правоотношение. Тъй като законът допуска издаване на различен по вид акции – налични и безналични, привилегирвани и обикновени, винкулирани и пр. според различните класификационни критерии, то е възможно притежаваните от един акционер акции да обективират различни права. Именно поради посоченото по-горе съдържание на членственото правоотношение не може да се говори за математически сбор от акции, когато наследодателят притежава повече от една акция, който сбор също така математически да бъде разделен на съответен брой акции, отговарящи на квотата на всеки наследник в наследствената маса. Поради комплексния си характер членственото правоотношение е неделимо, което правило е закрепено в нормата на чл. 177, изр. 1 и изр. 2 ТЗ. Хипотезите, в които е допустимо притежаваните от отделния акционер акции да бъдат разделени или от тях да се отдели част и да се промени техният титуляр, така че за приобретателя да възникне отделно индивидуално членствено правоотношение, законът урежда изрично – чл. 185, ал. 2 ТЗ относно прехвърлянето на акции по волята на титуляра, а по аналогия на чл. 131 ТЗ относно съсобствен дял в ООД - доброволното разделяне от страна на всички наследници. И в двете хипотези се изисква изявяване на воля от страна на титуляра, а при наследяване – чл. 177, изр. 2 ТЗ от всички наследници. Случаите,

когато волята на титуляра се замества от някой друг субект или орган, също трябва да са нормативно регламентирани – напр. цитираното по-горе разпределение на безличните акции с оглед спецификата им и съдебната делба по отношение на вещите. По отношение на поименните налични акции липсва законова регламентация кой друг може да изяви воля за разделянето им, освен по съгласие на всички наследници. По пътя на тълкуването тази празнота на закона не може да бъде запълнена, още по-малко да се признае на орган на дружеството – СД, УС, респ. на представляващите АД лица да извършат такова разпределение като впишат в книгата на акционерите отделния наследник като индивидуален притежател на определен брой акции, без да е налице извършена от всички наследници доброволна делба на наследените акции.

Така изложеното обуславя следния отговор на поставения правен въпрос: При наследяване на поименни налични акции от няколко наследници не се прилагат правилата за наследяване и разпределение на вземания, като всяка акция принадлежи на всички наследници в съответните им идеални части, според правилата за наследяване по ЗН.

По същество на касационната жалба:

Отговорът на правния въпрос обуславя извод за основателност на оплакването за неправилност на обжалваното решение поради нарушение на материалния закон.

Неправилно въззивният съд е разгледал наследения пакет от акции на наследодателя Б. Н. като множество от акции, което по естеството си е делимо и без извяване на воля от всички наследници, а само въз основа на факта на настъпилото наследствено правоприемство всяка ищца се легитимира като индивидуален притежател на 6469 бр. поименни акции от капитала на дружеството-ответник.

Съобразно изложените по-горе мотиви с откриване на наследството на наследодателя всяка една от притежаваните от него акции в "Месокомбинат Х. "АД принадлежи общо на всички негови наследници: ищите- Б. Б. Н., Пресиана Б. Н. и Б. Б. Н., действащи чрез своята майка и законен представител Аена П. Д., и ответниците по иска с правно осн. чл. 124 ГПК: Б. Б. Н. -Елфеки, Ю. П. Н. и Г. Б. Н., съобразно идеалните им части в наследството на Б. Н..

19. Възражението на потребителя за неравноправния характер на договорна клауза не се преклудира с изтичане на срока за отговор на исковата молба по чл. 131 или чл. 367 ГПК и може да бъде наведено за първи път и във въззивното производство, като ограниченията на чл. 266 ГПК не се прилагат.

Съдът приема, че когато констатира наличие на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза/и в потребителски договор, решаващият съдебен състав е длъжен с оглед принципа на състезателност да уведоми страните, че ще се произнесе по неравноправния характер на клаузата/те, като им даде възможност да изразят становище и да ангажират доказателства.

Когато неравноправен характер на клауза в потребителски договор е констатиран служебно от ВКС за първи път в производството по чл. 290 ГПК, делото се връща на въззивния съд за ново разглеждане с оглед гарантиране правото на защита на страните да изразят становище и представят доказателства.

Чл. 131 ГПК

Чл. 266 от ГПК

Решение № 87 от 16.11.2020 г. на ВКС по т. д. № 2165/2019 г., I т. о., ТК, докладчик съдията Анжелина Христова

За да потвърди първоинстанционното решение, с което са уважени претенциите на основание чл. 430 ТЗ, вр. с чл. 287 и чл. 288 ТЗ - частичен осъдителен иск за сумата 25

131. 34 CHF- част от непогасена главница по договор за кредит за покупка на недвижим имот, ведно със законната лихва до окончателното плащане и иск за сумата 252 лева-нотариални такси, въззивният съд приема, че между страните е сключен валиден договор за банков кредит, като възраженията за наличието на пороци, водещи до нищожност на договора /липсата на писмена форма за действителност съгласно чл. 430, ал. 3 ТЗ и липса на съгласие/ са неоснователни. Решаващият съдебен състав счита, че не се доказва поведение на кредитополучателите за извънсъдебно оспорване валидността на сделката, поради липсата на писмено съгласие относно размера на сумата и начина на издължаване, като с подписаното от тях допълнително споразумение от 11.09.2012 г. са се съгласили изрично с приложения погасителен план, съдържащ както размера на падежиралите анюитетни вноски, т. е. дължимите и непогасени задължения, така и дължимите в бъдеще задължения за заплащане на анюитетни вноски /главница, лихва, разноски и т. н. /. Като неоснователно е отхвърлено и възражението на ответниците относно обявяването на предсрочна изискуемост на вноските с ненастъпил падеж. Съдът приема, че са налице условията на чл. 18 от договора, като на длъжниците е връчено писмено уведомление за обявяване на предсрочна изискуемост от кредитора, в съдържанието на което правоотношението е индивидуализирано по недвусмислен и за двете страни начин, т. е. налице са посочените в т. 18 от ТР № 4/18.06.2014 г. на ВКС по т. д. № 4/2013 г., ОСГТК предпоставки за настъпване на предсрочната изискуемост.

Въззивният съд намира, че е основателно възражението за нищожност на клаузите в договора за кредит по чл. 3, ал. 5 и чл. 12, с които е предвидена възможност за едностранно изменение от банката на размера на дължимата лихва по чл. 430, ал. 2 ТЗ и автоматичното обвързване на кредитополучателите с изменението, без възможност за договаряне. Излага доводи, че кредитополучателите са потребители по смисъла на § 13, т. 1 от ДР на ЗЗП и се ползват от закрилата по този закон, като клаузата за изменение в бъдеще на размера на лихвата чрез промяна на БЛП се явява неравнопавна по смисъла на чл. 143, ал. 1, т. 10 ЗЗП, тъй като липсва яснота в договора относно методиката на банката за определяне на БЛП и не е предвидена възможност за прекратяване на договора в съответствие с изключението по чл. 144, ал. 2, т. 2 ЗЗП. Съдът приема, че лихвата по чл. 430, ал. 2 ТЗ, определена в чл. 3, ал. 1 от договора като конкретен размер от 6 %, попада в изключенията по чл. 144, ал. 2, т. 2 ЗЗП, като липсата на яснота относно методиката за определяне и възможността на потребителя да влияе върху размера на тази лихва са ирелевантни. Решаващият съдебен състав намира, че нищожността на посочените по-горе договорни клаузи не се отнася до основния предмет на договора, не пречатства възможността при наличието на конкретно договорен размер на лихвата потребителите да преценят съответствието ѝ с размера на кредита, за който изрично са се съгласили да върнат, нито се пречатства приложението на останалите клаузи от договора за кредит, поради което договорът за кредит е действителен съгласно чл. 146, ал. 5 ЗЗП. Предвид изложеното излага доводи, че дължимата от ответниците договорна лихва е в размер, определен с варианта от заключението на вещото лице, без да се съобразява изменението съобразно промяната на БЛП на банката. Приема, че с допълнителното споразумение от 11.09.2012 г. кредитополучателите не са имали възможност да преговарят относно размера на задължението, не им е предоставена възможност да прекратят договора с оглед посочената промяна на БЛП от 6 % на 7. 20 %, поради което във връзка с потребителската закрила по чл. 143, т. 10 и чл. 146, ал. 1 ЗЗП клаузата за изменение на размера на лихвата е нищожна.

Въззивният съд счита, че размерът на задълженията на ответниците следва да се определя по предложения от вещото лице вариант в Таблица № 7 в CHF - без да се променя размерът на лихвата, договорен в чл. 3, ал. 1 от договора за кредит за целия срок до обявяване на кредита за предсрочно изискуем, като в този вариант с платените суми в размер на общо 21 108. 75 CHF се погасяват задължения за главница - 3 209. 50 CHF;

договорна лихва по чл. 3, ал. 1 - 16 854. 97 CHF, такси – 932. 27 CHF и застрахователни премии- 112. 01 CHF, като остава дължима непогасена главница от 43 255. 50 CHF.

Въззивният съд намира за неоснователно възражението за прихващане, като излага мотиви, че няма недължимо платени суми от страна на кредитополучателите, а неправилно отнасяне на платени суми от страна на банката при осчетоводяване на погасяванията. Съдът приема, че при дължима лихва 16 854. 97 CHF и отнасяне от страна на банката на сумата от 18 111. 40 CHF за погасяване на лихва, при спазване на правилата чл. 76, ал. 2 ЗЗД с разликата от 1 256. 43 CHF следва да бъде намален размерът на дължимата главница. Размерът на непогасената главница е 43 255. 50 CHF, поради което съдът намира, че предявеният частичен иск е изцяло основателен.

Допуснато е касационно обжалване по въпроса - относно задължението на въззивния съд да следи служебно за наличие по делото на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза/и в потребителски договор.

За да даде отговор на поставения правен въпрос, настоящият състав на ВКС съобрази следното:

С постановеното по реда на чл. 290 ГПК решение № 23 от 07.07.2016 г., т. д. № 3686/2014 г. състав на ВКС, I т. о. се произнася, че предвид задължителна практика на СЕС, постановена по транспонирани в ЗЗП разпоредби на общностното право /Директива № 93/13/ЕИО/ и постановките на т. 1 и т. 3 от Тълкувателно решение № 1/09.12.2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС, първоинстанционният и въззивният съд следят служебно за наличие по делото на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза/и в потребителски договор. Възражението на потребителя за неравноправния характер на договорна клауза не се преклудира с изтичане на срока за отговор на исковата молба по чл. 131 или чл. 367 ГПК и може да бъде наведено за първи път и във въззивното производство, като ограниченията на чл. 266 ГПК не се прилагат. Съдът приема, че когато констатира наличие на фактически и/или правни обстоятелства, обуславящи неравноправност на клауза/и в потребителски договор, решаващият съдебен състав е длъжен с оглед принципа на състезателност да уведоми страните, че ще се произнесе по неравноправния характер на клаузата/те, като им даде възможност да изразят становище и да ангажират доказателства. Когато неравноправен характер на клауза в потребителски договор е констатиран служебно от ВКС за първи път в производството по чл. 290 ГПК, делото се връща на въззивния съд за ново разглеждане с оглед гарантиране правото на защита на страните да изразят становище и представят доказателства. В този смисъл са и решение № 232/05.01.2017 г. по т. д. № 2416/2015 г. на ВКС, II т. о.; решение № 142/01.08.2018 г. по т. д. № 1739/2017 г. на ВКС, II т. о. и др., като настоящият съдебен състав споделя напълно даденото разрешение на правния въпрос.

По основателността на касационната жалба:

Настоящият съдебен състав намира въззивното решение за валидно и допустимо, но неправилно поради нарушение на процесуалния и материалния закон – основание за отмяна по чл. 281, т. 3 ГПК.

Обосновани и законосъобразни са изводите на решаващия съдебен състав, че между страните е сключен валиден договор за банков кредит; че възраженията за наличието на пороци, водещи до нищожност на договора /липсата на писмена форма за действителност съгласно чл. 430, ал. 3 ТЗ и липса на съгласие/ са неоснователни; че е основателно възражението за нищожност на клаузите в договора за кредит по чл. 3, ал. 5 и чл. 12, с които е предвидена възможност за едностранно изменение от банката на размера на дължимата лихва по чл. 430, ал. 2 ТЗ и автоматичното обвързване на кредитополучателите с изменението, без възможност за договаряне. Обосновани и в съответствие с трайната съдебна практика са изложените доводи, че кредитополучателите са потребители по смисъла на § 13, т. 1 от ДР на ЗЗП и се ползват от закрилата по този

закон, като клаузата за изменение в бъдеще на размера на лихвата чрез промяна на БЛП се явява неравнопавна по смисъла на чл. 143, ал. 1, т. 10 ЗЗП, тъй като липсва яснота в договора относно методиката на банката за определяне на БЛП и не е предвидена възможност за прекратяване на договора в съответствие с изключението по чл. 144, ал. 2, т. 2 ЗЗП. Законосъобразни са и изводите на въззивния съд, че с допълнителното споразумение от 11.09.2012 г. кредитополучателите не са имали възможност да преговарят относно размера на задължението, не им е предоставена възможност да прекратят договора с оглед посочената промяна на БЛП от 6 % на 7. 20 %, поради което във връзка с потребителската закрила по чл. 143, т. 10 и чл. 146, ал. 1 ЗЗП клаузата за изменение на размера на лихвата е нищожна.

С отговора на исковата молба ответниците поддържат, че кредитът реално е получен в български лева, че в български лева са платили за покупката на описания недвижим имот, като изрично са оспорили като неравнопавни клаузите в процесния договор за кредит, според които кредитът ще се отпусне в чужда валута и ще се погасява в същата валута, без банката да им е предоставила като кредитополучатели- потребители достатъчно информация относно икономическите последици от остойносттаването на кредита във швейцарски франкове, по-конкретно относно валутния риск. Въззивният съд не е обсъдил изложените твърдения в отговора на исковата молба и не се е произнесъл по направеното възражение.

С оглед отговора на поставения правен въпрос, настоящият съдебен състав намира, че като не се е произнесъл по възражението за неравнопавност на клаузите на чл. 6, ал. 2, чл. 21 и чл. 23 от договора за банков кредит, въззивният съд е допуснал съществено процесуално нарушение на разпоредбата на чл. 236, ал. 2 ГПК, довело до неправилност на обжалвания съдебен акт. Нормите на ЗЗП, регламентиращи правоотношенията, произтичащи от клаузи в потребителски договор, които са неправнопавни, са повелителни, поради което по отношение да тях намират приложение дадените разрешения в т. 1 и т. 3 от Тълкувателно решение № 1/09.12.2013 г. по тълк. д. № 1/2013 г. на ОСГТК на ВКС, според които при проверка на правилността на първоинстанционното решение въззивният съд може да приложи императивна материалнопавна норма, дори ако нейното нарушение не е въведено като основание за обжалване, както и да събере необходимите за прилагането ѝ доказателствата, които се събират служебно от съда.

Независимо, че във въззивната жалба не са наведени конкретни оплаквания, въззивният съд е бил длъжен служебно да обсъди доводите за неравнопавност на договорните клаузи, прехвърлящи изцяло в тежест на кредитополучателите валутния риск по договора. Решаващият съдебен състав е следвало да съобрази, че неравнопавна е неиндивидуално договорена клауза от кредитен договор в чуждестранна валута, последиците от която са цялостно прехвърляне на валутния риск върху потребителя и която не е съставена по прозрачен начин, така че кредитополучателят не може да прецени на основание ясни и разбираеми критерии икономическите последици от сключването на договора и когато при проверката ѝ за неравнопавен характер бъде констатирано, че въпреки изискванията за добросъвестност, тя създава във вреда на потребителя значително неравновесие между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора, като в този случай за валутните разлики приложение не намират изключенията на чл. 144, ал. 3 ЗЗП /решение № 295 от 22.02.2019 г., т. д. № 3539/2015 г. на ВКС, ТК, II т. о. /.

20. За разлика от потребителя, търговецът, независимо дали той е физическо или юридическо лице, при сключване на договорите във връзка с дейността си трябва да положи най - голямата длъжима грижа – тази на добрия търговец.

Възнаградителната лихва е цената на кредита и следователно клаузата за нея е съществен елемент на договора за банков кредит, поради което, ако тя е ясна и

разбираема, няма нарушение на принципите за справедливост и добросъвестност и уговорката не противоречи на добри нрави.

При плаваща лихва по банков кредит с кредитополучател физическо лице - търговец, отпуснат във връзка с неговата дейност, търговецът може да разбере обхвата на поетото задължение и икономическите последици от сключването на договор, съдържащ клауза за промяна на възнаградителната лихва едностранно от банката по нейна преценка, като спрямо търговеца тази клауза е ясна и разбираема, поради което не накърнява добрите нрави.

Това не лишава търговеца - кредитополучател от възможност да се позове на недобросъвестно упражняване на правото за едностранно изменение на лихвата от страна на банката - чл. 63, ал. 1 ЗЗД, съответно на злоупотреба с това право по чл. 289 ТЗ, ако такива са налице, но това е относимо към изпълнението на договора, а не към неговата действителност.

Чл. 143 и чл. 145 ЗЗП

Чл. 63 ЗЗД

Чл. 289 ТЗ

Решение № 135 от 19.11.2020 г. на ВКС по т. д. № 1066/2019 г., II т. о., докладчик съдията Костадинка Недкова

Допуснато е касационно обжалване по въпроса за критериите за установяване дали договорни клаузи накърняват добрите нрави.

Върховният касационен съд, Търговска колегия, Второ отделение, като взе предвид оплакванията в жалбата и доводите на страните, с оглед правомощията си по чл. 293 ГПК, приема следното:

За да се произнесе, въззивният съд е приел, че от събраните писмени доказателства е установено за безспорно по делото, че на 28.03.2008 г. между страните е бил сключен договор за банков кредит - продукт "Бизнес кредит" № BL15365/28.01.2008 г., по силата на който ответникът "Юробанк България" АД е предоставил на ищеца ЕТ "Д. - Й. И." кредит "за посрещане на извънредни, нерегулярни нужди от оборотни средства" в размер на 50 000 лева за срок от 120 месеца. Сумата е усвоена от кредитополучателя по открита на 31.03.2008 г. заемна сметка, като за обезпечаване на дълга е сключен договор за учредяване на договорна ипотека върху недвижим имот в полза на банката. За усвоения кредит кредитополучателят се е задължил да заплаща годишна лихва, представляваща сбор от два компонента - базов лихвен процент – "малки фирми" на банката в лева, който към момента на сключване на договора е бил 10 %, и договорна лихвена надбавка от 3. 5 пункта, съгласно чл. 4 от договора, или общо годишна лихва в размер на 13. 5 %. Съобразно така уговорените параметри на възнаградителната лихва е изготвен погасителен план, според който месечната погасителна вноска е определена на 780, 53 лева, считано от 21.10.2008 г. За периода 21.04.2008 г. - 21.09.2008 г., определен като срок за усвояване на кредита по процесния договор /чл. 2, ал. 3/, е начислена само лихва в размер на 393, 75 лева - за първия месец, и по 562, 50 лева - за останалите 5 месеца от посочения 6-месечен период. Последната погасителна вноска по договора, дължима на 31.03.2018 г., е определена на 783, 21 лева.

Съгласно чл. 3, ал. 1, изр. последно от договора, промени в погасителния план се правят само при взаимно съгласие на страните или едностранно от банката при промяна на определения в чл. 4 БЛПМФ или в случаите на чл. 2, ал. 4 и чл. 6, ал. 2 от договора. Според клаузите на чл. 4, ал. 1 и ал. 3, действащият базов лихвен процент – "малки фирми" /БЛПМФ/ на банката не подлежи на договаряне и промените в него стават "задължителни за страните", считано от първото 21- во число след промяната му, като за

промените, които влизат в сила с приемането им от компетентните банкови органи, банката уведомява кредитополучателя чрез обявяването им в банковите салони.

От събраните доказателства, вкл. приетото като неоспорено от страните експертно заключение на съдебно-счетоводната експертиза е установено, че през периода м. април 2008 г. - м. ноември 2008 г. "БЛПМФ - оборотни нужди" на банката бил няколкократно променян, което е довело до промяна на годишния лихвен процент /в посока увеличение/, както следва: на 14. 1 %- от 22.04.2008 г., на 14. 6 %- от 20.05.2008 г., на 15. 1 %- от 20.08.2008 г., на 16. 1 %- от 20.10.2008 г., и на 17. 6 %- от 21.11.2008 г. Въз основа на това е счетено, че банката - ответник няколкократно е променила едностранно действащия относно процесния кредитен договор годишен лихвен процент, в резултат на което, считано от 22.04.2008 г. кредитополучателят е следвало да заплаща погасителни вноски в увеличен размер.

От заключението на изслушаната в първоинстанционното производство съдебно - счетоводна експертиза е изчислено, че надплатената сума от кредитополучателя ЕТ "Д. - Й. И. " в резултат на завишаване на БЛП на банката през процесния период от 21.04.2008 г. до 21.04.2016 г. /дата, предхождаща подаването на исковата молба/ възлиза на 16 996, 21 лева общо. Дължимата според първоначалния погасителен план сума, включваща главница и възнаградителна лихва, възлиза на 73 852. 89 лв. /от които: 34646, 01 лв. - главница, и 39 206, 88 лв. - договорна лихва/, а изплатената от кредитополучателя ЕТ "Д. - Й. И. " през периода 21.04.2008 г. - 21.04.2016 г. сума е в размер на 93 037, 04 лв. /от които: 30 997, 53 лв. - погасена главница, 57 994, 69 лв. - погасена договорна лихва, 1 641, 59 лв. - погасена неустойка за просрочие, 1 856, 88 лв. - погасени такси за управление, и 546, 35 лв. - погасени други такси/, т. е. налице е разлика от 16 996, 21 лв.

След анализ на доказателствения материал съдът е достигнал до извода за нищожност на договорните клаузи на чл. 3, ал. 1, изр. последно и чл. 4, ал. 1 и ал. 3 от сключения на 29.03.2008 г. кредитен договор - на основание чл. 26, ал. 1, изр. 3 ЗЗД, поради накърняване на добрите нрави.

Изложени са съображения, че само по себе си уговарянето в кредитния договор на възможност за предоговаряне на приложимия към кредита годишен лихвен процент, водещо до промяна в задълженията на кредитополучателя за плащане на анюитетни вноски в друг размер, не противоречи на добрите нрави. Накърняване на добрите нрави по смисъла на чл. 26, ал. 1, изр. 3 ЗЗД е налице, когато с така уговореното задължение се нарушават принципите на справедливост, на добросъвестност в гражданските и търговските взаимоотношения и на предотвратяване на неоправдано имуществено разместване. Посочено е, че клаузите на чл. 3, ал. 1, изр. първо и чл. 4, ал. 1 от договора са в нарушение на действащия и в търговските отношения принцип на договорната автономия по чл. 9 ЗЗД, тъй като не отговарят на изискването за добросъвестност в гражданските и търговските взаимоотношения и водят до значително неравновесие между правата и задълженията на насрещните страни по правоотношението, поради това, че оспорените от ищеца договорни клаузи дават възможност на ответника - като икономически по - силната страна в договорното правоотношение, едностранно да промени БЛП – "малки фирми" /БЛПМФ/ на банката в посока увеличение, без да се позовава на ясно разписани правила за това. Липсват изрично разписани в договора критерии, въз основа на които банката да има правно основание да промени лихвения процент, като липсва и действаща към датата на сключване на договора методология за промяна на БЛП, приложима в отношенията между страните. С оглед на това е прието, че съдържащите се в сключения на 29.03.2008 г. кредитен договор клаузи, въз основа на които са извършени едностранно от ответната банка изменения на приложимия към процесния договор годишен лихвен процент, не отговарят на изискването за добросъвестност и водят до значително неравновесие между правата и задълженията на банката и ответника и то във вреда на последния, тъй като при неизвестни /resp.

непрозрачни/ основания той не би могъл да предвиди евентуалните промени на годишния лихвен процент. Липсата на такава информация, преди да бъде сключен договорът, не може да бъде компенсирана с това, че в хода на изпълнението му кредитополучателят ще бъде уведомен по предвидения ред за промяната на лихвения процент. Отбелязано е, че нормативните актове, регламентиращи банковата дейност, не препятстват едностранното изменение на лихвата по сключените от банката договори, но условията, при които това е допустимо, следва стриктно да бъдат регламентирани. Въз основа на конкретно развилите се между страните отношения, съдът е приел, че едностранното определяне на размера на възнаградителната лихва - винаги в посока увеличение, от страна на банката - кредитодател, породило задължение за насрещната страна в обем, нарушаващ принципа за недопускане на неоснователно обогатяване, накърнява добрите нрави по смисъла на чл. 26, ал. 1, изр. 3 ЗЗД.

По релевиращия правен въпрос:

Съгласно принципните разрешения, дадени в мотивите към т. 3 от Тълкувателно решение № 1/2009 г. от 15.06.2010 г. по тълк. д. № 1/2009 г. на ОСТК на ВКС, автономията на волята на страните да определят свободно съдържанието на договора е ограничена от разпоредбата на чл. 9 ЗЗД в две посоки: съдържанието на договора не може да противоречи на повелителни норми на закона и на добрите нрави. Ограничението се отнася, както за гражданските договори, така и за търговските сделки - арг. от чл. 288 ТЗ. Добрите нрави са морални норми, на които законът е придал правно значение, защото правната последица от тяхното нарушаване е приравнена с тази на противоречието на договора със закона. Добрите нрави не са писани, систематизирани и конкретизирани правила, а съществуват като общи принципи или произтичат от тях, като за спазването им съдът следи служебно. Един от тези принципи е принципът на справедливостта, който в гражданските и търговските правоотношения изисква да се закриля и защитава всеки признат от закона интерес. Преценката за нищожност на договорни клаузи, поради накърняване на добрите нрави, следва да се прави за всеки конкретен случай към момента на сключване на договора.

За разлика от потребителя, търговецът, независимо дали той е физическо или юридическо лице, при сключване на договорите във връзка с дейността си трябва да положи най - голямата дължима грижа – тази на добрия търговец. С оглед на това, той не може да се ползва с по-голяма защита от тази на потребителите по ЗЗП. Съгласно чл. 143, ал. 1 вр. чл. 146, ал. 1 ЗЗП, сключените от потребител по см. на пар. 13 от ДР на ЗЗП неиндивидуални клаузи в договор са нищожни като неравноправни, ако уговорката е във вреда на потребителя, тя не отговаря на изискването за добросъвестност и води до значително неравновесие между правата и задълженията на търговеца или доставчика и потребителя. Уговорките, които определят основния предмет на договора, сключен от потребител, и не са индивидуално договорени, не могат да бъдат неравноправни, ако са ясни и разбираеми – чл. 145, ал. 2 ЗЗП. В изключенията по ЗЗП, при които дори потребителите не могат да се позоват на нищожност, по аргумент от по-силното основание, не могат да бъдат обявени за нищожни и уговорки в договор банков кредит, по който кредитополучател е търговец-физическо лице, когато кредитът е предназначен за извършване на търговската му дейност. Това са случаите, при които клаузата е уговорена индивидуално или тя определя основния предмет на договора и последната е ясна и разбираема. Възнаградителната лихва е цената на кредита и следователно клаузата за нея е съществен елемент на договора за банков кредит, поради което, ако тя е ясна и разбираема, няма нарушение на принципите за справедливост и добросъвестност и уговорката не противоречи на добри нрави. При плаваща лихва по банков кредит с кредитополучател физическо лице - търговец, отпуснат във връзка с неговата дейност, ако в договора за формирането ѝ не се използва пазарен индекс, а базов лихвен процент, който е договорен като референтен лихвен процент и промяната му се определя от самата банка

като страна по правоотношението, а не от независим безпристрастен орган и не са предварително определени компонентите и методиката, въз основа на които банката формира базовия си лихвен процент, промяната на размера на възнаградителната лихва се определя едностранно от банката по силата на постигнатото споразумение между страните. Едноличният търговец при сключване във връзка с дейността си на договор, съдържащ такава клауза, трябва да положи грижата на добрия търговец, която включва при необходимост и наемането на лица със специални познания в съответната област. С оглед на очертаната дължима грижа, което е по-голяма от тази на потребителя, търговецът може да разбере обхвата на поетото задължение и икономическите последици от сключването на договор, съдържащ клауза за промяна на възнаградителната лихва едностранно от банката по нейна преценка, като спрямо търговеца тази клауза е ясна и разбираема, поради което не накърнява добрите нрави. Това не лишава търговеца - кредитополучател от възможност да се позове на недобросъвестно упражняване на правото за едностранно изменение на лихвата от страна на банката - чл. 63, ал. 1 ЗЗД, съответно на злоупотреба с това право по чл. 289 ТЗ, ако такива са налице, но това е относимо към изпълнението на договора, а не към неговата действителност.

По основателността на касационната жалба

Въззивното решение, в обжалваната част, с която са прогласени за нищожни като противоречащи на добрите нрави, клаузите, даващи право на банката за едностранно изменение на размера на възнаградителната лихва, е постановено в противоречие с отговора на поставения въпрос. По същество решаващият състав при извършване на преценката, дали са нарушени принципите на справедливост и добросъвестност, се е основал на критерии по ЗЗП за неравноправност на уговорки, позовавайки се на неравновесие между правата и задълженията на насрещните страни по правоотношението, с което недопустимо е разпрострял защитата на потребителите върху търговците. Съдът не е съобразил разликата между дължимата грижа от потребителите и от търговците - физически лица при сключването на договори, вследствие на което е направил незаконосъобразен извод за нищожност на клаузите за едностранно изменение на възнаградителната лихва от страна на банката. Решаващият състав неправилно е приел, че от значение за действителността на клаузите е и факта, че при едностранното определяне на размера на възнаградителната лихва от страна на банката за конкретно изследвания период тя винаги е била увеличавана, тъй като този въпрос е относим единствено към преценката, дали банката добросъвестно е упражнила това свое право, но е неотносим към действителността на уговорката. Следва да се има предвид, че в самия договор за кредит липсва уговорка изменението на лихвата да бъде само в посока увеличението ѝ.

Предвид изложеното, въззивното решение в обжалваната част следва да бъде отменено като неправилно и исовете по чл. 26, ал. 1, изр. 3-то ЗЗД – отхвърлени като неоснователни.

21. При уговорена неустойка за забава при изпълнение на задължение за заплащане на възнаграждение по договор за изработка, начислявана в определен процент за всеки ден забава, но и при фиксиран максимален размер на дължимата неустойка от пълната стойност на възложената работа, срокът за погасяване по давност на вземането за неустойка започва да тече от деня, в който начислената неустойка достигне уговорения от страните максимален размер, а ако главното вземане е погасено чрез изпълнение преди този ден и неустойката не е достигнала максималния си размер – от последния ден на начисляването ѝ.

Чл. 92 ЗЗД

Чл. 113 ЗЗД

Чл. 114 ЗЗД

Решение № 106 от 10.12.2020 г. на ВКС по т. д. № 1632/2019 г., I т. о., докладчик съдията Тотка Калчева

Допуснато е касационно обжалване по въпроса: "При уговорена неустойка за забава при изпълнение на задължение за заплащане на възнаграждение по договор за изработка, начислявана в определен процент за всеки ден забава, но и при фиксиран максимален размер на дължимата неустойка от пълната стойност на възложената работа, от кой момент започва да тече срокът за погасяване по давност на вземането за неустойка?"

Становището на ВКС произтича от следното:

Въпросът, по който е допуснато касационното обжалване, изисква тълкуване на нормата на чл. 114, ал. 4 ЗЗД, според която при искове за неустойка за забава давностният срок започва да тече от последния ден, за който се начислява неустойка. Разрешението в т. 3 на Тълкувателно решение № 1/2009 г. от 15.06.2010 г. на ОСТК на ВКС, че не е нищожна клауза за неустойка, уговорена без краен предел или без фиксиран срок, до който тя може да се начислява, допуска уговорки в договора в посочения смисъл, но не изключва свободата на страните да ограничат дължимата неустойка до достигането на конкретен максимален размер или до определен срок за начисляването ѝ.

В случай, че неустойката е уговорена като процент/част от главния дълг за всеки просрочен ден, това придава периодичен характер на вземането, и давностният срок започва да тече от последния ден, за който се начислява неустойката, т. е. от датата на изпълнение на главното задължение. Ако главният дълг не е платен и към датата на завеждане на иска върху него продължава ежедневно да се начислява неустойка, то по давност е погасено вземането за неустойка за период по-голям от 3 години преди датата на предявяване на иска, каквото е тълкуването, дадено в Решение № 174/16.12.2009 г. по т. д. № 292/2009 г. на ВКС, II т. о., и същото се споделя изцяло от настоящия съдебен състав.

При фиксиране на срока, за който се начислява неустойката, прилагането на нормата на чл. 114, ал. 4 ЗЗД не поражда съмнения относно момента, от който започва да тече погасителната давност за вземането, като след изтичането на този срок начисляването на неустойката се преустановява. Уговорката за максимален размер или предел, до който неустойката ще се начислява, независимо че след този момент забавата може да продължава, цели ограничаване на отговорността на длъжника в предварително определени от страните граници при съобразяване на обезщетителната и обезпечителната функции на неустойката и редуциране на наказателно санкционния ѝ характер. Клаузата за неустойката, дължима едновременно като процент от главния дълг за всеки ден забава, но едновременно с това и с фиксиран максимален процент от задължението, определя както размера, до който вземането може да достигне, така и срока, за който се начислява неустойката. Такава договорна уговорка, без да определя точния момент, до който неустойката нараства, съдържа определяемост по отношение на последния ден за начисляването ѝ, от който започва да тече погасителната давност по правилото на чл. 114, ал. 4 ЗЗД. Последният ден, освен денят, в който главното задължение е погасено чрез изпълнение, ще е денят, в който начислената за всеки ден забава неустойка достигне до уговорения си максимален размер. С формирането на неустойката в размер, до който същата се начислява предвид постигнато между страните съгласие в този смисъл, вземането за неустойка е определено по основание и размер, изискуемо е и съответно подлежи на погасяване по давност.

Възприемането на становището, изразено от въззивния съд, че при изчисляване за всеки ден забава и достигнат уговорен максимален размер, неустойката продължава да се начислява, би имало като резултат определяне на общия размер на вземането в нарушение на договорната клауза и невъзможност вземането за неустойката да се погаси по давност.

Тълкуването на уговорката в този смисъл дерогира правилата за погасителната давност и води до фактическо удължаване на давностния срок, за което е въведена забрана по чл. 113 ЗЗД.

По изложените съображения настоящият състав на ВКС дава отговора на въпроса, по който е допуснато касационното обжалване, в следния смисъл: "При уговорена неустойка за забава при изпълнение на задължение за заплащане на възнаграждение по договор за изработка, начислявана в определен процент за всеки ден забава, но и при фиксиран максимален размер на дължимата неустойка от пълната стойност на възложената работа, срокът за погасяване по давност на вземането за неустойка започва да тече от деня, в който начислената неустойка достигне уговорения от страните максимален размер, а ако главното вземане е погасено чрез изпълнение преди този ден и неустойката не е достигнала максималния си размер – от последния ден на начисляването ѝ.

По същество на касационната жалба:

С оглед на дадения отговор по правния въпрос доводът на касатора за нарушение от апелативния съд на материалния закон се явява основателен. Съгласно чл. 16 от договор от 10.10.11 г. за забавяне на плащането на уговореното възнаграждение поръчващият дължи неустойка в размер на 1, 5 % за всеки просрочен ден, но не повече от 20 % от пълната стойност на възложената работа. Съставът на въззивната инстанция неправилно е приел, тълкувайки договора между страните, че след достигане на максималния уговорен размер на неустойката, същата продължава да се начислява, независимо, че не се дължи над посочения праг, тъй като с това разрешение като резултат се нарушава нормата на чл. 114, ал. 4 ЗЗД относно погасителната давност за вземанията за неустойка. При въведено ограничение, свързано с периода на забавата и с размера на вземането, страните са очертали границите на отговорността на длъжника, произтичаща от договора. Размерът на неустойката е определяем и денят, в който вземането достигне максималния си размер като процент върху главното задължение, неустойката спира да нараства и това е последният ден, за който тя се начислява.

На основание чл. 293, ал. 1 ГПК въззивното решение подлежи на отмяна и тъй като не се налага повтарянето или извършването нови процесуални действия, ВКС следва да постанови решение по съществото на спора.

Изпълнената работа по договора е приета на 28.09.2012 г. и както правилно е приел въззивният съд от този момент се начислява уговорената в чл. 16 от договора неустойка за забава. Максималният размер на неустойката от 20 % върху пълната стойност на възложената работа - 21295, 70 лв. при 1, 5 % на ден, е достигнат на 13, 33-я ден, т. е. на 12.10.2012 г. Исковата молба е постъпила в съда на 22.06.2017 г., към който момент е изтекъл предвиденият в чл. 111, б. "б" ЗЗД давностен срок. Предявеното вземане е погасено по давност, поради което искът с правно основание чл. 92 ЗЗД следва да се отхвърли като неоснователен.